

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

...

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1909

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους: Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ὑπὸ Παντελῆ Μ. Κομπογιάννη	Σελ. 193
Ὁ Βύρων καὶ ἡ Ἑλλάς ὑπὸ Δημ. Κακλαμάνου (τέλος)	202
Ἡ Ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1908 ὑπὸ Γ. Σωτη- ριάδου	225
Ἑλληνικὴ Ἀνοιξίς ὑπὸ Γεώργιου Χάουπιμαν (μετάφρ. Γ. Σ.) (συνέχεια)	236
Ὁ πρῶτος ἔρωσ τοῦ Λαμαρτίνου (μετάφρ. Σ.)	240
Χρονικά	252
Ἀναγνωστήριον: Ἐένα περιοδικά. — Ἑλληνικά περιοδικά	254

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ὈΦΕΛΙΜῶν ΒΙΒΛΙῶν

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 1 ΔΡΑΧΜΗ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1899 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Πρόεδρος Ι. ΛΘΑΝΑΣΑΚΗΣ, Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ Αντιπρόεδρος, Μ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ, ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ, Π. Ε. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Α. ΜΑΤΕΣΙΣ
Ε. ΡΩΜΑΝΟΣ, Γ. Σ. ΣΤΡΕΪΤ, Γραμματεὺς Γ. ΑΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δραχ. 10

Διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φράγκα χρυσᾶ 12

Ἐκαστὸν τεύχος χωριστὰ πωλεῖται δρ. 1 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 1,20 εἰς τὰς λοιπὰς χώρας.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ", ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἐκ σελίδων 64, κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούνιον—Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον—Σεπτέμβριον, ἐκδίδεται ἀνὰ ἓν τεύχος, ὥστε ἕκαστος ἐτήσιος τόμος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τευχῶν, ἧτοι 640 σελίδων.

Αἱ συνδρομαὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", καταβάλλονται εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου ἢ ἀποστέλλονται ἐπ' ὄνομα αὐτοῦ διὰ συστημένων ἐπιστολῶν, ταχυδρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν καὶ χαρτονομισμάτων Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ρωσίας, Ἀμερικής.

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", λαμβάνουν δωρεὰν καὶ τὰ Ὠφέλιμα Βιβλία.

ΤΑ ΩΦΕΛΙΜΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τοῦ 1908 ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς βιβλία: ἀρ. 91-92 (διπλοῦν), Ὁ Καταδίστριας ὡς θεμελιωτῆς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Α. Βελέη. — Ἀριθ. 93, Τὸ Ἐμπόριον ὑπὸ Στ. Θεοχάρη. — Ἀριθ. 94, Ἐθνικοὶ Ἐδερρέται ὑπὸ Π. Κοιτογιάννη. — Ἀριθ. 95, Τὰ Δουτρά ὑπὸ Α. Λαμπρονοπούλου. — Ἀριθ. 96, Τὰ Ἑλληνικά Γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ Π. Καρολίδου.

Πρῶτα βιβλία τοῦ 1909 ἐξεδόθησαν: 97) Ὁ Λαχανόκηπος ὑπὸ Σ. Χασιώτου καὶ 98) Χρονολογία τῆς Παρισιοῦ Ἱστορίας—Ἀρχαία Ἱστορία, ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου.

Η "ΜΕΛΕΤΗ", ΤΟΥ 1907 ΚΑΙ ΤΟΥ 1908

ἀποτελεῖ δύο τόμους, ἕκαστον ἐξ 640 σελίδων, πολυτελῶς δεδεμένους. Ἐκαστος: δραχ. 10 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 12 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Μόνον τὸ πολυτελὲς περιβάλλωμα δραχ. 2 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 2 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Ἀπῆλλαγμένα ταχυδρομικῶν.

ΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ Ο ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

Δὲν εἶναι σήμερον τόσο γνωστὴ καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἢ Ἰσαριτσάνη, ὅσον τοῦλάχιστον ἦτο πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν, ὅποτε ἤκμαζεν.

Ἀνήκει εἰς τὸ τρίμημα ἐκεῖνο τῆς Θεσσαλίας, τὸ ὁποῖον δὲν ἤξιώθη νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸ τρίμημα, ἐννοῶ, τῆς Ἠλασσόνας, καὶ κεῖται μίαν ὥραν πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως ταύτης, ἡμίσειαν δὲ ὥραν ἀπὸ τὴν Μελοῦναν, τὸν γνωστὸν ἐπὶ τῆς ἐρολλετικῆς γραμμῆς στρατιωτικῶν σταθμῶν.

Σήμερον ἡ Ἰσαριτσάνη ἀριθμεῖ 600 χριστιανικὰς οἰκογενείας, ὑπάγεται εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἠλασσόνας καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν—ἐκκλησιαστικῶς—τῆς πόλεως ταύτης. Ἀλλὰ δὲν ἀκμάζει ὅσον ἤκμαζεν ἄλλοτε, ὅσον τοῦλάχιστον ἤκμαζε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Τότε μὲ τὰ μεταξουργεῖα τῆς, μὲ τὴν βαμβακοφυτεῖαν τῆς καὶ μὲ τὰ ἄλλα πολλὰ προϊόντα τῆς γῆς — ἡ τριγύρην τῆς Ἰσαριτσάνης γῆς εἶναι πεδινὴ καὶ εὐφορὸς πολὺ — εἶχεν ἀνέλθῃ εἰς εὐδαιμονίαν ἀξιόλογον. Ἀπέλαυνεν ἄλλως καὶ προνόμιά τινα καὶ ἀνῆκεν εἰς τὰ κεφαλοχώρια, τὰ αὐτοδιοικούμενα τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἑμῶς κατέστρεψεν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς, ὁ γνωστὸς τῶν Ἰωαννίνων τύραννος.

Ἀλλ' ἡ Ἰσαριτσάνη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἀκμῆς τῆς εἶχε, δύναται τις νὰ εἴπῃ, καὶ μίαν ἄλλην εὐδαιμονίαν καὶ μίαν ἄλλην ἀκόμη δόξαν ἀδιαφιλονίκητον καὶ ἐπίζηλον, τὸν Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον. Διότι ἐνταῦθα ἐγεννήθη ὁ περιώνυμος λόγιος κληρικὸς καὶ διδάσκαλος τῶν ἀρχῶν τῆς δεκάτης ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, τῇ 27 Αὐγούστου 1780).

Α'

Ὁ πατήρ τοῦ Οἰκονόμου ἦτο ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἐλασσόνας (τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶχε κληρονομικόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀπεκαλεῖτο Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων). Ἡ μήτηρ τοῦ ὠνομάζετο Ἀνθή. Ὡς φαίνεται δέ, ὁ πατήρ Οἰκονόμος δὲν ἔστερεῖτο καὶ μορφώσεώς τινος, διότι πρῶτος διδάσκαλος τοῦ μικροῦ Κωνσταντίνου ἐχρημάτισεν αὐτὸς οὗτος. Ἄλλως δὲ γνωρίζομεν ὅτι τὰ γράμματα οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων εἶχον ἀρχίσῃ νὰ καλλιεργοῦν ἐπιμελῶς τότε. Διότι καὶ εἰς τὰς τριγύρω τῆς Ἐλασσόνας μονὰς καὶ εἰς τὸ Βλαχολίβαδον καὶ εἰς τὰ Ἀμπελάκια καὶ εἰς τὴν Λάρισαν ἐλειτούργουν τότε σχολεῖα καὶ ἐδίδασκον διδάσκαλοι φημισμένοι.

Διδάσκαλος τοῦ μικροῦ Κωνσταντίνου ἐχρημάτισε καὶ ὁ ἐξ Ἀμπελακίων ἱατρὸς Ζήσης Κάβρας, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Εἶναι δὲ πασίγνωστον, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸ ἔντιμον τοῦ διδασκάλου ἔργον ἐξήσκουν ὄχι μόνον οἱ κληρικοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἱατροί, οἱ ὁποῖοι καὶ εἰς δημοσίας σχολὰς ἐθεώρουν εἰς ἑαυτοὺς λίαν τιμητικὸν νὰ διδάσκωσι καὶ ἰδιαίτερα μαθήματα ἔδιδον εἰς νέους διψῶντας μαθήσεως.

Ὁ Οἰκονόμος ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ προωρίζετο νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ οἰκογενειακὸν ἐπάγγελμα καὶ νὰ γίνῃ κληρικός. Διὰ τοῦτο εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν προεχειρίσθη ἀναγνώστης καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἐνὸς διάκονος καὶ πρεσβύτερος. Εὐθὺς δὲ ὡς ἀπέθανεν ὁ πατήρ τοῦ, ἐπροβιβάσθη εἰς Οἰκονόμον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἐλασσόνας καὶ εἰς ἱεροκέρυκα. Ἦτο δὲ μόλις εἴκοσι πέντε ἐτῶν. Ἐκτοτε ἤρχισε νὰ περιέρχεται τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας τῆς Θεσσαλίας διὰ νὰ κηρύττῃ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος. Τοιοῦτοτρόπως ἐκαλλιέργησε τὸ ρητορικὸν τοῦ τάλαντον, τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα τόσον τὸν ἀνέδειξεν, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Δὲν ἔμεινεν ἄμως ἀνενόχλητος ὁ Οἰκονόμος τότε ἕνεκα τῆς ἐξῆς αἰτίας. Τῷ 1806 ὁ ἀρματολὸς τῶν Χασίων Εὐθύμιος Βλαχάδας ὑπεκίνησε μεγάλην ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπανάστασιν τῶν χωρῶν τούτων τῆς Ἑλλάδος καὶ ὕψωσε πρῶτος αὐτὸς τὴν

σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως. Δυστυχῶς ὅμως τὸ κίνημα ἐκεῖνο κατεστάλη ταχέως καὶ οἱ χριστιανοὶ τῶν ἐπαναστατησάντων διαμερισμάτων κατεδιώχθησαν κυρίως ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Κατηγορήθη μετὰξὺ ἄλλων καὶ ὁ Οἰκονόμος καὶ ἀπήχθη εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐφυλακίσθη. Ἀλλ' ἐξηγόρασε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ, πληρώσας χρήματα εἰς τὸν Ἀλῆν.

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Βλαχάδα ὁ Οἰκονόμος μετέβη εἰς τὴν Σμύρνην μετὰ τὸν Κούμαν. Μετέβη δὲ διὰ νὰ ἀναλάβῃ εἰς τὸ ἀρτισύστατον Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς πόλεως ταύτης τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Πλούσιοι δηλαδὴ Σμυρναῖοι προέδωσαν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου, μολονότι ἐλειτούργει εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολή, θέλοντες νὰ δώσουν ὠθησὶν μεγαλειτέραν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, νὰ ἀναδειξῶσι δὲ σχολεῖον ἐφάμιλλον πρὸς τὸ σχολεῖον τῆς γείτονος Χίου καὶ πρὸς τὸ σχολεῖον τῶν Κυδωνιῶν. Ἀξιέπαινος βεβαίως ἦ πρόθεσις, εὐγενῆς δὲ καὶ ἑλληνοπρεπῆς ἡ ἄμιλλα. Ἀντὶ ὅμως νὰ ἐνισχύσουν οἱ φιλότιμοι Σμυρναῖοι τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν καὶ ταύτην νὰ ἀναδειξοῦν ἐφάμιλλον πρὸς τὰ σχολεῖα ἄλλων κοινοτήτων, ἴδρυσαν νέον σχολεῖον.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ κρίνωμεν τὴν ἴδρυσιν τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου, οὐδὲ νὰ ἐπικρίνωμεν τοὺς φιλομούσους ἱδρυτὰς καὶ συντηρητὰς τοῦ (τοὺς ὁποῖους ἄλλως τε ὀλοφύχως ἐνεθάρρυνε καὶ ὑπεστήριξεν ἀπὸ τοὺς Παρισίους καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς), διότι θὰ μᾶς παρέσυρεν ὁ λόγος ἔξω τοῦ προκειμένου. Τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον, εὐτυχῆσαν νὰ ἔχῃ διδασκάλους ἐπιφανεῖς, διδασκάλους ὄχι μόνον μετὰ διάπυρον ζῆλον, ἀλλὰ καὶ μετὰ φιλοπατρίαν καὶ μετὰ πολυμάθειαν καὶ μετὰ ἰδιοφυῖαν διδασκαλικὴν σπανίαν, ἀπέβη ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος τὸ φυτώριον τῶν ἀπανταχοῦ ἑλληνοπαίδων.

Ἀλλὰ τὰ δύο σχολεῖα διήρυσαν τὴν Σμύρνην εἰς δύο ἄλληλομαχοῦσας μερίδας. Ὅτε δὲ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Βιέννην ὁ Κούμας (1817) πρὸς ἔκδοσιν συγγραμμάτων τοῦ, ὁ Οἰκονόμος μόνος ἐδέχετο τὰς σφοδρὰς ἐπιθέσεις τῶν ἀντιπάλων.

Τὰς ἐδέχετο δὲ μὲ ἀνεξικακίαν. Βλέπων ὁμῶς ὅτι αἱ μικροφιλοτιμίαι τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἐπετείνοντο εἰς μέγαν βαθμόν, ἀνεχώρησε καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν Σμύρνην καὶ μετέβη εἰς τὴν Μυτιλήνην. Ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην ἐκάλεσε τὸν Οἰκονόμον ὁ τότε πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ εἰς τὴν βασιλεύουσαν (1819) καὶ διώρισεν αὐτὸν ἱεροκέρυκα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐνταῦθα δὲ εὗρισκετο ὁ Οἰκονόμος, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπαναστάσις. Δὲν ἔμεινεν ὁμῶς ἐκεῖ, ἀλλὰ μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους πλουσίους καὶ διακεκριμένους τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἕλληνας ἀνεχώρησε καὶ ἐκεῖνος, φεύγων τὴν μάχαιραν τῶν ἐκμαγόντων Τούρκων, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ὁδησσόν. Ἐκεῖ εὗρε κοινότητα ἑλληνικὴν ἀνθοῦσαν καὶ πλῆθος πολὺ φυγάδων ὁμοεθνῶν του. Ἐκεῖ ἐξεφώνησε τὸν περίφημον ἐπιτάφιον «εἰς τὸν ἀείμνηστον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον». Ἐκεῖ ἐξεφώνησε καὶ ἄλλους ἀκόμη θαυμασίους λόγους, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω¹. Ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸν τέλος — ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐφυτεύθη τὸ καλλικαρπὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας δένδρον — ἐξηκολούθησεν ὁ Οἰκονόμος τὰς ἐθνικὰς του ἐνεργείας κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως.

Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὴν Πετρούπολιν, προσκληθεὶς, ὡς ἀναφέρεται, ἀπ' αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὅπου κατῴρθωσεν ἐντὸς βραχείου χρονικοῦ διαστήματος νὰ ἐκμάθῃ τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν σλαβονικὴν γλῶσσαν, καὶ ὅπου ἠξιώθη μεγάλων τιμῶν ἐκ μέρους τῶν ρώσων μεγιστάνων καὶ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Καὶ λοιπὸν ὁ Οἰκονόμος ἀνεκηρύχθη σύνοδος τῆς ἐν Πετρούπολει Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς ἐν Κιέβῳ, ἐταῖρος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ρωσικῆς Ἀκαδημίας ὡς καὶ τῶν ἐν Πετρούπολει καὶ ἐν Μόσχᾳ Αὐτοκρατορικῶν Πανεπιστημίων, ἐταῖρος τῆς ἐν Βαρσοβίᾳ βασιλικῆς Ἐταιρείας

¹ Ἐξεδόθησαν βραδύτερον ἐν Βερολίνῳ (Λόγοι Ἐκκλησιαστικοί, ἐκφωνηθέντες ἐν τῇ γραικικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ὁδησσοῦ κατὰ τὸ 1821 — 1822 ἔτος ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ καθολικοῦ ἱεροκέρυκος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων γενεαλογουμένου κτλ. ἐν Βερολίνῳ 1833).

τῶν Φιλολόγων, ἀπενεμήθη δὲ εἰς αὐτὸν τὸ παράσημον τῆς Ἀγ. Ἀννης ὡς καὶ ἰσόβιος σύνταξις. Προσθέτομεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος ἀπένειμεν εἰς τὸν Οἰκονόμον τὸ παράσημον τοῦ Ἐρυθροῦ Ἀετοῦ, ἡ δὲ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου κατέλεξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἀντεπιστελλόντων μελῶν της.

Ἀπὸ τὴν Ρωσίαν ὁ Οἰκονόμος κατήλθεν εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα διὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸ ἔτος 1834. Ἐγκατεστάθη δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν τότε πρωτεύουσαν τοῦ ἐλευθέρου, ἀλλ' ἀσυντάκτου ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας. Θέσιν δημοσίαν δὲν ἐπεδίωξε. Δὲν ἔμεινεν ὁμῶς ἀργὸς ὁ Οἰκονόμος, οὐδὲ ἀδιάφορος πρὸς τὰς καταβαλλομένας τότε προσπάθειας πρὸς διοργάνωσιν τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους. Τούναντίον ὁ Οἰκονόμος ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, τὰ ἐγερθέντα τότε, καὶ ἠγωνίσθη μετὰ γενναιότητος διὰ νὰ ἐπικρατήσουν αἱ γνώμαι του. — Ἦσαν δὲ τὰ ζητήματα ταῦτα ὀχι ὀλίγα. Τὸ νέον κράτος ἔπρεπε νὰ συντάξῃ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν του διοίκησιν. Πῶς ὁμῶς ἔπρεπε νὰ συνταχθῇ αὕτη; Ἀρὰ γε ἔπρεπεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἐλευθέρου κράτους νὰ ἐξακολουθῇ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἢ νὰ κηρυχθῇ αὐτοκέφαλος; Τὴν πρώτην γνώμην εἶχεν ὁ Οἰκονόμος, τὴν δὲ δευτέραν ἕτερος τῶν χρόνων ἐκείνων διακεκριμένος κληρικὸς ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, μὲ τὸν ὁποῖον συνεφώνει καὶ ὁ Νεόφυτος Βάμβας.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀνδρῶν τούτων διεξήχθη ἀγὼν πεισματώδης, ἀρκούντως χαρακτηριστικὸς τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ ἐδημοσιεύθησαν συγγραφαὶ καὶ πραγματεῖαι πολλαὶ καὶ ἀλλεπάλληλοι. Ἀτυχῶς περὶ τῶν συζητήσεων τούτων καὶ περὶ τῶν συγκρουομένων τούτων γνώμων ἀνδρῶν, ἐξ ἴσου, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὑπερόχων καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς μαθήσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ζήλου, δὲν ἐδημοσιεύθη μέχρι τοῦδε καμμία κριτικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα τὸ προσήκον. Εἶναι καὶ ἡ παράλειψις αὕτη χαρακτηριστικὴ τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐθνικῆς μας ἀναγεννήσεως.

Και εἰς ἄλλο ζήτημα διεφώνησεν ὁ Οἰκονόμος πρὸς τὸν Φαρμακίδην, εἰς τὸ ζήτημα τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν. Διότι ὁ μὲν Φαρμακίδης ἐπεδοκίμαζε τὰς μεταφράσεις, ὁ δὲ Οἰκονόμος, τὸναντίον, τὰς ἀπέκρουεν. Ἴνα μάλιστα καταπολεμήσῃ τὰς μεταφράσεις, ὁ Οἰκονόμος ἐξέδωκε βιβλίον ὀγκώδες, δηλωτικὸν πολυμαθείας καὶ φιλοπονίας ἐκπληκτικῆς, «περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν ἑβδομήκοντα», εἰς τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ θεόπνευστον καὶ τὸ ἀλάνθαστον τῆς μεταφράσεως ταύτης.

Ἐκ τῶν ἄλλων πολλῶν καὶ ἀξιολόγων ἔργων τοῦ Οἰκονόμου ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ «τρία βιβλία ρητορικῆς τέχνης», τὰ «τέσσαρα βιβλία γραμματικῶν ἢ ἐγκυκλίων παιδευμάτων», τὴν «Ἱερὰν Κατήχησιν», τὴν «αὐτοσχέδιον περὶ Σμύρνης διατριβὴν» (καὶ σήμερον ἀκόμη ἢ ἱστορικὴ αὕτη πραγματεία τοῦ Οἰκονόμου ἀναγινώσκεται μετὰ πολλῆς τῆς ὠφελείας), «περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», «τὸ Πρόσκυνητᾶριον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου» καὶ «ποιήματα».

Β'

Ἐδίδαξε λοιπὸν ὁ Οἰκονόμος—πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως—καὶ συνέγραψεν ὄχι ὀλίγα καὶ ἠγωνίσθη καθ' ὅλον του τὸν βίον μετὰ τὸν κάλαμον εἰς τὴν χεῖρα καὶ διεκρίθη κατὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους ὡς γενναῖος μαχητής.

Ἄλλ' ὁ Οἰκονόμος ἦτο κυρίως ρήτωρ ἐκκλησιαστικὸς ἀπαράμιλλος. Μᾶς τὸ δεικνύουσιν οἱ λόγοι του πρὸ πάντων, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησεν εἰς τὴν Ὀδησοῦν καὶ ἐδημοσίευσεν—τῆ 1833—εἰς τὸ Βερολίνον. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ ὁ περὶ Φιλογενείας, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1821, ὁπότε ἐτελέσθη μνημόσυνον τοῦ πρίγκηπος Δημητρίου Μουρούζη. Εἰς τὸν λόγον του τοῦτον ἔλαβεν ὁ Οἰκονόμος ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ τινὰ περὶ πατρίδος. Τί εἶναι δὲ πατρίς;

«Εἶναι, λέγει, ἡ πολυσέβαστος μήτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὐεργετικωτάτη τροφὸς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώτατον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατέβη πρῶτον νὰ γυμνασθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Εἰς τὴν

πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέπνευσε τὰς ζωογόνους αὔρας τοῦ ἀέρος, ἔμαθε νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου, ἐτράφη καθὼς χριστιανὸς τὸ ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας, ἔλαβε τὰ στοιχεῖα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς. Χρεωστεῖ λοιπὸν νὰ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καθὼς τιμᾷ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ γονεῖς, οἵτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ τέκνα τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος καὶ μητρίδος καὶ πρωτογόνου ρίζης ὅλης τῆς αὐτοῦ γενεᾶς. Χρεωστεῖ νὰ φρονῇ σταθερῶς, ὅτι δὲν ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ἡ πατρίς ἔχει δικαίωμα εἰς ὅλα τοῦ πατριώτου τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλούτη, εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἂν ἔχῃ, καὶ ὅπου ποτ' ἂν τύχῃ νὰ διατρίβῃ. Καθὼς τὰ εὐκαρπὰ δένδρα, ὅσους ἂν ἐκθρέψωσι καρπούς, πρῶτον τούτους παραθέτουσιν εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, τοὺς δὲ περιττεύοντας χαρίζουσιν ἠδέϊαν ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ξενίτειαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστεῖ τὴν ἐπικαρτίαν τῶν ἑαυτοῦ προτερημάτων πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσασαν καὶ θρέψασαν αὐτὸν γῆν. Διὰ τοῦτο καὶ θεοὶ καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουσιν ὡς πατραλοῖαν τὸν παραβάτην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο προστάζουσι καθένα νὰ ὑπερμαχῆ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ κατὰ δεύτερον ὑπὲρ τῆς πατρίδος. «Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος». Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιοῦτοτρόπως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως, εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀναισθήτους ἢ παντάπασιν τὰ ἦθη σαπροῦς καὶ διεφθαρμένους νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ κατ' αὐτὴν ἄψυχα συχνάκις καταθέλγουσιν αἰχμαλωτίζοντα τὸ μνημονικὸν μᾶς. Ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μᾶς φαίνεται γλυκύτερος, ὁ ἀῆρ εὐπνότερος καὶ ζωηρότερος, τὰ προϊόντα τροφίμωτερα καὶ ποικιλώτερα καὶ ἠδύτερα. Τὰ καλὰ λιθάδια, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά, πολλάκις καὶ ἐν δένδρον, ἐν ρυάκιον, καὶ βράχος τις πολλάκις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυρεῖ καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν τοιοῦτοτρόπως, ὥστε, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μικρὸς ὁ τόπος τῆς γεννήσεως ἐκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλλωπίζεται, καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας ἀποβλέπει

και τοῦτον ἔχει ἀπαξ ἐπροτίμησε παρά τὰς εὐδαιμονεστάτας χώρας και πόλεις τῆς οἰκουμένης».

Ἐγράφησαν πολλὰ περὶ πατρίδος και ἀπὸ τὸν σύγχρονον τοῦ Οἰκονόμου Κοραῆν και εἰς τὰ Προλεγόμενα αὐτοῦ και εἰς τὰς Ἐπιστολάς του. Ἀλλὰ και ὅσα ἐνταῦθα λέγει ὁ Οἰκονόμος δὲν ὑπολείπονται κατὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους, κατὰ τὴν πρωτοτυπίαν, κατὰ τὴν σύλληψιν και διατύπωσιν. Εἶναι ἀληθὲς δτι μερικὰ ἐκ τῶν νοημάτων, τὰ ὅποια περιέχονται εἰς τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἀπόσπασμα, δυνατὸν εἶναι νὰ θεωρηθῶσι σήμερον κοινὰ και τετριμμένα. Ἀλλὰ τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὰ ὦτα δὲν ἦσαν συνηθισμένα εἰς τοιαῦτα κηρύγματα περὶ πατρίδος, πόσον δὲν τοὺς ἐξήγειρον, ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος λεγόμενα, και πόσον ἀρὰ γε δὲν συνεκλόνησαν τὴν πάσχουσαν, τὴν μελαγχολῶσαν διὰ τὴν οἰκτρὰν τῆς πατρίδος κατάστασιν φυγὴν των!

Εἰς ἓνα ἄλλον λόγον περὶ Συνεισφορᾶς — ἐξεφωνήθη τῇ 1 Μαρτίου 1822 — καλεῖ τὸ εὐσεβὲς του ἀκροατήριον νὰ συνεισφέρῃ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος.

«Πολεμεῖται τὴν σήμερον, λέγει, ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ λυσαίωντων τῆς πίστεως ἐχθρῶν. Πρὸ πολλοῦ ἐξέρρηξεν ὁ ἄδης ἐναντίον τῆς τοῦς ἀθεωτάτους βαρβάρους και τῶρα τοὺς ἐξώπλισεν ἰσχυρότατα, τοὺς ἐξέκαυσε σφοδρότατα, τοὺς ἐτίναξε μανικώτατα νὰ ἐξαλείψωσι τὸ ἐλληνικὸν ὀρθόδοξον γένος ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἀλλ' ὁ Θεὸς τῆς ὀρθοδοξίας θέλει συντρίψει και τούτους τοὺς βαρεῖς τῆς ὀρθοδοξίας ἐχθρούς».

«Ἀλλ' ὅμως, λέγει κατωτέρω, τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν πρέπει και ἡμεῖς μὲ χρηματικὰς εἰσφορὰς νὰ ὑποστηρίξωμεν». Καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ περιγράψῃ μὲ φαντασίαν και μὲ δύναμιν σπανίαν τὰς συμφορὰς, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ὁ πόλεμος, ὁ κατὰ ξηρὰν και ὁ κατὰ θάλασσαν, τὴν δυστυχίαν, τὸ πλῆθος τῶν ὀρφανῶν και χηρῶν, τὴν φθορὰν τῶν οἰκιῶν και τῶν ἀγρῶν.

Ἐκ τῆς συνδρομῆς δὲ τὸ παράδειγμα πρῶτοι ὀφείλουσαν νὰ δώσουν οἱ παροικοῦντες εἰς τὴν Ὀδησσὸν Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἐφάνησαν εἰς τὰ προοίμια τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνων πρῶτοι ζηλωταὶ και συμπράκτορες και παρορμηταί.

Ὁ Οἰκονόμος ἀπεδίωξε τῇ 9 Μαρτίου 1857 και ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπέστατα ἐν Ἀθήναις, ἡ δὲ πατρίς του Ἰσαριτσάνη μένει ἀκόμη εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἔταν γίνῃ κυρία τοῦ ἰδίου τῆς οἴκου, ὡς στήσῃ ἐπὶ θέσεως περιόπτου τὴν εἰκόνα τοῦ Οἰκονόμου, διὰ νὰ στεφανώσῃ τὴν μάθησιν και τὴν φιλοπατρίαν του, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ἀμιλλαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεαρῶν τῆς βλαστῶν, διὰ νὰ τιμήσῃ ἑαυτὴν τιμῶσα τὸ ἐνδοξον τέκνον τῆς.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΒΥΡΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΣ *

Ἄλλ' ἔρχεται ἡ μεγάλη καὶ ἡρωϊκὴ ἐξέγερσις. Ἐὖς τοῦ Φεραίου, τὸ ὅποιον ὁ Βύρων μετέφρασεν ἐμμέτρως, θαυματουργεῖ. Ἐπὶ τὴν πνοὴν αὐτοῦ τὴν φλογεράν, ἡ ἐθνικὴ ἀνοιξίς ἀπλώνεται. Ἐὰν πρῶτά της δλοπόρφυρα ἀνθὴ στρώνουν τὴν πεδιάδα τοῦ Δραγατσανίου. Ὁ Πατριάρχης ἀναβαίνει τὸ ἱκρίωμα τοῦ μαρτυρίου. Ὁ Γερμανὸς ὑψώνει πρὸς τὸν γαλανὸν οὐρανὸν ἐκλάμπον τὸ λάβαρον. Ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη ρίπτει ἀναλαμπὰς αἵματος καὶ δόξης. Ἡ Ὑδρα καὶ αἱ Σπέτζαι ὀργανώνουν στόλους. Ἡ Ἀκρόπολις περιέρχεται εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ κυανόλευκος κυματίζει μεταξὺ τοῦ πλαισίου τῶν στηλῶν τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ Ἐπανάστασις ἐκτείνεται, ἀναλάμπει ὡς πυρκαϊά, κυριαρχεῖ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Τρόπαια νικῶν καὶ προσπαθειῶν ἀνεγείρονται σχεδὸν παντοῦ, ὅπου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἔφερε τὸν πόδα ὁ Βύρων, μὴ πιστεύων εἰς τὴν ἀνάστασιν καὶ μὴ βλέπων ἀπὸ πουθενὰ ν' ἀνατέλλῃ ἡ ἐλπίς τῆς ἀναγεννήσεως, οὐδὲ νὰ μειδιᾷ ἡ αἰθρία τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ὄλην τὴν βᾶσιν τῆς ψυχολογίας τοῦ ποιητοῦ, ἀπολύεται ἀκράτητος. Κάτι τι ὡς πικρὰ μεταμέλεια πλημμυρίζει τὴν ψυχὴν του, διότι παρεγνώρισε τὴν ζωτικότητα τοῦ λαοῦ, τὸν ὅποιον εἶδεν, ἀδιάφορος καὶ ψυχρὸς, νὰ μυρμηκιά κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ αὐθόρμητος καὶ ἀβοήθητος ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων γιγαντῶνει τὴν γενναίαν συμπάθειαν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ἀκριβῶς πρὸς τοὺς ἀφίλους καὶ ἀπροσταυτούτους ἀγῶνας. Ἡ ὑποστήριξις καὶ ἡ ὑπεράσπισις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος παρίσταται ἤδη ἐνώπιόν του ὑπὸ διπλῆν ἔποψιν: Νὰ βοηθήσῃ ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀρνηθῆ καὶ αὐτὴν τὴν φιλοπατρίαν.

Ἐὰν εἶχε πατριώτην, εἶχεν ἓνα ἔστω ἡ Ἑλλάς,

εἶχε γράψει. Νὰ κάμῃ νὰ ἐντραποῦν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀψή-

καν τοὺς Ἑλληνας ἐκτεθειμένους εἰς τὴν ὀρμὴν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ.

Ἄν δὲν ἀπατάμαι, μετὰ τοῦ Ἀγγλοῦ καθηγητοῦ Ζέβδ, ἰδοὺ ἡ πραγματικὴ, ἡ ἀληθινὴ ψυχολογία τῆς προσχωρήσεως τοῦ Βύρωνος εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Δὲν ἤρχετο εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα νὰ ζητήσῃ καταφύγιον ἀπὸ τῆς ἰδίας ζωῆς τὰς ἀπογοητεύσεις, τὰς πικρίας καὶ τοὺς ἀγῶνας — ἤρχετο νὰ δώσῃ νέον ἰδανικὸν εἰς τὴν ζωὴν του, τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐνεργείας, ἡ ὁποία τείνει τὴν χεῖρα εἰς ἓνα λαόν, ζητοῦντα ν' ἀνέλθῃ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ φῶς. Εἰς τὴν κενὴν ρέμβην τῆς ἀδόξου ποιήσεως — ὅπως εἶχε φθάσει νὰ νομίζῃ — ἤρχετο νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν γόνιμον θετικότητα τῆς ὀρίμου δράσεως.

* *

Εἶχεν ἤδη συσταθῆ τὸ φιλελληνικὸν Κομιτάτον τοῦ Λονδίνου καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀφυπνίζῃ ἡχοῦς συμπαθειῶν πρὸ πολλοῦ κοιμηθείσας μεταξὺ τοῦ μεγάλου καὶ εὐγενοῦς ἔθνους, εἰς τὸ ὅποιον προσφιλὴς εἶναι, καὶ παρὰ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα, πᾶσα ὠραία καὶ δικαία ὑπόθεσις. Ὁ Βύρων ἔγραφεν εἰς τὸν φίλον του Χόβχάους — ἄλλη ἀπόδειξις τοῦτο ὅχι τυχαίας, ἀλλ' ἐσκεμμένης καὶ ἐλλόγου συμπαθείας — κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1823: «Τὴν παροῦσάν μου θὰ σοῦ ἐγχειρίσῃ ὁ λοχαγὸς Γ. Μέδουϊν, ὅστις κατ' αἴτησίν μου θὰ σοῦ παρουσιάσῃ ὡς μέλος τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου καὶ θὰ σοῦ ἐξηγήσῃ κατὰ ποῖον τρόπον σκοπεύει νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν Ἑλλάδα — θέμα ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὄλοι ἐνδιαφερόμεθα». Εὕρισκεται τότε εἰς τὴν Γένοβαν καὶ οἱ ἔρωτες του μὲ τὴν κόμησσαν Γουίτζιόλη, (διὰ λόγους τοὺς ὁποίους διαφεύγει τὸ θέμα μου ν' ἀπομνημονεύσω), εὕρισκονται εἰς τὴν δύσιν των. Ἐὖς τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τὸν ἐξέλεξε μέλος, ἀπαντῶν δ' οὗτος εἰς τὸν ἀναγγέλλαντα τὴν ἐκλογὴν του Βόουριγκ τοῦ ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κατέλθῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦδη ἀσχολεῖται εἰς τὸ νὰ συλλέγῃ πληροφορίας καὶ γνωρίζει, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἀνάγκην πρῶτον ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, δεύτερον πυρίτιδος καὶ τρίτον ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐπιμελητείας. Ἄν κατέλθῃ μόνος, προ-

* Τέλος συνέχεια ἐκ σελ. 151.

τίθεται (λέγει) ν' αφιερώση ἐξ ἰδίων ὅ,τι δυνήθη νὰ συλλέξη «πρὸς προαγωγὴν τῆς μεγάλης ὑποθέσεως». Εὐρίσκειται εἰς ἀλληλογραφίαν περὶ τούτου μὲ τὸν ἐν Πίζῃ διαμένοντα Ἕλληνα Νικόλαον Καρελᾶν. Τὴν 5ην Μαΐου γράφει πρὸς Κυρίαν, τῆς ὁποίας δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα: «Τὸ εἰς Ἑλλάδα ταξιδιόν μου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐν Ἀγγλίᾳ Φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον ἐν μέρει καὶ ἐν μέρει ἐξ ὁδηγιῶν, τὰς ὁποίας πρόσωπά τινά, ἀποσταλέντα εἰς Ἑλλάδα, εὐηρεστήθησαν ν' ἀναλάβουν νὰ μοῦ ἀποστέλλουν». Κατὰ τὰ μέσα Μαΐου, συναντᾶ εἰς τὴν Γένοβαν δύο νεαροὺς Γερμανοὺς φιλέλληνας, ἓνα ἔφηδον ἐκ Βυρτεμβέργης καὶ ἓνα νεανίαν Βαυαρὸν, οἱ ὅποιοι περισωθέντες ἐκ τῆς μάχης τοῦ Πέτα, ἔφθαναν οἰκτροὶ ναυαγοὶ ἐνδόξου, ἀλλ' ἀτυχοῦς ἐκστρατείας, εἰς τὰς Ἰταλικὰς ἀκτᾶς. Λαμβάνει παρ' αὐτῶν ἐκτενεῖς περὶ τοῦ Ἀγῶνος πληροφορίας καὶ τοὺς δίδει χρήματα διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα των. Οἱ Γερμανοὶ φιλέλληνες, προγευματίζοντες μὲ τὸν ποιητὴν, φαίνονται παραπονούμενοι, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ὁμοιάζει πλέον μὲ τὸν λαὸν τῶν χρόνων τοῦ Θεμιστοκλέους. Καὶ ὁμοῦ κατὰ τὸ ταξιδιον τοῦ 1810, ὁ Γάλλος Ρὼκ εἶπῃ εἰς τὸν Βύρωνα:

— Εἶναι ἡ ἴδια παληανθρωπιά τῶν χρόνων τοῦ Θεμιστοκλέους!

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια βλέπετε, ὅτι ποικίλλει. Ἄλλοι παραπονοῦνται, ὅτι δὲν ὁμοιάζομεν διόλου μὲ τοὺς ἐπὶ Θεμιστοκλέους προγόνους μας, καὶ ἄλλοι εὐρίσκουν, ὅτι τοὺς ὁμοιάζομεν ὑπὲρ τὸ δέον. Ἡ ἀλήθεια θὰ εἶναι, ὅτι τοὺς ὁμοιάζομεν ὅσον πρέπει.

Εἰς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀχρονολόγητον, ἰταλιστὶ συντεταγμένην καὶ ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν ἐν Πίζῃ Ἀνδρέαν Βάκκαν, βλέπομεν τέλος, ὅτι ὁ Βύρων ἀπεφάσισε τὸ ταξιδιόν του καὶ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ νὰ τοῦ συστήσῃ ἓνα χειρουργὸν νέον, εὐρωστον καὶ γενναῖον, διὰ νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ προσωπικῶς ὡς ἰατρός. Τὸν Ἰούνιον ἀναγγέλλει τὴν ἀπόφασίν του πρὸς τὸν Τρελλῶνυ, τὸν ἰδιόρρυθμον φίλον του καὶ φίλον τοῦ Σέλλεῦ καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ τὸν συνοδεύσῃ. «Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ μόνον μέρος (τοῦ γράφει), εἰς τὸ ὁποῖον ἔμεινα εὐχαριστημένος. Ὅμιλῶ σοβαρῶς... Ὅλοι λέγουν, ὅτι εἰμπορῶ νὰ ὠφελήσω τὴν Ἑλλάδα. Δὲν γνωρίζω πῶς. Ἴσως δὲ δὲν τὸ γνωρί-

ζουν καὶ οἱ λέγοντες τοῦτο. Ἀλλὰ δὲν πειράζει. Ὅπωςδὴποτε ἔλα νὰ φύγωμεν». Εἰς τὸν Μπάρρυ ὁμολογεῖ, ὅτι ἐλησμόνησε πλέον ἐντελῶς τὰ νεοελληνικά.

Αἱ ἐτοιμασίαι προχωροῦν. Ναυλώνει τὸ βρίκιον Ἡρακλῆν καὶ περιμένει πάντοτε τὸν ἰατρόν, τὸν ὁποῖον ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Βάκκαν. Τὴν 30 Ἰουνίου τέλος ἐπιβιβάζεται. Τὸν συνοδεύουν, ὁ Τρελλῶνυ, ὁ κόμης Γάμβας, ἀδελφὸς τῆς κομήσεως Γουϊτζιόλη παρακολουθῶν τὸν Βύρωνα ὡς γραμματεὺς, ὁ ἰατρός, εὐρεθεὶς τέλος πάντων, ὅτι ὠνήρηται καὶ ὁ Ἕλληνας Σκυλίτζης, τὸν ὁποῖον παρέλαβε διὰ νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ποιητής. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 30 Ἰουνίου ὁ Ἡρακλῆς, ὡς ἐκ τῆς ἀκρας νηγεμίας, μένει πρὸ τῆς Γένοβας. Τὴν ἐπομένην ἀποπλέει καὶ φθάνει εἰς τὸ Λιθόρνον, ὅπου τὸ πλοῖον μένει ἀρκετὰς ἡμέρας. Ἐκείθεν δ' ἀναχωρεῖ τέλος κατευθυνόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὀλίγον προτοῦ ἀποπλεύσῃ ἀπὸ τὴν Γένοβαν, ὁ Βύρων ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Γκαίτε, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπήντησε: «Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τύχω οἰωνοῦ ἀγαθωτέρου ἢ ὀλίγων λέξεων γραμμῶν διὰ χειρὸς τοῦ Γκαίτε. Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἴδω, ἂν εἰμπορῶ νὰ τὴν ὠφελήσω κατὰ τι. Ἐάν ποτε ἐπιστρέψω, θὰ ἔλθω εἰς τὸ Βάϊμαρ διὰ νὰ σοῦ προσφέρω τὸν φόρον θαυμασμοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν ἑκατομμυρίων τῶν θαυμαστῶν σου». Ὁ Βύρων καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πλοῦ ἦτο φαιδρότατος καὶ ὁμιλητικώτατος. Ὅλην τὴν ἡμέραν εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τὴν γέφυραν, τὴν νύκτα κατεκλίνετο ἐνδεδυμένος καὶ συχνὰ ἀνέβαινεν εἰς τὸ κατάστρωμα, διὰ νὰ ἴδῃ τί συμβαίνει. Ἡ δίαιτά του ἦτο λιτότατη. Ἐτρέφετο ἀποκλειστικῶς μὲ καρποὺς καὶ λαχανικά.

Τὴν 21 Ἰουλίου ὁ Ἡρακλῆς κατέπλεεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Ὁ Λόρδος Βύρων ἐπεσκέπτετο διὰ δευτέραν φοράν τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπεφάσιζε νὰ προχωρήσῃ ἀμέσως. Ὅ,τι εἶχε μάθει περὶ τῶν ἐμφυλίων διαιρέσεων τῶν ἀγωνιζομένων καὶ τῆς ἀπραξίας, ἢ ὁποία ἦτο ἡ φυσικὴ συνέπειά των, δὲν τὸν ἐνεθάρρυνεν. Ἐμείνε λοιπὸν εἰς τὴν νῆσον περιμένων νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικαινῶν μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ ἐν Κεφαλληνίᾳ συμπολιταὶ τοῦ Βύρωνος, ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοί, ἐδέχθησαν αὐτὸν θερμότατα. Ὁ ποιητὴς ἐπεχείρησε καὶ ἐκδρο-

μὴν μέχρι τῆς Ἰθάκης. Ἐκεῖ ἐπεσκέφθη τὸ σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσεύς [μετὰ τὴν μεγαλοφυᾶ θεωρίαν τοῦ κ. Δαίρπφελδ, πρέπει νὰ λέγωμεν «τὸ ὑποτιθέμενον ἕως τότε σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσεύς»] καὶ ἀπεκοιμήθη ἐντὸς αὐτοῦ. Ὅταν ὁ γραμματεὺς τοῦ Γάμβας, βλέπων αὐτὸν ἀργοποροῦντα, ἀνέβη ἕως ἐκεῖ καὶ τὸν ἐξύπνισεν.

— Διατί νὰ μὲ ἐξύπνισῃς; ἠρώτησε δυσηρεστημένος ὁ Βύρων. Ἐβλεπα τὰ ὠραιότερα ὄνειρα ποῦ εἶδά ποτε εἰς τὴν ζωὴν μου!

Ἡ πραγματικότητα δὲν ἦτο τόσο ὠραία, ὅσον τὰ ὄνειρα τοῦ σπηλαίου. Ὁ Βύρων εἰς τὴν Ἰθάκην εὔρε τὰ πρῶτα θύματα τοῦ ἐνδόξου ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον εἶχε ἐλθεῖ νὰ βοηθήσῃ. Πολλοὶ οἰκογένειαι τῆς Χίου, τῶν Πατρῶν, ἄλλων μερῶν τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ. Ὁ Βύρων ἔδωκε τρισχίλια γρόσια ὑπὲρ τῶν προσφύγων καὶ παρέλαβε μαζί του εἰς τὴν Κεφαλληνίαν πλουσίαν ἄλλοτε, τῶρα δὲ πενομένην οἰκογένειαν ἐκ Πατρῶν, ἐγκατέστησε δὲ αὐτὴν ἐκεῖ καὶ τὴν συνετήρει.

Αἱ πρῶται ἀνακοινώσεις τῶν ἀγωνιστῶν ἤρχοντο. Πρώτην ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μάρκου Μπότζαρη, χρονολογημένην ἀπὸ τὸ Καρπενήσι. Ἀπέπνεε τὸ ἀφελές ἄρωμα τοῦ βουνοῦ καὶ τὴν ἀπροσποίητον τοῦ ἥρωισμοῦ χάριν: «Ἡ ἐξοχότης σου εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔχομεν ἀνάγκην». Καὶ προσέθετεν αὐτό, τὸ ὁποῖον θὰ συνέλεγεν ὡς ψῆγμα χρυσοῦ ὁ Πλούταρχος, ἂν ἐπρόκειτο νὰ γράψῃ τὴν βιογραφίαν τοῦ Μάρκου: «Ἀπόψε ἔχω νὰ κάμω κάτι μὲ ἕξ ἐπτὰ χιλιάδες Ἀρβανῖτες, ποῦ εἶναι στρατοπεδευμένοι ἐδῶ κοντά. Μεθαύριον θάναχωρήσω μὲ μερικὰ ἐκλεκτὰ παλληκάρια μου διὰ νὰ ἔλθω εἰς ἀντάμωσιν τῆς Ἐξοχότητός σου». Φεῦ! Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτο ἡ τελευταία τοῦ Μάρκου Μπότζαρη. Ὁ ἥρωας δὲν συνηντήθη ποτὲ μὲ τὸν ποιητὴν.

Καὶ ἡ σύγχυσις ἐπετείνεται. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, εἰς ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ Ἀγῶνος, πρὸς τὸν ὁποῖον, διὰ τὴν μὀρφωσιν, τὸ ἦθος, τὴν ἀδάμαστον ἐνεργητικότητα, ὁ Βύρων ἠοθάνετο ἰδιάζουσαν συμπάθειαν, τὸν προσεκάλει εἰς τὴν Ἰδραν. Ἦδη νύξεις ἱκαναὶ νὰ ἐξάψουν τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ τοῦ ἔγειναν. Φαίνεται, ὅτι ἔγεινε λόγος καὶ περὶ ἐκλογῆς τοῦ Βύρωνος ὡς Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.

— Ἐὰν οἱ Ἕλληνες μοῦ προσφέρουν τὸν Θρόνον (διατείνεται ὁ Τρελλῶν, ὅτι εἶπε κάποτε), ἴσως δὲν θὰ τὸν ἀπορρίψω!

Τί στεφάνωμα διὰ τὸν ποιητὴν! Τὸ χρυσοῦν στέμμα σκεπάζον τὸν στέφανον τῆς δάφνης, ὁ ὁποῖος ἔστεφε τὸ Ἀπολλώνειον μέτωπόν του. Δὲν ἀνευρίσκομεν ἐν τούτοις ἴχνη τῆς φιλοδοξίας αὐτῆς εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἰδίου Βύρωνος. Ἄλλ' ὁ Τρελλῶν ἐπίστευεν εἰς τὸ ρομαντικὸν αὐτὸ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον, ἐὰν ἐπραγματοποιεῖτο, θ' ἀπετέλει μοναδικὴν ἱστορίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. «Ἐὰν (λέγει λογοπαικτῶν) ἔζη καὶ ἔφθανε μέχρι τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ὡς ἐπίτροπος τοῦ δανείου, εἰς τὸν δωρητὴν ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἀργυρῶν στεμμάτων (δηλαδὴ ταλλήρων) οἱ Ἕλληνες θὰ προσέφεραν ἴσως ἓν χρυσοῦν». Ὑπάρχουσιν οἱ διαβλέποντες ἤδη τὴν μυστικὴν ἐπὶ τοῦ στέμματος ἐλπίδα τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸν σχηματισμὸν σωματοφυλακῆς ἀπὸ 40 Σουλιώτας. Τί ἐκδίκησις διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς ἐχθροὺς του! Νὰ στεφθῇ Βασιλεὺς — Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος! Ὅπως δὲ ποτε οἱ σωματοφύλακες του τοῦ ἔδωκαν ὄχι πολὺ καλὴν ἰδέαν περὶ τῶν μελλόντων ὑπηκόων του. Ἦσαν ἀνυπότακτοι, ἀπειθεῖς, ἐπροκάλουν ταραχάς. Μετὰ τινα καιρὸν ἠναγκάσθη νὰ τοὺς ἀπολύσῃ, ἀφ' οὗ τοὺς ἀντήμειψε πλουσιοπαρόχως.

Ἡ ἱστορία αὕτη τῆς βασιλικῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Βύρωνος, τὴν ὁποῖαν ρίπτει εἰς τὴν παράδοσιν ὁ Τρελλῶν καὶ δὲν μνημονεύει ὁ ποιητὴς, φαίνεται, ὅτι εἶχε λάβει κάποιαν διάδοσιν, ἐπροκάλεσε δὲ φαιδρὸν ἐπεισόδιον. Εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς Κεφαλληνίας εὐρίσκεται ἓν μοναστήριον. Ὁ Βύρων τὸ ἐπεσκέφθη μὲ συνοδείαν φίλων τινῶν. Ὁ ἡγούμενος, εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἐπιφανοῦς ξένου, ἐφόρεσε τὰ μεγαλοπρεπέστερά του ἄμφια καὶ παρατάξας τοὺς μοναχοὺς λαμπροφροῦντας, ἐξῆλθεν εἰς προὑπάντησίν του. Εἰς τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ οἱ μοναχοὶ ἀνέμελψαν ὕμνους. Ἡ μεγάλη στοὰ τῆς μονῆς ἦτο κατάφωτος, καλόγεροπαῖδια ἐκλίνουν θυμιατά, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔκαιεν εὖοσμον λιθάνι καὶ ὁ ἡγούμενος ἤρχισεν ἀπευθύνων πρὸς τὸν «*Lordo Inglese*» μακρὰν προσλαλίαν Ἰταλιστί. Ἀπετείνετο πρὸς τὸν Βύρωνα ὄχι ὡς πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Ἑλλάδος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν μέλλοντα ἡγεμόνα τῆς. Ὁ Βύρων ὅμως, ὡσὰν ἦτο ἤδη βασιλεὺς, δὲν ἦτο εὐκολὸς ἀκροα-

τής. Ἡ προσφώνησις τοῦ ἡγουμένου, ἡ κομπώδης καὶ μακρά, τὸν ἐξώργισε μέχρι παραφορᾶς. Πρὸς κατάπληξιν τῶν καλογήρων, ἐξεστράπη εἰς βαρείας ἰταλικὰς βλασφημίας καὶ ὕβρεις καὶ ἀρπάσας μίαν λαμπάδα, ἰώρμησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μοναστηρίου. Ἡγούμενος καὶ μοναχοὶ ἔμειναν ἐμβρόντητοι, ἀλλ' ὁ πρῶτος ὡς νὰ ἐφωτίσθη ἀπὸ ἀλφινιδίαν ἰδέαν, ἐκτύπησε τὸ μέτωπον λέγων, πάντοτε ἰταλιστί:

— E matto il roveretto! (Τὸν κακομοίρη, εἶνε τρελλός!).

Τὴν ἐπιούσαν, ὅταν ὁ Βύρων ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς μοναχοὺς —διότι διενυκτέρευσε εἰς τὸ μοναστήριον—ἐφαίνετο βαθύτατα μεταμελημένος διὰ τὴν παραφορὰν τοῦ καὶ προσέφερε πλοῦσια δῶρα ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας. Ὁ ἡγούμενος προέπεμψε εὐλογῶν τὸν ἐπιφανῆ ξένον. Ἀλλὰ κάποια ψυχρότης εἶχε σφραγίσαι πλέον τὰς σχέσεις τοῦ Βύρωνος καὶ τῶν ξενιζόντων αὐτόν. Ἡ ἀπόλυτος γαλήνη του, διαλύσασα τὴν περὶ παραφροσύνης ὑπόνοιαν τοῦ ἡγουμένου, καθίστα ἐντελῶς ἀνεξήγητον τὴν διαγωγὴν του τῆς προτεραίας.

Δὲν θὰ ἐπιμείνω ἐνταῦθα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Βύρωνος μὲ τὸν Μαυροκορδατον, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεσε «Οὐάσιγκτων καὶ Κοσιούσκο τῆς Ἑλλάδος». Ἐκ Κεφαλληνίας ὁ ποιητὴς προκατέβαλε τὸ ποσὸν τεσσάρων χιλιάδων λιρῶν, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἐξωπλίζετο ὁ στόλος, ὁ μέλλων νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης εἶχε προκαταβάλλει τὸν πρῶτον μισθὸν τῶν πληρωμάτων. Ὁ Βύρων ἐκαυχᾶτο δικαίως ὅτι τὸ ὑπ' αὐτοῦ καταδληθὲν χάριν τοῦ στόλου ποσὸν σχετικῶς ἦτο ἀρκετὰ μέγαλον, ἀφοῦ ὁ Βοναπάρτης, ἀναχωρῶν διὰ νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, δὲν κατώρθωσε νὰ παραλάβῃ μαζὶ του παρὰ δύο χιλιάδας λουδοβικίων. «Ἐγὼ ἔδωσα τὰ διπλάσια», ἔλεγεν ὁ Βύρων, ὅστις εἶχε φέρεи μαζὶ του ἐξ Ἰταλίας ἐν ὄλῃ 10.000 λίρας εἰς δίστηλα. Ὁ Βύρων ἦτο ἄλλως πλήρης ἀπὸ γενναιοδῶρους διαθέσεις. Ὑπελόγιζεν ὅτι θὰ ἐπώλει τὸ πατρικὸν κτῆμα τοῦ Νιούστηδ ἀντὶ 3.000.000 φράγκων καὶ ἐπειδὴ αἱ ἀνάγκαι του ἦσαν ἀπλάι, θὰ διέθετεν αὐτὸ πρὸς σχηματισμὸν σώματος συντηρουμένου παρ' αὐτοῦ καὶ μετέχοντος τοῦ Ἀγῶνος. Ἀλλ' ὀρθῶς ἐφρόνει, ὅτι οἱ ἀγωνιζόμενοι δὲν εἶχον ἀνάγκην μόνον χρημάτων. «Δέον-

ται τῶν πάντων, ἔγραφεν, ἀκόμη καὶ ὁμονοίας». Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1823, τέλος, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐνεφανίσθη μὲ τὸν Μαυροκορδατον ἐπὶ κεφαλῆς. Ὁ Βύρων ἀπεφάσιζε ν' ἀναχωρήσῃ, μεταβαίνων ἀπὸ τὸ Ἀργοστόλι εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του ἐπλανᾶτο ἤδη βαρὺς ὁ δυσμενὴς οἰωνὸς τῶν προαισθημάτων του. Διότι, ὅπως ὄλαι αἱ μεγάλαι καὶ φωτειναὶ ψυχαί, εἰς διαίσθησιν προφητικὴν, εἶχε προῖδει τὸ τέλος του. Ὅταν ἐφευγεν ἐξ Ἰταλίας, εἶχε γράψει: «Ἐλπίζω νὰ κριθῶ εὐμενέστερα, ὅταν ἐπιστρέψω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα — εἴαν ποτε ἐπιστρέψω, τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύω». Ἡ μυστικὴ φωνὴ τῆς εἰμαρμένης τὸν εἶχε προειδοποιήσει, ὅτι δὲν θὰ ἔζη πολὺ καὶ ἡ μυστικὴ φωνὴ τῆς εἰμαρμένης δὲν εἶχε ψευσθῆ.

Ὁ Βύρων, προτοῦ ἀπέλθῃ ἐκ Κεφαλληνίας, παρεῖχε συμβουλὰς ὁμονοίας καὶ ἐνώσεως πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Εἰς θαυμασίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησιν ἔγραφεν: «Ἐπιτρέψατέ μου νὰ ἐπαναλάβω καὶ πάλιν, ὅτι ποθῶ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τίποτε ἄλλο. Θὰ πράξω ὅ,τι μοῦ εἶναι δυνατόν πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῆς. Ἀλλὰ δὲν εἰμπορῶ νὰ ἀνεχθῶ, δὲν θ' ἀνεχθῶ ποτέ, ν' ἀπατάται τὸ ἀγγλικὸν κοινὸν ἢ ἄτομα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰ λοιπὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ σᾶς, κύριοι. Ἐπολεμήσατε γενναίως. Φερθῆτε ἐντίμως πρὸς τοὺς συμπολίτας σας καὶ τὸν κόσμον καὶ δὲν θὰ εἰπῆ τότε κανεὶς, ὅπως ἐλέχθη πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν, ὅτι ὁ Φιλοπολίμην ἦτο ὁ τελευταῖος Ἕλληνας. Μὴν ἀφήσετε τοὺς συκοφάντας νὰ καταστήσουν πιστευτόν, ὅτι ὁ Ἕλληνας μετὰ τὰς νίκας του εἶναι ἀπαράλλακτος πρὸς τὸν Ἰουδαϊκὸν πασσᾶν, τὸν ὁποῖον κατετρόπωσε». Καὶ εἰς τὸν Μαυροκορδατον ἔγραφεν ἰταλιστί πλέον ἀπεριφράστως: «Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ὀδηγεῖ ἀσφαλῶς πρὸς τὴν ὑποδούλωσιν». Ὁ Μαυροκορδατος, ἐξ ἄλλου, ἔγραφε πρὸς τὸν Βύρωνα: «Ἀθημονῶ, Μυλόρδε, διὰ τὴν ἀφίξίν σας. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῆτε πόσον περιπόθητος εἶναι ὁ ἐρχομὸς σας. Αἱ συμβουλαὶ σας εἶναι πολύτιμοι δι' ἡμᾶς».

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 16 Δεκεμβρίου 1823, ὁ Βύρων κατέπλεεν εἰς Μεσολόγγι ἐπὶ μικροῦ «μιστίκου», πλήρης ἐλπίδων καὶ ὀνειρευόμενος τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γάμβας, ἡ

συνοδεία του και αἱ ἀποσκευαὶ του ἠκολούθουν ἐπὶ ἄλλου μεγαλειτέρου σκάφους. Μᾶς ἠγάπα τὴν στιγμὴν ἐκείνην, μᾶς ἠγάπα μὲ τὴν περιπάθειαν, τὴν ὁποίαν ἐκλείειν εἰς κάθε αἴσθημά του: ἔρωτα, φιλίαν ἢ ἐνθουσιασμόν. Ἀλλὰ καὶ μᾶς ἔκρινε μὲ τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον δίδει ἡ φιλία. Ἀπὸ τὴν σκοπιᾶν τοῦ Ἀργοστολίου εἶχε καλῶς μελετήσει τὸν χαρακτήρα τῶν Ἑλλήνων. Ἐβλέπεν, ὅτι ἡ λέξις «πειθαρχία» ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτοὺς καὶ ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια, βαθέως τρωθείσα ἀπὸ τὸν δεσποτισμὸν καὶ τὴν τυραννίαν, εἶχε σχηματίσει ἐθνικὸν χαρακτήρα ἀπειθῆ καὶ ὑπέκοντα εἰς ὀρμέφυτα, ὑποτασσόμενον μόνον εἰς τὴν βίαν καὶ ἐκ συνηθείας δυσηρεστημένον.

— Βλέπω εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἔλεγεν ὀμιλῶν πρὸς τοὺς φίλους του, πολλὴν ἔξαρσιν, πολλὰς χιμαίρας, μεγάλας ἀξιώσεις, πράξεις ἡρωϊκάς, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας, μὲ τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει κανεὶς τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ἡ ἑλληνικὴ ὀλιγαρχία παλαίει πρὸς τὴν αὐταικάρνησιν τῆς φιλοπατρίας. Ἐὰν ἡ Ἑλλάς εἶχεν ὀλιγωτέρους προεστῶτας, ἢ εἶχεν ὀλιγωτέρους πόρους, ἀλλὰ θὰ συνεφώνει καὶ θὰ ὀργανώνετο εὐκολώτερα. Δὲν εἴμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ Ἐπανάστασις χωρὶς μεγάλους ἰδιοκτητίας, ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπάρχει μεγαλείτερον ἐμπόδιον πρὸς ὀργάνωσιν Κράτους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν τόσον μεγάλην ἐπιρροήν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν παραπολλοὶ πλούσιοι καὶ παραπολλοὶ ἀτομικαὶ βλέψεις ἢ ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ταχεῖα ἀναγέννησις. Ἀνάγκη οἱ Ἕλληνες νὰ ὁμονοήσουν, νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ ἐξυψωθοῦν ἠθικῶς.

Οἱ ποιηταὶ ἔχουν κατὰ τὸ προφητικὸν πάντοτε. Μετὰ ἑκατὸν ἔτη ἡ κριτικὴ τοῦ Βύρωνος εἶναι τόσον ἀληθής, ὅσον γενναῖον καὶ μέγα εἶναι τὸ πρόγραμμα τῆς ἀναγεννήσεως, τὸ ὁποῖον συνώψιζεν εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς λέξεις: Ὁμόνοια, ὀργάνωσις, ἠθικὴ ἀνύψωσις!

Ὁ ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Μεσολόγγιον πλοῦς εἶχε περιπετείας, τὴν τρικυμίαν τῶν στοιχείων, ἢ ὁποῖα τόσον συχνὰ παρήκολούθει τὸν Βύρωνα.

Εἶδον θαλασσῶν θυέλλας, εἶδον γυναικῶν τοιαύτας

Κ' ἐλυπήθην πολὺ μᾶλλον τοῖς ἐρῶντας ἢ τοῖς ναύτας,

καὶ τὴν ὁποίαν τόσον ἠρέσκετο νὰ παρακολουθῆ ἀπὸ τὸ κατά-

στρωμαὶ τοῦ πλοίου, τὴν σύλληψιν τοῦ σκάφους, τοῦ ὁποίου ἐπέβαιναν ὁ Γάμβας, μεγάλους κινδύνους, τεχνάσματα ἐπιτυχόντα εὐτυχῶς. Ἀλλὰ τὸ «μίστικρον» ἔφερε τὸν Βύρωνα καὶ τὴν τύχην τοῦ Βύρωνος. Οἱ ἀκόλουθοί του ἠπάτησαν τοὺς Τούρκους, ἔρριψαν τὰς ἐπιστολάς τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, ἀντιτάχθησαν κατὰ τῆς θυέλλης, ἔφθασαν εἰς τὸν λιμένα. Ὁ Λόρδος Βύρων, οἱ διασκορπισθέντες συνοδοὶ του, οἱ ἵπποι, οἱ σκύλοι, αἱ ἀποσκευαὶ του εἰσῆλθον εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Βύρωνος εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε πανήγυρις ἐλπίδων καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Ἀπεβιδάσθη εἰς τὴν πόλιν διὰ Σπετζιώτικου πλοιαρίου καὶ φέρων ἐρυθρὰν στολήν, ἐν μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν τοῦ πλήθους καὶ τῶν στρατιωτῶν. Ὁ Μαυροκορδάτος, οἱ καπεταναῖοι, οἱ πρόκριτοι προσῆλθον πρὸς δεξιῶσιν του. Ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσε ἡ ἀφιξίς του, ἦτο ἐπίσης μεγάλη ὅσον καὶ εὐκρινής. Ἡ ὑποδοχὴ του ὠμοίαζε πρὸς θρίαμβον. «Ἐγενόμεθα δεκτοὶ εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἔγραφε τὴν ἐπομένην ὁ Βύρων, μὲ κάθε καλωσύνην καὶ παντὸς εἶδους τιμᾶς καὶ ἡ θέα τοῦ στόλου κανονιοβολοῦντος κτλ. τοῦ πλήθους, τῶν ποικίλων αὐτοῦ ἐνδυμασιῶν ἦτο ἀληθῶς γραφικωτάτη». Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐλπίς ἐζωγραφίζετο εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων. Ὁ Βύρων, ὅστις ἐφαίνετο ὑγιέστατος, ἦτο κατευχαριστημένος. Φαίνεται μάλιστα, ὅτι ἡ θέα τοῦ κατενθουσιασμένου ἐκείνου πλήθους, τὸ ὁποῖον τὸν ὑπεδέχετο ὡς ἐλευθερωτὴν καὶ ὡς ἥρωα, τὸν συνεκίνησε, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν τοῦ συνέβαινε πολὺ συχνά. Λί πρωταὶ ἀνάγκαι, αἱ ὁποῖαι ἐπολιόρκησαν τὸν Βύρωνα, φθάσαντα εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἦσαν χρηματικά. Ἐν Ἀγγλίᾳ δάνειον δὲν εἶχεν ἀκόμη συνομολογηθῆ. Ὁ Βύρων ἔγραφε πανταχοῦ ζητῶν χρήματα. Τὴν 12 Ἰανουαρίου ἀπεδέχετο τὸν διαβιβασθέντα εἰς αὐτὸν διορισμὸν ὡς ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ, ἀμέσως δὲ κατήρτιζε σῶμα 600 Σουλιωτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς 500 θὰ ἐμισθοδότηι αὐτός, τοὺς δὲ 100 ἢ Κυβέρνησις.

Ἀλλ' ἡ κατάστασις δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ εὐχαριστῆ τὸν Βύρωνα. Καὶ φύσις ὀλιγώτερον νευρικὴ καὶ πικρόχολος δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ ἐρεθίζεται ἀπὸ τὰ καθημερινὰ ἐπεισόδια τῆς ἀπειθαρχίας, τῶν ἐρίδων, τῆς φιλοπρωτίας, τῶν ἀνωμαλιῶν.

Ὁ φόνος τοῦ φιλέλληνος ἀξιωματικοῦ Σάσσε, κατόπιν θλιβεροῦ ἐπεισοδίου, τὸν ἀπήλπισε. Κάμνων ἔφιππος τὸ πρῶτ' τῆς ἐπομένης τὸν περίπατόν του ἔλεγε πρὸς τὸν Γάμβαν:

— Ἀρχίζω νὰ πιστεύω, ὅτι δὲν ἔκαμα τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ χάσω τὸν καιρόν, τὰ χρήματα, τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν υἰεῖαν μου. Ἄλλ' ὄλα αὐτὰ τὰ προέβλεπα. Εἰξεύρω, ὅτι δὲν θὰ ἐκοιμώμεθα ἐπάνω εἰς ρόδα.

Ὁ Γάμβας τὸν προέτρπε νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Ἀθήνας. Τὰ βλέμματά του, ἄλλως, ἐστρέφοντο πάντοτε πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐνθυμεῖτο τὰς πρώτας του ἐντυπώσεις; Τὸν εἴλκυαν αἱ ἀναμνήσεις καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαιότητος; Ἡ ἐνθύμησις τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἤνθισεν εἰς τὴν εἰκοσαετῆ καρδίαν του, διετήρει ἀκόμη τὸ ἐξίτηλον ἄρωμά της; Ὅπως δὴποτε ὠνειρεύετο τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν, μὲ πρωτεύουσάν τας Ἀθήνας καὶ μίαν οἰκίαν βλέπουσαν πρὸς τὸν Σαρωνικόν, τὸν ὁποῖον πρὸ δέκα τριῶν ἐτῶν εἶχε θαυμάσει λάμποντα ὑπὸ τὸν δύοντα ἥλιον. Ἴσως τοῦ Εὐριπίδου οἱ στίχοι περιεπόλουν εἰς τὴν μνήμην του. Ἦθελε νὰ ζήσῃ διὰ παντός εἰς τὴν χῆραν, τὴν ὁποίαν περιβάλλει ἀβρὸς ὁ αἰθέρ, ὅπου αἱ ἀγναὶ Μοῦσαι ἐφύτευσαν τὴν ξανθὴν ἀρμονίαν, ἡδύπνοοι πνέουν αἱ αὔραι καὶ οἱ ἔρωτες, παρεδρεύοντες παρὰ τὴν σοφίαν, ὑπὸ τὰ εὐώδη πλέγματα τῶν ρόδων, ἀποθαίνουν συνεργοὶ «παντοίας ἀρετῆς». Ἴσως ἐνεθυμεῖτο τὸ ὄνειρον τοῦ Ὀρατίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχε μιμηθῆ στίχους εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν μοναστήριον πρὸ ἐτῶν. Ἐνεθυμεῖτο τὸν γέροντα τοῦ Τάραντος, ὅστις ἦτο εὐτυχῆς φυτεύων ρόδα καὶ τρεφόμενος μὲ καρπούς, τοὺς ὁποίους ἔδρεπεν ὁ ἴδιος. Ἡ ψυχὴ, τὴν ὁποίαν εἶχαν χειμάσει τὰ πάθη καὶ εἶχαν ταραξεί θυελλώδεις ὄρμαι, ὠνειροπόλει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν λήθην, εἰς τὴν ἀπαλὴν ρέμβην τοῦ ἀττικοῦ δράματος. Ἄλλ' ὁ καθεὶς εἶναι δέσμιος τῆς ἰδιοσυγκρασίας του καὶ ὁ γεννηθεὶς, ἐν μέσῳ θυελλῶν καὶ ζήσας ἐν μέσῳ καταιγίδων, ματαίως θὰ ὄνειρευθῆ τὴν Ἀτλαντίδα τῆς ἡρέμου εὐτυχίας. Καὶ ὁ Βύρων, εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ ζητήσῃ δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαν.

— Δὲν ἦλθα διὰ νὰ ἡσυχάσω ἐδῶ, ἀπὴντα εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Γάμβα.

Ἀπογοητεύσεις καὶ ἐνοχλήσεις δὲν ἤρχουν νὰ θραύσουν τὸ

ἀδάμαστον θάρρος τοῦ ποιητοῦ. Ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως. Ἐσκόπευε νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς τὴν Ναύπακτον. Ἐσχεδίαζε νὰ μεταβῆ εἰς τὰ Σάλωνα, ὅπου θὰ συνήντα τὸν Ἀνδροῦτζον καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἡ διαρκῆς αὐτῆ ἐντασις τῶν νεύρων καὶ ὁ συνεχῆς ἐρεθισμὸς ἐπέδρασαν ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς υἰείας του. Ἀφ' ἐτέρου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξοικειωθῆ ταχέως πρὸς τὸ ὑγρὸν κλίμα τῆς πόλεως καὶ ἡ δίαιτα, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει, ἐξησθένιζεν αὐτόν. Καὶ ἡ βροχὴ ἦτο διαρκῆς, ὁ δὲ Βύρων ἠναγκάζετο νὰ οἰκουρῆ, στερούμενος τῆς ἀπαραιτήτου δι' αὐτόν ὑπαίθρου σωμαστικῆς. Τὴν 3 Φεβρουαρίου κατελήφθη ὑπὸ σπασμῶν καὶ πυρετοῦ καὶ ἐπέρασε νύκτα κακὴν. Ἐκαλλιτέρευσε τὸ πρῶτ', ἐπειδὴ ὁμως παρεπονείτο ὅτι εἶχε σφοδρὸν πονοκέφαλον, οἱ ἰατροὶ τοῦ ἐπέθεσαν, κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς, βδέλλα εἰς τοὺς κροτάφους. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀναιμίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑπέφερον ὁ ποιητῆς, ἀκαταλληλότερον φάρμακον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπινοηθῆ.

Ἡ πρώτη ἐκείνη προσβολὴ δὲν ὑπῆρξε θανατηφόρος. Ἄλλ' αἱ πτέρυγες τοῦ θανάτου εἶχαν ἤδη ἀπλωθῆ εἰς τὸν ἀπέριττον διώροφον οἰκίσκον τῆς τεναγώδους πόλεως, ἡ ὁποία τοῦ ἐνεθύμιζε τὴν Βενετίαν. Ὁ Γάμβας δὲν ἦτο διόλου ἡσυχος. Καὶ δὲν ἔπαυε προτρέπων τὸν Βύρωνα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Μεσολόγγι μεταβαίνων εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ τὴν Κεφαλληνίαν. Ἄλλ' ὁ κίνδυνος ἔθελγε τὸν ποιητῆν. Καὶ ἡ παραμονὴ του εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀγώνων, τῶν κινδύνων καὶ τοῦ πυρετοῦ ἦτο ζήτημα τιμῆς δι' αὐτόν.

Αἱ τελευταῖαι λέξεις τὰς ὁποίας ἐχάρασσε προτοῦ ἐπιβιβασθῆ διὰ τὸ Μεσολόγγι, ἦσαν γεμάται ἀπὸ τὴν γλυκύτικρον ἐκείνην εἰρωνείαν, ἡ ὁποία ἐπήνθει εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐπιστολῶν του, τὴν εἰρωνείαν, τὴν σφραγισμένην, μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ πεπρωμένου. «Ἐὰν τίποτε ὡς πυρετός, πείνα, κόποι ἢ ἄλλο τι δὲν κόψουν τὸ νῆμα τῆς μέσης ἡλικίας, ἀδελφέ, σὲ παρακαλῶ, ἐνθυμοῦ με εἰς τοὺς πότους καὶ τὰς διασκεδάσεις σου, ἔγραφε πρὸς τὸν Μοῦρ. Ἐλπίζω, ὅτι ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν θὰ θριαμβεύσῃ. Ἄλλ' εἴτε θριαμβεύσῃ, εἴτε ὄχι, ἡ τιμὴ ἔχει κανόνας τόσον ἀδυστηρούς, ὅσον καὶ ἡ γαλακτοθεραπεία».

Τὴν 13 Φεβρουαρίου, ἔγραφεν εἰς τὸν Μώρραυ: «Ἡ ὑγεία μου ἐβελτιώθη καὶ ἐξέρχομαι πάλιν ἔφιππος. Ἡ θέσις μου ἐδῶ δὲν εἶναι θέσις ἀπλῆς ἀμεριμνομερίμνης. Παλαιῶ ἐναντίον ἀπειρῶν δυσχερειῶν. Ἀλλὰ κάμνω ὅ,τι εἰμπορῶ». Μόνον στίχους δὲν γράφει. «Δὲν ἐξηκολούθησα οὔτε τὸν Δὸν Ζουάν, οὔτε ἄλλο κανὲν ποίημα». Φαίνεται ἐμμένων εἰς τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἐξέφερον ὀλίγον προτοῦ ἐπιβιβασθῆ διατὴν Ἑλλάδα: «Ἡ ποιησις πρέπει νὰ ἀπασχολῆ μόνον τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ὅταν πρόκειται περὶ σοβαρωτέρων ὑποθέσεων, εἶναι γελοία ἐνασχόλησις». Ἡ ἰδέα τῆς δράσεως κατέχει αὐτὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Εἰς τὸν ἱατρὸν Κέννεδου γράφει: «Δὲν παραγνωρίζω τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας μου. Ἀλλὰ πρέπει νὰ μείνω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι προτιμότερον νὰ ἀποθάνῃ κανεὶς κάμνων κἀτι παρὰ νὰ ζῆ μὴ κάμνων τίποτε». Ἀληθῆς Ἄγγλος ἐσκέπτετο καὶ περὶ τῆς διανομῆς ἀντιτύπων τῆς Ἀγίας Γραφῆς, μεταφρασμένης εἰς τὴν νεοελληνικὴν, μ' ὄλας τὰς ἀντιρρήσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον, ὅτι ἡ μετάφρασις δὲν ἦτο ἀκριβής.

Ἡ γενναιοδωρία τοῦ Βύρωνος ἦτο ἀνεξάντλητος. Κατὰ τὸν Πάρρυ, τὸν Ἄγγλον πυροτεχνουργόν, ὅστις ἐκράτει τοὺς λογαριασμοὺς του, ἐδαπάνη 2000 δίστηλα καθ' ἑβδομάδα. Καὶ αἱ πρὸς αὐτὸν αἰτήσεις ἦσαν ἀνεξάντλητοι. Εἰς μίαν ἡμέραν μόνον, κατὰ τὸ τέλος Μαρτίου, τοῦ ἐζήτησαν 50.000 τάλληρα. Κάποιος τοῦ ἐζήτησεν 20.000 δίστηλα, ὑποσχόμενος δι' αὐτῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκ νέου ὑποδούλωσιν τῆς Κρήτης. Καὶ ὁ Βύρων, μὴ ἔχων τόσον ποσὸν πρόχειρον, ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ζητοῦντα νὰ τὸ ἐξεύρῃ, ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν του, εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Δυστυχῶς τὸ κρητικὸν τοῦτο δάνειον ἀπέτυχεν. Ἀκόμη καὶ ὑπὲρ ἐφημερίδος, τοῦ Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου, κατέβαλε χρήματα. Συντάκτης τῆς ἐφημερίδος εἶχεν ὀρισθῆ ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ἐκλέξας ὡς ἐπίγραμμα αὐτῆς δύο στίχους τῆς Ὀδυσσεΐας, τοὺς ὁποῖους ὅμως ὁ Βύρων δὲν ἐνέκρινε, προτιμῶν ἄλλο εὐνοητότερον καὶ πλέον ἀρμόζον εἰς τὰς περιστάσεις: «Ὁ κόσμος πατρίς μας καὶ θρησκεία μας τὸ εὖ πράττειν».

Ἡ ἰδέα τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς συμπράξεως τῶν Ἑλλήνων δὲν τὸν ἐγκαταλείπει. «Προσπαθῶ, γράφει, ν' ἀποκαταστήσω τὴν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὁμόνοιαν, μετ' ἐλπίδων τινῶν ἐπιτυχίας,

ἀφοῦ μάλιστα οἱ Τούρκοι περιμένονται ταχέως καὶ ἰσχυροί». Εἰς τὸν ἐξ Ἄργους Παρρούκαν, ὅστις εἶχε συλλάβῃ τὴν θεαρεστον ἰδέαν νὰ μεταβῆ εἰς Λονδῖνον, διὰ νὰ ἀντενεργήσῃ κατὰ τῆς συνομολογήσεως τοῦ ἐθνικοῦ δανείου, ἀλλ' ὁ ὁποῖος χάρις εἰς τὴν ἔλλειψιν συγκοινωνίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐσταμάτησεν εὐτυχῶς εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔγραφεν ἰταλιστί: «Ἡ κυριώτερα μου ἐπιθυμία εἶναι νὰ ἴδω ὁμονοοῦντας τοὺς Ἕλληνας». Καὶ ἡ ἐφημερίς τοῦ Μεσολογγίου, τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικά, φαίνεται, ὅτι μὲ τὴν πολεμικὴν τῆς ἀνέφλεγε τὰ πάθη καὶ ἐξουδετέρωνε τὰς διαλλακτικὰς τοῦ Βύρωνος προσπαθείας, διότι ὁ ποιητής, μανθάνων, ὅτι εἶχον ἰδρυθῆ δύο σχολεῖα εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπρόκειτο νὰ λειτουργήσῃ καὶ ἐν πιεστήριον παρετήρει:

— Ἐλπίζω ὅτι τὸ πιεστήριον θὰ ἐπιτύχῃ καλλίτερα ἐκεῖ ἀπὸ ἐδῶ. Ἡ ἑλληνικὴ ἐφημερίς ἔκαμε πολὺ κακὸν καὶ εἰς τὸν Μωρραῦν καὶ εἰς τὰ νησιὰ καὶ ὡς παρετήρησα εἰς τὸν πρίγκιπα Μαυροκορδάτον καὶ εἰς τὸν Στάγγωπ θὰ βλάβῃ ἀκόμη περισσότερο εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ἐκτὸς ἂν τηρῆ μεγάλην ἐπιφυλακτικότητα!

Ὁ Μάγιερ, ὁ ἐξελληνισθεὶς Ἑλβετὸς διευθυντῆς τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν, δὲν τοῦ ἦτο διόλου συμπαθῆς. Ὅταν μάλιστα ἐδημοσίευσεν καὶ σφοδρὸν ἄρθρον κατὰ τῆς μοναρχίας, ζητῶν ὑπὲρ τῆς μόλις ἐλευθερουμένης Ἑλλάδος τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς πρώτης πατρίδος του, τὸν ὠνόμασε καθαρῶς «δημαγωγόν».

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ ἐπεισόδια δὲν ἀπεθάρρυναν τὸν Βύρωνα εἰς τὰς διαθέσεις του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἀγῶνος. Τὴν 10 Μαρτίου ἔγραφε πρὸς τὸν τραπεζίτην του Βάρφ, εἰς τὴν Ζάκυνθον: «Ἐὰν οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι (ὅπως φαίνεται πιθανόν) κατώρθωσαν τὴν συνομολόγησιν τοῦ Δανείου, τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα προκατέβαλα, θὰ μου ἀποδοθοῦν ἴσως. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ μοῦ κάμῃ μεγάλην αἰσθησιν, ἀφ' οὗ ἔχω σκοπὸν νὰ δαπανήσω ἀκόμη καὶ ἄλλα ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, ἂν καὶ ἐλπίζω τοῦ λοιποῦ ὄχι διὰ καθυστερούμενα στόλων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀποπλεύσουν, καὶ Σουλιωτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουσι νὰ ὑπάγουν ὅπου διατάσσονται».

Ἦτοιμάζετο ἤδη νὰ μεταβῆ εἰς Χρισὸν καὶ Σάλωνα πρὸς

συνάντησιν τοῦ Ὀδυσσεύος Ἀνδρούτζου, ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Μέχρι τῆς μεταβάσεώς του εἰς τὴν Ἀμφισσαν, εἶχεν ἀναβάλει καὶ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ τίτλου τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι τοῦ μέχρι τότε ἀπηλευθερωμένου μέρους αὐτῆς. Ἄν οἱ χεῖμαρροι δὲν εἶχαν πλημμυρῆσαι καὶ αἱ ὁδοὶ δὲν εἶχαν καταστῆ ἀδιάβατοι ἀπὸ τὰς συνεχεῖς βροχάς, ὁ Βύρων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ἄλλων, θὰ εἶχεν ἀναχωρῆσαι ἐκεῖ τὴν 14 Μαρτίου. Εἰς τὸ Μεσολόγγι εἶχε ληφθῆ ἤδη ἡ εὐφρόσυνος εἰδησις, ὅτι ὁ Ἰωάννης Ὀρλάνδος καὶ ὁ Ἀνδρέας Λουριώτης εἶχον συνομολογήσει τὸ ἐξ 800.000 λιρῶν ἐθνικὸν δάνειον εἰς τὸ Λονδίνον, ἐπιτυχόντες οὕτω τὴν πρώτην ταύτην ἐκδήλωσιν ἐμπιστοσύνης καὶ συμπαθείας τοῦ ἠκιστα ρομαντικοῦ κόσμου τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν χρηματιστηρίων πρὸς τὸν ἀγωνιζόμενον λαόν. Ὁ ποιητὴς ἐτήκετο κυριολεκτικῶς μέσα εἰς τὸν οἰκίσκον τοῦ Μεσολογγίου, περιπατῶν ἐντὸς τοῦ στενοῦ δωματίου, ὅπου ἐκάθηντο ὀκλαδὸν οἱ Σουλιῶται σωματοφύλακες του καὶ ἀνεπαύετο ὁ πιστὸς του σκύλος Λέων.

Τὴν 28 Μαρτίου, ὁ ποιητὴς ἔγραφε τὴν τελευταίαν, μίαν τῶν δύο τελευταίων ἐπιστολῶν του. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, Παρασκευὴν, εἶχεν ἐξέλθει ἔφιππος μὲ τὸν Γάμβαν. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του βρεγμένος καὶ τὸ βράδυ παρεπονέθη ὅτι ἤσθάνετο ρευματικοὺς πόνους καὶ ἐπύρεσσε. Ἐὐδιάθετον ἐν ταῦτοις ἐξῆλθε καὶ πάλιν ἔφιππος. Ἀλλὰ τὴν Κυριακὴν ἦτο τόσο ἀσχημα, ὥστε ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Ζάκυνθον. Δυστυχῶς ἡ ἐπελθοῦσα θύελλα τὸν ἠμπόδισε. Τὴν 3ην Ἀπριλίου δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του.

* *

Καὶ τὸ δράμα τῆς ἀγωνίας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἀρχίζει. Ἡ νόσος ὑπέσκαπτε μὲ βραδύτητα, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλῶς τὸ σῶμα, ποῦ εἶχαν ἐξαδυνατίσει ἀφ' ἑνὸς ἡ δίαιτα, τὴν ὁποῖαν ἔκαμνε διὰ νὰ μὴ παχύνῃ, ἀσυνήθως αὐστηραὶ κακουχίαι καὶ στερήσεις, ἐξ ἄλλου. Ἡ ἀσθένεια ἐξεδηλώνετο μὲ συμπτώματα περίεργα. Μίαν ἡμέραν ἐνόμισεν, ὅτι ἔχασεν ἐντελῶς τὴν μνήμην

καὶ ἤρχισε ν' ἀπαγγέλλῃ λατινικοὺς στίχους, τοὺς ὁποῖους δὲν εἶχε ποτὲ ἐπαναλάβει ἀπὸ τῆς φοιτητικῆς ζωῆς του. Ἀφοῦ τὸ κατώρθωσε σχεδὸν ἀπταιστῶς, ἠσύχασεν. Ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας κατεγίνετο ἀναγινώσκων καὶ γράφων γράμματα. Ἐφαίνετο ἡσυχος, ἀλλ' ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ πιστοῦ του ὑπηρέτου Οὐίλλιαμ Φλέτζερ, εἶχεν ἐννοήσει, ὅτι ἡ ἀσθένειά του δὲν ἦτο κοινή.

Ὁ γραμματεὺς τοῦ Γάμβας, παθὼν διάστρεμμα τοῦ ποδός, ἠναγκάζετο νὰ μένῃ εἰς τὸ δωμάτιόν του. Τὴν 4ην Ἀπριλίου κατώρθωσε νὰ συρθῆ μέχρι τοῦ κοιτῶνος τοῦ Βύρωνος. Ὁ ποιητὴς ἦτον ἡσυχος καὶ συνέστησεν ἀπόλυτον ἡσυχίαν εἰς τὸν γραμματέα του.

— Πρόσεξε τὸ πόδι σου, τοῦ εἶπε, γνωρίζω ἐκ πείρας τί ὑποφέρεις!

Τὸ πάθημα τοῦ ποδός του, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσυγχώρησε ποτὲ οὔτε εἰς τὴν φύσιν, οὔτε εἰς τὴν μητέρα του, εἶνε γνωστὸν ποῖαν ἠσκησεν ἐπιρροὴν εἰς ὄλον του τὸν βίον. Ὑπάρχουν οἱ ἀποδιδόντες εἰς αὐτὸ ὄλον τὸ πικρόχολον τοῦ χαρακτήρος του, τὴν ἀπαισιοδοξίαν, τὰς ἐξάψεις καὶ τὰ μίσῃ του. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἀπολλωνείου μορφῆς καὶ τοῦ θεραπευτικοῦ ποδός τὸν ἀπῆλπιζε διαρκῶς.

Ὁ ποιητὴς, ὡς ἐκ προαισθήσεως, προεμάντευσε τὸν κίνδυνον, πρὶν τὸν ἐννοήσουν οἱ ἰατροί. Ἐκεῖνοι, φαίνεται, ὅτι μόνον τὴν 4 Ἀπριλίου ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν. Καὶ τὸν ἐφλεβοτόμησαν δις, τὸ πρῶτ' καὶ τὸ ἀπόγευμα. Ὁ ἀσθενὴς δὲν ἐλιποθύμησεν. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔλαμπον καὶ ἦτο κάθιδρος. Αἱ ἀϋπνίαι του, ἐξ ἄλλου, ἦσαν ἐπίμονοι. Τὴν ἐπομένην εἶπεν εἰς τὸν ἰατρὸν Μίλλιγκεν:

— Ἄνθρωπος ποῦ δὲν κοιμᾶται ἢ ὁ ἀποθάνῃ ἢ θὰ τρελλαθῇ. Προτιμῶ χιλιάκις ν' ἀποθάνω!

Τὴν νύκτα τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην ἐπῆλθαν παραληρήματα, κατὰ τὰ ὁποῖα διαρκῶς ὠμίλει περὶ μαχῶν.

Τὸ πρῶτ', οἱ ἰατροὶ παρετήρησαν συμπτώματα ἐγκεφαλικῆς φλογώσεως καὶ προέβησαν εἰς νέαν φλεβοτομίαν. Ὁ Βύρων, ὅστις δὲν ἔστεργεν εὐκόλως τὴν θεραπείαν αὐτὴν, συγκατετέθη, ἀλλὰ ταχέως διέταξε νὰ κλείσουν τὴν φλέβα. Μετὰ τὴν φλεβο-

τομίαν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Γάμβαν, ἂν ὑπάρχουν ἐπιστολαί. Ἐπειδὴ ὁ γραμματεὺς τοῦ δὲν ἤθελε νὰ τὸν κουράσῃ, ἀπήντησεν ἀρνητικῶς. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς.

— Γνωρίζω, ὅτι ὑπάρχει ἓνα γράμμα τοῦ Λουριώτη πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, εἶπε.

— Μάλιστα, Μυλόρδε.

— Ἀκριβῶς αὐτὸ θέλω!

Τοῦ ἔφερε τὴν ἐπιστολήν, γραμμένην κατὰ τὸ ἥμισυ γαλλιστί καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἑλληνιστί. Ἀνέγνωσεν ἐπιτροχάδην, μεταφράζων ἀγγλιστί τὸ γαλλικὸν μέρος καὶ ἤρχισε νὰ μεταφράζῃ τὸ ἑλληνικόν.

— Μήπως κουρασθῆτε; τὸν ἠρώτησεν ὁ Γάμβας, θέλετε νὰ σᾶς τὸ μεταφράσω ἐγώ;

— Ὁχι! ὄχι! ἀπήντησεν ὁ Βύρων καὶ ἐξηκολούθησε μεταφράζων ἀπταιστῶς.

Ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἦτο σημασίας μεγάλης. Ὁ Λουριώτης ἀνήγγελλεν, ὅτι τὸ δάνειον συνωμολογήθη ὀριστικῶς καὶ ὅτι ὁ Βύρων διωρίζετο πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ Ἐπιτροπῆς.

Ἦτο ἡ πρώτη τῆς 5ης Ἀπριλίου. Εἰς τὸ Μεσολόγγι ἐωρτάζετο τὸ Πάσχα. Οἱ ἀκόλουθοι καὶ οἱ φίλοι τοῦ Βύρωνος, διὰ νὰ μὴ ταρασσεται ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς, εἶχαν καλέσει τὸ πλῆθος εἰς ἀγῶνας σκοποβολῆς ἔξω τῆς πόλεως, συνίστων δὲ θερμῶς εἰς ὅλους νὰ μὴ πυροβολοῦν εἰς τὰ πέριξ τῆς οἰκίας του. Εἰς τὴν πόλιν ὅλην, ἰδίως πέριξ τοῦ οἰκίσκου, ὅπου ἐκινδύνευεν ὁ ποιητὴς, εἶχεν ἀπλωθῆ μίαν πένθιμος σιωπὴ. Τὸ Μεσολόγγι συνεκράτει τὴν ἀναπνοήν του, ὅπως τὴν συγκρατοῦμεν εἰς τὸν κοιτῶνα προσφιλοῦς ἀρρώστου. Εἰς λαὸς ἠγωνία παρὰ τὴν κλίνην ἑνὸς ποιητοῦ.

Τὴν τρίτην μεταμεσημβρινὴν ὥραν, ὁ Βύρων ἠγέρθη τῆς κλίνης του καὶ ἐπέρασεν εἰς τὸ πλαγινὸν δωμάτιον. Ἡ λαμπὰς ἀνέλαμπε διὰ τελευταίαν φοράν. Ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην τοῦ Τίταν ἐν βιβλίον ὀρισμένον καὶ ἤρχισε ν' ἀναγινώσκῃ. Ὁ ἰατρὸς Μπράκο προσῆλθε κλαίων, διὰ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ ὑποστῆ καὶ νέαν φλεβοτομίαν.

— Ὁχι! ἀπήντησεν ὁ Βύρων. Ἐάν ἡ ὥρα μου ἦλθε, θ' ἀποθάνω, εἴτε φλεβοτομηθῶ, εἴτε ὄχι!

Ἀνέγνωσεν ὀλίγας στιγμάς, ἀλλ' ἠσθάνετο, ὅτι ἐλιποφύχει καὶ ὑποβασταζόμενος ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην τοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κλίνην. Οἱ ἰατροὶ Μπράκο καὶ Μίλιγγεν, ἀνησυχοῦντες πλέον, προσεκάλεσαν δύο ἄλλους ἰατροὺς, τὸν Γερμανὸν Γράϊμπερ καὶ τὸν Ἑλληνα Λουκᾶν Βάγιαν, ὅστις ἦτο ὁ πλέον φημισμένος εἰς τὴν πόλιν, ἰατρὸς δὲ τοῦ Μαυροκορδάτου. Κατ' ἀρχὰς ὁ Βύρων ἠρνήθη νὰ τοὺς δεχθῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ εἶπον, ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος τὸ ἐπεθύμει:

— Καλά, εἶπε. Ἄς ἔλθουν. Νὰ ἴδουν ὅμως μόνον καὶ νὰ μὴν εἰποῦν τίποτε!

Ὅταν ἐπλησίασαν τὸν ἀσθενῆ καὶ τὸν ἐσφυγμομέτρησαν, εἰς ἕξ αὐτῶν ἠθέλησε νὰ ὀμιλήσῃ.

— Ἐνθυμηθῆτε τί ὑπεσχέθητε, τοὺς εἶπε, καὶ φύγετε!

ἠσθάνετο ἤδη ὁ ποιητὴς, ὅτι τὸ τέλος ἐπέκειτο. Ἦτο ἡ τετάρτη ὥρα. Πλησίον τοῦ παρέμεναν ὁ ἰατρὸς Μίλιγγεν, ὁ Φλέτζερ, ὁ Τίτας. Οἱ δύο πρῶτοι, ἀδυνατοῦντες νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα, ἔξῃλθον ἀπὸ τὸ δωμάτιον. Ὁ Τίτας ἔκλαιεν. Ὁ Βύρων ἐκράτει τὰς χεῖράς του. Ἴδὼν ἐκύτταξε μειδιῶν καὶ τοῦ εἶπεν ἰταλιστί:

— O! questa è una bella scena!

Σφοδρὸν παραλήρημα ἤρχισε τότε. Ἐφαντάζετο, ὅτι ἠγεῖτο ἐφόδου.

— Ἐμπρός! Ἐμπρός! Θάρρος! Ἀκολουθεῖτέ με! ἐφώναζεν ἰταλιστί.

Συνῆλθεν ὅμως καὶ ἠθέλησε νὰ ὑπαγορεύσῃ τὰς τελευταίας θελήσεις του. ἠθέλησαν νὰ φέρουν χαρτί καὶ πένναν.

— Ὁχι! ὄχι! εἶπε ζωηρῶς. Δὲν ἔχετε καιρόν! Ἀκοῦστε. Νὰ εἰπῆτε εἰς τὴν ἀδελφήν μου.... Νὰ ἴδῃτε τὴν λαίδην Βύρωνος..... Ἀυγούστα!... Ἄδα!...

Καὶ μετὰ τινὰς στιγμάς:

— Ἐ τώρα σᾶς τὰ εἶπα ὅλα!

— Μυλόρδε, εἶπεν ὁ Φλέτζερ, δὲν ἐνόησα τίποτε.

— Κρίμα! Κρίμα! εἶπεν ὁ Βύρων... Δὲν εἰμπορῶ πλέον. Εἶναι ἀργά!.. Ἐτελείωσε.

— Ἐλπίζω ὄχι! ἀπήντησεν ὁ Φλέτζερ. Ἀλλὰ γεννηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ!

— Ναι, ἐπιθύρῃσεν ὁ Βύρων, καὶ ὄχι τὸ ἴδικόν μου.

Τοῦ ἔδωκαν κάποιον καταπραϋντικὸν καὶ ἐβυθίσθη εἰς ὑπνόν.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐξύπνησεν. Ὁμιλεῖ ἀγγλιστὶ καὶ ἰταλιστὶ. Ἀνέφερε διάφορα ὀνόματα καὶ διάφορα ποσά. Εἶχε καὶ φωτεινὰ διαλείμματα.

— Ἀδελφὴ μου... κόρη μου... ἐπιθύρῃζε.

Ἐφαίνεται ἀναζῶν εἰς βραχεῖαν, εἰς ὑπερτάτην ἀναλαμπήν, τὸν βίον τοῦ ὄλου. Διότι προσέθηκεν:

— Καυμένη Ἑλλάς!... Δυστυχισμένη πόλις!... Οἱ καυμένοι οἱ ὑπηρέται μου!... Διὰ τί νὰ μὴν ἔλθω προτύτερα... Ἦλθεν ἡ ὥρα μου... Θὰ ἀποθάνω... Διὰ τί νὰ μὴν ἐπιστρέψω εἰς τὴν Ἀγγλίαν, προτοῦ ἔλθω ἐδῶ;...

Αἱ διακεκομμένα αὐτὰ φράσεις, τὰς ὁποίας ἀπήγγελλεν ἀσθμαίνων, μὲ τὸν ρόγχον τοῦ θανάτου ἤδη εἰς τὸ βάθος τοῦ λάρυγγος, ἐλέγοντο ἀγγλιστὶ. Προσέθηκεν ἰταλιστὶ:

— Io lascio qualche cosa del caro nel mondo!

Καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις του, συνοψίζουσαι τὸ ὑψηλότερον ἰδανικὸν τοῦ βίου του. Δέσμαι πενθίμων ἀνθέων ἀσφοδέλων, σφραγίσασαι διὰ παντὸς τὸ ἐναρμόνιον στόμα.

— Ἑλλάς! Ἑλλάς! Σοῦ ἔδωκα τὸν καιρὸν, τὴν περιουσίαν, τὴν υἰείαν μου. Ἴδου σοῦ προσφέρω καὶ τὴν ζωὴν μου! Τί εἰμποροῦσα νὰ κάμω περισσότερο;

Ἦτο ἕκτη πλέον σχεδόν. Θαμβὸν τὸ φῶς τοῦ δύνοντος ἡλίου ἔφθανε διὰ μέσου τῶν ὑαλωμάτων, ἐντὸς τοῦ πενιχροῦ δωματίου, ὅπου μία δόξα τοῦ κόσμου εἰσῆρχετο βραδέως εἰς τὸ ἀγνώστον καὶ τὸ μυστήριον. Ὅλοι ἐκλαιαν γύρω. Κάτι, ὡς ὁ θάνατος τοῦ Σιγφρίδου, περιέβαλλε μὲ πέπλον ἀρρήτου μελαγχολίας ὄλους καὶ ὄλα καὶ ἔρριπτε σκιάς πένθους ὀδυνηροῦ ἐπάνω εἰς τὴν λαμπηδόνα τοῦ ἀστράπτοντος φωτὸς τῆς ἐλευθερίας.

— Θὰ κοιμηθῶ! εἶπε. Καὶ συστρεφόμενος εἰς τὴν κλίνην του ἔπεσεν εἰς βαθὺν λήθαργον. Ἐμείνεν οὕτως ἀκριδῶς εἴκοσι τέσσαρας ὥρας. Τὴν ἐπιοῦσαν, εἰς τὰς ἕξ, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. Μία τελευταία ἀναλαμπὴ ἐφάνη εἰς τὸ βάθος των καὶ

τοὺς ἐκλείσεν ἐκ νέου, ἐνῶ ἡ μόλις κοπάσασα φοβερὰ θύελλα ἀπεμακρύνετο. Μία ἀκτίς, φευγαλέα, ἤλθε νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τὸ πάλλευκον μέτωπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐμάρμαιραν δύο μαργαριτῶδεις σταγόνες. Ὁ χρυσὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλίου τὸν περιέβαλλε μὲ ἀγλαὸν φωτοστέφανον. Εἶχεν ἐκπνεύσει!

Ὁ γλυκύτατος χαιρετισμὸς «Χριστὸς Ἀνέστη» ἐγένετο ἀχαριστὴν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὰ χεῖλη τοῦ κάθε Ἑλληνοῦ Χριστιανοῦ, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ θαυμασίου ἐπιταφίου τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη.

Μετ' ὀλίγας ὥρας εἰσῆρχετο εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον ὁ Τρελλῶν, ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὰ Σάλωνα. Τὸ ἐξ ἀγροίκου ξύλου φέρετρον ἐκάλυπτεν ὁ μανδύας τοῦ Βύρωνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπέκειτο τὸ ξίφος, τὸ κράνος του καὶ δάφνινος στέφανος. Ὁ πιστὸς φίλος, εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, μᾶς ἀφῆκε τὴν περιγραφὴν τοῦ σωματικοῦ μαρτυρίου, τὸ ὁποῖον ἐδηλητηρίασεν ὄλην τὴν ζωὴν τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ὁν Ζουάν».

«Ὁ Φλέτζερ (λέγει) ἀνέσυρε τὸ μαῦρον κάλυμμα καὶ τὸ λευκὸν σάβανον καὶ τὸ ταριχευμένον σῶμα τοῦ Προσκυνητοῦ ἀνεφάνη—περικαλλέστερον εἰς τὸν θάνατον, παρά ὅσον ἦτο εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ σύσπασις τῶν μυῶν καὶ τῆς ἐπιδερμίδος ἐξήλειψε κάθε γραμμὴν, τὴν ὁποίαν εἶχαν χαράξει ἐπ' αὐτοῦ ὁ καιρὸς ἢ τὰ πάθη. Ὀλίγαι μαρμάριναι προτομαὶ παρουσιάζουν τὴν ἀγνὴν λευκότητά του, τὴν ἀρμονίαν τῶν ἀναλογιῶν, τὴν ἰδεώδη λειότητα. Καὶ ὅμως ποσάκις τὸν εἶχα ἀκούσει νὰ καταρᾶται τὸ σῶμα αὐτό. Ἐζήλευε τὸ δαιμόνιον τοῦ Σαίξπηρ. Ἀλλὰ ποῦ εἶδε μορφὴν ἢ τύπον δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ τὸν φθόνον του; Ἐζήτησα ἀπὸ τὸν Φλέτζερ νὰ μοῦ φέρῃ ἓν ποτήριον ὕδατος. Καὶ ἐπωφελήθη ἐκ τῆς ἐξόδου του διὰ νὰ βεβαιώσω ἢ ἀναιρέσω τὰς ἀμφιβολίας μου περὶ τοῦ χωλοῦ ποδὸς του. Ἀπεκάλυψα τὸν πόδα τοῦ ποιητοῦ καὶ ἔλαβα τὴν ἀπάντησιν. Τὸ μυστήριον ἐλύθη. Ἀμφότεροι οἱ πόδες ἦσαν στρεβλοὶ καὶ αἱ κνήμαι ἦσαν ἀτροφικαὶ μέχρι τοῦ γόνατος. Μορφὴ καὶ χαρακτηριστικὰ Ἀπόλλωνος, πόδες Πανός». Καὶ ὁ Τρελλῶν φρονεῖ, ὅτι ἡ σωματικὴ δυσμορφία ἐπέδρασεν ὅσον τίποτε ἄλλο εἰς τὸν βίον τοῦ Βύρωνος. Ὑπῆρξεν ὁ φοβερὸς δεσμός, ὁ ὁποῖος προσέδεσε τὸ αἰθέριον πνεῦμα πρὸς τὴν γῆν. Αὐτὴ τὸν ἐξώθησε

πρὸς τὴν ποίησιν ὡς τὸ μόνον ἀνοικτὸν δι' αὐτὸν στάδιον φήμης, τὸ δυνάμενον νὰ τὸν ἐκδικήσῃ ἀπέναντι τῆς φύσεως, ποῦ τὸν ἔρριψε μισοκαμωμένον εἰς τὸν κόσμον. Αὐτὴ τὸν ἔκαμε νὰ χλευάσῃ τὰ ἔργα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς με ἀλαζονείαν Ἐωσφόρου. Ἄν αὐτὴ τὸν ἔφερε καὶ μέχρι τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐπιτραπῆ νὰ ἀμφιβάλλωμεν. Διότι θὰ ἐμαραίναμεν τὰ θαλερώτερα φύλλα τῆς δάφνης, ἣ ὅποια στέφει τὸ μέτωπον τοῦ ποιητοῦ.

**

Ποία ἦτο ἡ σημασία τῆς ἀπωλείας τοῦ Βύρωνος διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις εἰς τόσον βραχείαν ἀναθεώρησιν τοῦ βίου αὐτοῦ, καθόσον οὗτος σχετίζεται με τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο ἐδείκνυαν ὄχι μόνον τὸ ἐπίσημον πένθος· οἱ ἀπὸ τῶν ἐπάλλξεων τοῦ Μεσολογγίου πένθιμοι κανονισμοί, τοὺς ὁποίους ὑπεδέχθη με ἀλαλαγμοὺς χαρᾶς καὶ θριάμβου ὁ ἀπέναντι ἐχθρὸς· αἱ προκηρύξεις τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως· αἱ ἐπικήδειοι τιμαί. Ἐμαρτύρουν αὐτό, κυρίως ἡ ὀδύνη ἐνὸς δλοκλήρου λαοῦ, τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια ἐστάλαξαν βραδέως ἐπάνω εἰς τὰς ἡλιοκαεὶς παρειὰς ἀγριωπῶν πολεμιστῶν, ποῦ δὲν εἶχαν ἄλλοτε κλαύσει εἰς τὴν ζωὴν των, ἡ γλυκύπικρος ἐνθύμησις τῶν λόγων τοῦ Βύρωνος, αἱ ἀνησυχίαι καὶ αἱ σκληραὶ προαισθήσεις, αἱ ὅποια, ὡς κυματισμὸς ὀδύνης, ἀνέφρισσαν καὶ ἠπλώνοντο ἀπὸ τὸν μικρὸν αὐτὸν μυχὸν τῶν ἑλληνικῶν παραλίων εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ὅλην. Ἡ κηδεῖα του ὑπῆρξεν ἡ ὑπερτάτη ἔκφρασις εὐλαθείας, ἀγάπης καὶ θλίψεως, τὴν ὅποιαν ἓν ἔθνος δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς ἓνα ἄνθρωπον.

Ὁ λαὸς ἔκλαιε καὶ τὸ μεγαλόστομον ᾄσμα τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ του ἦλθεν ἀπὸ τὴν χαρμονὴν τῆς ἐλευθερίας, τῶν ἀρωμάτων καὶ τοῦ φωτός, ἀπὸ τὴν νῆσον τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀνθέων, νὰ χαράξῃ, ἐπάνω εἰς τὸν χαλκὸν τῆς αἰωνιότητος, τὴν κραυγὴν τῆς ὀδύνης του:

Λεπτέρια γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾶς με τὸ σπαθί,
Ἦώρα αἰώσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπαῖρον τὸ κορμί.

Καὶ κατόπι ὡς ἀκλουθοῦνε
δοσι ἐπράξανε λαμπρά,
Ἄποπάνω του ὡς κτυποῦνε
Μόνον στήθια ἡρωϊκά.

Πρῶτα ὡς ἐλθοῦνε οἱ Σουλιῶτες
Κι' ἀπ' τὸ λειψανο αὐτό
Ἄς μακραίνουνε οἱ προδότες
Κι' ἀπ' λόγια ποῦ θὰ πῶ!

Φλάμπουρα ὅπλα τιμημένα
Ἄς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ,
Καθὼς εἶτανε γυρμένα
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴ θανή.

Ἐνῶ ἡ Φλωρεῖα, φέρουσα τὸν ἀθάνατον Προσκυνητὴν νεκρὸν πρὸς τὰς σμαραγδίνας ἀκτὰς τῆς πατρίδος του, παρήρχετο τὴν Ζάκυνθον, ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἀπέθετεν ἑναρμόνιον ἐπὶ τοῦ μετώπου του τὸ φίλημα τῆς εὐγνώμονος. Ἑλλάδος. Αἱ πρῶται στροφαι τῆς ἀναγεννωμένης ἑλληνικῆς ποιήσεως ἀνεμιγγύοντο πρὸς τὸν φλοισβὸν τῆς θαλάσσης καὶ ἡ Μοῦσα τῶν ἀναστηνομένων ἑλληνικῶν ρυθμῶν, μελάμπεπλος καὶ λυσίκομος, ὠδήγει πρὸς τὸ Βρεττανικὸν Πάνθεον, σύνοικον τοῦ Μίλτωνος καὶ τοῦ Σαίξπηρ, τὸ σκῆνωμα τοῦ Ποιητοῦ καὶ τοῦ Μάρτυρος.

Δὲν ἔγινε δεκτὸν, κατὰ τὴν ἀρχικὴν ιδέαν, ὁ Βύρων νὰ κοιμηθῇ τὸν τελευταῖον ὕπνον εἰς τὸ Ἑθνεῖον ἢ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Μ. Μπότζαρη. Ἀναπαύεται ἐντὸς ἀπερίττου ἀγροτικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ κάλπη ἢ περιέχουσα τὰ σπλάγχνα του καὶ μέλαινα εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἀπιυλέσθη διὰ παντός.

«Ὁμοῖος πρὸς τὴν ἀλκυόνα, ἡ ὅποια φέρεται ἐπάνω εἰς τὰ κύματα, ὁ ποιητὴς περιέφερε τὴν ἔξορίαν του ἐπάνω εἰς τὴν θουελλώδη θάλασσαν τῶν πικριῶν καὶ τῶν ἀγώνων. Ἡ ζωὴ του συνετρίβη μεταξὺ τῶν δύο ἀπείρων. Ἄλλ' ἡ καρδία του ὑπῆρξε καὶ ἀπὸ τὸν βυθὸν πόντου μεγαλειτέρα».—Οἱ βαθύφθογγοι αὐτοὶ στίχοι ἢ οἱ γαλήνιοι λόγοι τοῦ Ρᾶσκιν ἀρμόζει μᾶλλον νὰ χαραχθοῦν ἐπιτάφιοι εἰς τὸ μάρμαρον, τὸ ὅποσον καλύπτει αὐτόν: «Πιστεύω εἰς τὴν εὐγένειαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, εἰς τὴν πληρότητα τῆς συμπαθείας καὶ εἰς τὴν

χαράν τῆς ἀγάπης του;» Ἄλλὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Βύρωνος, τὸ ἀληθινὸν ἐλαξεύθη αἰώνιον εἰς τὴν καρδίαν ἑνὸς Ἑθνικοῦ ὁλοκλήρου. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἑλληνικὸς λαός, ἐφ' ὅσον ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα πάλλεται, ἀνθεῖ, φωτίζει, ἐφ' ὅσον ζῆ, νικᾷ ἢ ἡττᾶται ἡ φυλὴ μας—αὐτὸς εἶναι ὁ ἀτεγκτος νόμος τῆς ζωῆς—τὸ ὄνομα αὐτό, γλυκὺ καὶ περιπαθές, προσφιλές καὶ μοιραῖον, δοξασμένον καὶ πένθιμον, θὰ ἐνσαρκώνη δι' ἡμᾶς τὰ ὑψηλότερα ἰδεώδη καὶ θὰ μᾶς συγκινῆ, ξενόφθογγον, ὅσον τὸ ὄνομα τοῦ Ρήγα, τοῦ Διάκου, τοῦ Κανάρη. Ἡ εὐγνωμοσύνη μας ἐπολιτογράφησεν αὐτὸ ἑλληνικόν. Ἡ λατρεία μας τὸ ἀπηθανάτισε καὶ ἐκ δευτέρου.

ΔΗΜ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ 1908

Κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις καὶ ἐκθέσεις τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐργαζομένων ἀρχαιολόγων, αἱ ἐξῆς ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὑπὸ τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν ἰδρυμάτων καὶ τῆς ἡμετέρας Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην καὶ νέας ἐπεχείρησεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἰργάσθησαν οἱ Ἀγγλοὶ ἀρχαιολόγοι παρὰ τὸ χωρίον Ζερέλια, κείμενον πρὸς δυσμὰς καὶ ὀλίγον πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἀλμυροῦ. Ἐκεῖ συνήθως τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία πόλις Ἴτωνος. Καὶ τοῦτο μὲν ἀμφισβητεῖται νῦν ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀρχαιολόγων, ἐπειδὴ τὰ ὀλίγα αὐτόθι ἑλληνικὰ εὐρήματα δὲν ἀνέρχονται πέραν τοῦ τελευταίου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ἀλλ' ὑπ' αὐτὰ παρατηρήθη πλούσιον νεολιθικὸν στρώμα πάχους 6-8 μέτρων, σῶζον τὰ λείψανα ὀκτῶ ἀλλεπαλλήλων συνοικισμῶν, οἵτινες καλῶς διακρίνονται ἐκ τῶν πυρακτωμένων στρωμάτων τῶν πλινθοκτίστων καλυψῶν τοῦ προϊστορικοῦ ἐκείνου αἰῶνος. Καὶ εἰς μὲν τὰρχαιότατα στρώματα ἐμφανίζονται χειροποίητα ἀγγεῖα μὲ διάκοσμον κοκκινόχρωμον ἐπὶ λευκοῦ ἐδάφους, ὅποια ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὰ τοῦ νεολιθικοῦ τύμβου Χαιρινείας (παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν) καὶ τὰ τοῦ νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ Δραχμανίου-Ἐλατείας (ἀγρῶν Χέβα). Προσέτι δὲ καὶ κοκκινόχρωμα ἀγγεῖα ἀνευ διακόσμου μὲ μηχανικῶς στιλβωμένην τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰς δὲ τὰ νεώτερα ὑπερκείμενα στρώματα εὐρίσκονται χειροποίητα ὁμοίως ἀγγεῖα ἢ ὠραῖα μαῦρα χονδροειδέστερα κόκκινα, στιλβωμένα ὡσαύτως. Ἐὐ δὲ ἀνώτατον ἦτοι νεώτατον ὄγδον στρώμα περιέχει τάφους, οἱ ὅποιοι ἐκ τῶν εὐρεθέντων τεμαχίων ὑστερωτέ-

ρων μυκηναϊκῶν ἀγγείων δύνανται νὰ χρονολογηθῶσι περὶ τὸ 1200 πρὸ Χριστοῦ. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν θὰ ἠδύναντο τὰ ὑποκείμενα παλαιότερα στρώματα νὰ ἀναδιδιασθοῦν μέχρι τῆς γ' πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος. Ἄλλ' ἢ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ στρώματος ἀνεύρεσις ὑστέρων μυκηναϊκῶν ἀγγείων ἀναμίκτων πρὸς λίθινα ἐργαλεῖα (λιθίνους πελέκεις) ἐπιβάλλει πολλὴν ἐπιφυλακτικότητά εἰς τὴν τοιαύτην χρονολόγησιν, καὶ πολὺ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ νεολιθικὸς αἰὼν τῆς Θεσσαλίας (καθὼς καὶ τῆς Φωκίδος καὶ Χαιρωνείας) κατέρχεται εἰς πολὺ νεωτέρους χρόνους, καθ' οὓς εἰς τὰ νότια τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐπικρατήσῃ ὁ χαλκοῦς αἰὼν. Ὁ πολιτισμὸς τῶν βορείων ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὴν δ' ἔτι, ὡς φαίνεται, πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδα παραμένει αὐτὸ τοῦτο «βόρειος», διακρινόμενος ὅλως διόλου ἀπὸ τοῦ ὑπερόχου νοτίου, ἤτοι τοῦ «αἰγαίου», κυκλαδικοῦ τε καὶ κρητομυκηναϊκοῦ, καὶ σχετιζόμενος στενῶς πρὸς τὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου καθόλου καὶ τῶν παραδουναβίων χωρῶν καὶ τῆς μέσης Εὐρώπης πολὺ ἀτελέστερον καὶ ἡμιδάρβαρον ἔτι. Παραμένει δηλονότι κατώτερος πολιτισμὸς, λιθικὸς ἀκόμη (λίθινα ἐργαλεῖα, χειροποίητος μονόχρωμος ἢ τοῦ προϊστορικοῦ γραμμικοῦ γεωμετρικοῦ τρόπου κεραμική), καὶ καθ' ὃν ἔτι χρόνον σημαντικώταται πρόοδοι εἶχον ἐπιτευχθῆναι εἰς τὰ νότια τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν ξένων ἐνοικουσῶν φυλῶν ἢ καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὁμῶς ἐκείνων τῶν ξένων Ἑτεοκρήτων ἢ Καρῶν ἢ ὅπως ἄλλως ποτὲ καλουμένων.

Τάφοι ὑπὸ Ἀγγλων ἀρχαιολόγων ὁμοίως ἀνασκαφέντες ἐν Ριτσόνα τῆς Βοιωτίας παρὰ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον (ἐγγὺς τῆς ἀρχαίας Μυκαλησσοῦ) παρέσχον ἀγγεῖα ἑλληνικὰ ἀρχαῖα, ἀξιόλογα διὰ τὴν πρῶτον ἱστορίαν τῆς βοιωτικῆς ἀγγειογραφίας. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα κατετέθησαν εἰς τὸ ἐν Θήβαις μουσεῖον.

Εἰς τὴν Σπάρτην συνεπληρώθη ἡ ἀνασκαφή τοῦ ἱεροῦ τῆς Χαλκιοῦκου Ἀθηνᾶς, ὅπου ὀλίγα πράγματα εὐρέθησαν ἐκ τούτων τὸ ἀξιολογώτατον εἶναι ἀρχαῖόν τι ἀνάγλυφον φέρον τὸ ὄνομα Ἀναξίβιος. Ἡ σπουδαιότερα ἐργασία ἐγίνετο πάλιν, ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1907, εἰς τὸ ἀρχαῖον ἱερὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος παρὰ τὸν Εὐρώταν. Ἐνταῦθα τὸν καθαρισμὸν τοῦ

ναοῦ τοῦ 5' αἰῶνος, τῶν βωμῶν καὶ τοῦ βωμαῖκοῦ ἀμφιθεάτρου ἠκολούθησε κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἡ ἀνακάλυψις τῶν κτισμάτων ἐκείνων τοῦ ἱεροῦ, τὰ ὅποια ἀνέρχονται εἰς τοὺς πέραν τοῦ 5' αἰῶνος χρόνους μέχρι τῆς δωρικῆς κατακτῆσεως.

Τοιοῦτοτρόπως ἀνευρέθη ὁ ἀρχαῖκὸς βωμὸς τῆς παλαιότητας ταύτης περιόδου καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ πρωτογενῆς ναός. Οὗτος ἠγείρετο ἐπὶ λιθοστρώτου χώρου, ὅστις κατὰ τὴν μακρὰν περιόδον τῆς χρήσεως τοῦ ναοῦ ὑπερεπληρώθη ἐξ ἀφιερωμάτων παντὸς εἶδους. Ἐντεῦθεν ἐξήχθησαν τὰ ποικίλα ἀντικείμενα τῆς ἀρχαῖκῆς τέχνης, διὰ τὰ ὅποια ἡ ἀνασκαφή κατεστάθη ἀξιοσημείωτος ἤδη ἀπὸ προηγουμένων ἐτῶν, τουτέστι τὰ ἀπειράριθμα μολύβδινα ὁμοιώματα τῆς θεᾶς ἢ τῶν ἱερῶν αὐτῆς ζώων, τὰ ἐξ ἐλέφαντος μικρὰ ἀνάγλυφα, τὰ πήλινα προσωπεῖα, ἀγγεῖα καὶ λοιπὰ ἄλλα, προερχόμενα σχεδὸν πάντα ἀπὸ τοὺς μεταξὺ τοῦ Η' αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' χρόνους. Τὰ παράδοξα πήλινα προσωπεῖα, τύπου ἀγροῖκου πραγματολόγου καὶ ἀγροῖκου γελοιογραφικοῦ, ἦσαν, ὡς φαίνεται, τὰ εἰς τὸ ἱερὸν ἀφιερωθέντα ἀντίτυπα ἐκείνων, τὰ ὅποια ἔφερον οἱ μετέχοντες ἱερῶν τινῶν τελετῶν.

Τὰ ἀγγεῖα τοῦ στρώματος τούτου δὲν ἀνέρχονται πέραν τῶν γεωμετρικῶν. Κατὰ τὸν 5' αἰῶνα ὑπεχώρησαν καὶ ταῦτα εἰς βυθμὸν λακωνικὸν νεώτερον, εἰς τὸν ὅποιον διακρίνομεν ἀνατολικὴν ἐπιρροήν. Ἄλλοτε ἐγνωρίζοντο τὰ τοιοῦτότροπα ἀγγεῖα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κυρηναϊκά».

Τὰ σπουδαιότατα τῶν ἀναθημάτων εἶναι πάντως τὰ ἐξ ἐλέφαντος μικρὰ ἀνάγλυφα, τὰ πλεῖστα χρησιμεύοντα εἰς διακόσμησιν λαδῶν ἀγγείων. Ἐν τοιοῦτον πλακίδιον παριστάνει νεκρὸν τυλιγμένον ὡς μούμιαν, παρὰ τὸν ὅποιον ἴστανται μοιρολογοῦσαι γυναῖκες. Ἄλλο, ὡς εἶδος μετόπης, παριστάνει Κένταυρον, καταβαλλόμενον ὑπὸ Λαπίθου. Ἄλλο τὸν Προμηθεῖα καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ ἐπιτιθέμενον αἰτόν. Ἄλλα πάλιν δίδουσιν ἰδέαν τοῦ ξοάνου τῆς θεᾶς, τὸ ὅποιον ἴστατο εἰς τὸν ναόν. Περὶ τὰ μέσα ὁμῶς τοῦ 5' αἰῶνος ἐγκαταλείφθη ἡ χρῆσις τοῦ ἐλέφαντος εἰς τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα, περιορισθεῖσα εἰς τὰ ἀπλά ὀστέινα. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἡ ἀρχαῖκὴ αὕτη Σπαρτιατικὴ τέχνη ἐμάκρυνθη ἢ μάλλον ἐξέλιπεν ὅλως διόλου, ὑποχωρήσασα

κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς Ἑλλάδος τότε θαυμασίως προαχθεῖσαν. Εἰς ὁμοίαν καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν βοήθειαν βεβαίως δὲν ἔδιδε καμμίαν τὸ μέχρι συγκρότητος αὐστηρὸν πολιτικὸν σύστημα τῆς Σπάρτης.

Καθὼς οἱ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι παρατηροῦν, ἡ τέχνη τῶν ἀρχαϊκῶν ἀντικειμένων τοῦ ναοῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος ἐλέγχει ἀνατολικὰς ἐπιρροάς. Ἐξ Αἰγύπτου εἰσῆχθησαν οἱ σκαρδαῖοι, οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν αὐτόθι. Ἄλλα ἀντικείμενα δεικνύουσι συγγένειαν πρὸς τὰ τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἐφέσῃ Ἀρτέμιδος· ἄρα καὶ ἡ Ἴωνικὴ τέχνη ἐπέδρασεν εἰς τὴν Σπάρτην. Ἄλλα καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπήλυδες Δωριεῖς ἔφεραν ἴδια στοιχεῖα τέχνης ἐκ τῶν βορείων χωρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρχικῶς ἐξῆλθον. Ἄλλα παρὰ τὰς ξένας ἐπιρροάς ἡ ἀρχαϊκὴ τῆς Σπάρτης τέχνη πρέπει νὰ θεωρηθῆ οὐσιωδῶς αὐτόχθων, προϊόν τοῦ ἔθνους, τὸ ὅποion κατεῖχε τὴν χώραν καὶ πρὸ τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν Δωριέων. Οἱ κατακτητὰι ἕως κατέστρεψαν, ὡς φαίνεται, τόσον ὀλοσχερῶς τὸν προηγούμενον πολιτισμὸν τῆς αὐτόχθονος φυλῆς, τὸν μυκηναϊκὸν λεγόμενον, ὥστε οὐδὲν ἐκ τῶν λειψάνων αὐτοῦ περιεσώθη, καὶ μόνον ἡ παλαιὰ τῶν αὐτοχθόνιων κατοίκων καλλιτεχνικὴ φύσις, ἐπιδράσασα ἐπὶ τῶν τραχέων κατακτητῶν, ἔδωκε γένεσιν εἰς τὴν νέαν τέχνην, τὴν ἀρχαϊκὴν δωρικὴν, μαρτυροῦσαν μετ' οὐ πολὺ καὶ ταύτην ὑπὸ τὸ αὐστηρὸν στρατιωτικὸν πνεῦμα τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας.

Τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Σπάρτης κατετέθησαν εἰς τὸ ἐκεῖ μουσεῖον.

✽

Ἡ Ἀμερικανικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ ἐξηκολούθησε τὰς ἀπὸ ἐτῶν χρονολογουμένας ἐν Κορίνθῃ ἐργασίας τῆς Σπουδαιότατον δὲ ἀποτέλεσμα αὐτῆς εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἀρχικῆς τῶν Ἀμερικανῶν ἀρχαιολόγων ἰδέας περὶ τῆς θέσεως τῆς ἀγορᾶς τῆς Ῥωμαϊκῆς Κορίνθου καὶ ἡ πιστοποίησις τῶν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Πausανίου ἀναφερομένων ἱερῶν καὶ ἄλλων κτισμάτων. Ἡ ἀνασκαφὴ παρακολουθεῖ κατ' ὄλα πλεον τὸ ὑπὸ τοῦ Περιγητοῦ ὑποδηλούμενον διάγραμμα τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ γνωστὴ στοὰ αὐτῆς εὐρέθη ὅτι βασιζέται ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς ἑλληνικῆς τῆς παλαιᾶς πόλεως. Εἰς τοὺς λίθους τοῦ

ἑλληνικοῦ κτίσματος παρατηρήθη καὶ συγκολλητικὴ ὕλη, ὡς εἶδος τσιμέντου, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπιστοποίησαν καὶ εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ λείψανα τῆς Ῥωμαϊκῆς Κορίνθου. Καὶ φαίνεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετεχειρίσθησαν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς ὀγκολίθους, ὅπου ἤθελον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διὰ τῶν ἀρμογῶν εἰσχώρησιν ὑγρασίας, ἧτις βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς ἤθελε φθίρει τοὺς πωρίνους λίθους. Αἱ ἀναθυρώσεις φέρουν εἰς τελείαν πρὸς ἀλλήλους ἐφαρμογὴν τοὺς ὀγκολίθους, διὸ καὶ δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἐνταῦθα διόλου συγκολλητικὴ ὕλη· ἀλλ' εἰς τὴν λοιπὴν ἀφανῆ ἐπιφάνειαν εἶναι διακεχυμένη αὕτη τελείως πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν. Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦτα προφυλάξεις ἐλαμβάνοντο μόνον εἰς τὰ ἀναλήμματα καὶ εἰς τὰς καμάρας. Ῥωμαϊκὰ κτίσματα εὐρέθησαν καὶ ἄλλα, μέχρι τοῦ Β' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, στηριζόμενα ἐπὶ παλαιότερων ἑλληνικῶν οἰκοδομημάτων τῆς Κορίνθου.

Ἐξωθεν τῆς ἀγορᾶς, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς κρήνης τῆς Γλαύκης, εὐρέθη Ῥωμαϊκὸν κτίσμα μὲ πρόστυλον ἐντὸς ὑπάρχει ναὸς μὲ στοὰς ἐξωθεν εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς καὶ μὲ πρόσωπον πρὸς τὸν ναόν.

Σπουδαῖον διὰ τὴν τοπογραφίαν εἶναι ὅτι εὐρέθη βράχος λαξευμένος πρὸς ὑποδοχὴν τῶν λίθων τοῦ περιδόλου τοῦ σωζομένου ἀρχαϊκοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκ τῆς ἀγορᾶς διὰ πύλης ἐξέρχεται τις εἰς τὴν ὁδόν, ἧτις πρὸς δυσμὰς στρέφεται πρὸς τὴν Σικυῶνα μεταξὺ τοῦ Ὠδείου καὶ τοῦ θεάτρου.

Εἰς τὴν κρήνην τῆς Γλαύκης ἡ νέα σκαφὴ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ τέταρτον δωμάτιον ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς εἰς μῆκος 25 μέτρων, φέρον πρὸς τὸ ἀρχαῖον, τῆς ἐποχῆς τοῦ ναοῦ ὕδραγωγεῖον, τὸ ὅποion θάνευρεθῆ πάντως κατὰ τὴν προσεχῆ ἀνασκαφὴν.

Εἰς τὸ θέατρον τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐκαθαρίσθη τὸ διάζωμα καὶ τὸ ἐξωθεν τεῖχος. Ἐντὸς εὐρέθησαν καὶ αἱ βαθμίδες τῶν κερκίδων τοῦ παλαιοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔχει ἀκτῖνα 65 μέτρων.

Μεταξὺ ἄλλων τινῶν εὐρημάτων πρέπει νὰ σημειωθῆ ἀτελὲς ἀγαλμα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527-565). Παριστάνει πιθανῶς ἄνδρα τῆς Αὐλῆς αὐτοῦ καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὰς διὰ μωσαϊκῶν παραστάσεις αὐλικῶν ἐν Ραβέννα.

Τεμάχιά τινα ἐξεχόντων ἀναγλύφων εἶναι ἴσως μετοπῶν τοῦ ἀρχαίκοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τούτου ἀπεκαλύφθη καὶ ἡ τετάρτη πλευρά.

*

Ἡ Γαλλικὴ σχολὴ ἐνήργησε καὶ πάλιν ἀνασκαφὰς ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Σεπτεμβρίου, εἰς τὴν ἱεράν τοῦ Ἀπόλλωνος νῆσον, τὴν Δῆλον.

Ἡ σκαφὴ ἀπέβλεψε κυρίως εἰς τὴν ἔρευναν τῶν βαθυτέρων στρωμάτων τοῦ τεμένους. Εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἰνωποῦ ποταμοῦ, ὑπὸ τὸ λεγόμενον «τέμενος τῶν ξένων θεῶν» παρατηρήθη περίεργον ὑδραυλικὸν κατασκευάσμα, προωρισμένον νὰ χρησιμοποιοῖ τὰ ὀλίγα ὕδατα τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν ὑποκειμένην πόλιν. Εἰς τὸ «ὑπόστυλον κτίσμα» ἀνεσκάφη οἰκία, χρησιμεύσασα πιθανῶς ὡς ἐργαστήριον χαλκοπλάστου, ἀνευ ὁμῶς ἀκεραίων χαρακτηριστικῶν εὐρημάτων. Ἀλλαχοῦ εἰς τὰ χώματα εὐρέθησαν ἀξιολογώτερα ἀντικείμενα, ἧτοι 1) δεκατρία νομίσματα Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος καὶ τῶν Ἀθηναίων, 2) ἀνάγλυφον χαλκοῦν ῥωμαϊκὸν καλῶς διατηρούμενον, ἥμισυ περίπου μέτρον ὕψηλόν καὶ παριστάνον φωσφόρον Ἀρτεμιν ἢ Ἐκάτην, ἱσταμένην ἐμπροσθεν βωμοῦ καὶ κίονος, ὅστις πάλιν φέρει ἀρχαῖζον ἄγαλμα φωσφόρου Ἀρτέμιδος· δύο δὲ γυμνοί, ἐν μέρει δέρματα φοροῦντες ἄνδρες, βαρβαρικῆς μορφῆς, ἱστανται ἐκατέρωθεν τῆς Ἀρτέμιδος, 3) ἀνάγλυφον Νυμφῶν, καθημένων πρὸς τὰ δεξιὰ Ἑρμοῦ, μετ' ἐπιγραφῆς «Νύμφαις Μινοῖσι», ὅθεν δῆλον ὅτι ἐνταῦθα ποὺ ἔκειτο ἡ Μινὴ κρήνη.

Καὶ στρώματα μυκηναϊκὰ εὐρέθησαν εἰς τὸ κέντρον τοῦ τεμένους, ἐνθα ὁ ναὸς καὶ οἱ «οἴκοι» καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. Ἡμισυ εἰδωλλίου μυκηναϊκοῦ φέρει ζωγραφιστὰ κοσμήματα καὶ παραστάσεις ἀνθρώπων. Ἐνδοθεν δὲ τῆς προκυμαίας εὐρέθη τάφρος πλήρης ἀπορριμμάτων ἱερῶν, οἶον ἀγγείων, σκαραβαίων, χαλκῶν. Καὶ τάφοι πρὸς τούτοις ἐντὸς τοῦ τεμένους παρὰ τὸν βωμόν τοῦ Διὸς τοῦ Πολιέως, περιέχοντες ἱκανὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, οἵτινες φαίνεται εἶχον διαφύγει τὴν προσοχὴν τῶν ἐκτελεσάντων τὸν καθαρμὸν τῆς νήσου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου καὶ πάλιν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον.

Μετὰ τὰς τελευταίας καὶ προτελευταίας ἀνασκαφὰς εἶναι ὠρισμένη πλέον ἐν Δῆλῳ ἡ θέσις τῶν τριῶν ναῶν τοῦ τεμένους. Καὶ βορείως μὲν κεῖται ὁ ἀρχαιότατος τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ «νεῶς ὁ πώρινος» τῶν ἐπιγραφῶν, ὅπου εὐρίσκειτο τὸ ἐπίχρυσον ξόανον τοῦ θεοῦ, ἔργον τοῦ Γεκταίου καὶ Ἀγγελίωνος. Μεταξὺ δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ μεγάλου κυρίου ναοῦ ὁ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα κτισθεὶς, ἧτοι ὁ «νεῶς οὗ τὰ ἑπτὰ ἀγάλματα» τῶν ἐπιγραφῶν, δωρικὸς ἀμφιπρόστυλος ἐκ Παρίου μαρμάρου, καλλίστων χρόνων καὶ καλλίστης ἐργασίας. Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου προέρχονται τὰ πρὸ πολλοῦ γνωστὰ ἀκρωτήρια, ἧτοι Νίκαι τέσσαρες, ὁ Βορέας ἀρπάζων τὴν Ὠρεΐθουαν, ἡ Ἔως ἀπάγουσα τὸν Κέφαλον. Ἐγγὺς δὲ τοῦ ἱεροῦ λιμένος γνωστὴ εἶναι ἀπὸ τοῦ 1907 ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μεγάλου κτίσματος (56 1/2 μέτρα X 34 1/2), κτισθέντος πιθανῶς κατὰ τὸ 126/5 πρὸ Χριστοῦ. Τὸ κτίσμα ἦτο μεγάλη ἀγορά, κατὰ τὸ σχῆμα πρόδρομος τῆς κατόπιν Βασιλικῆς. Ὁ ὀπισθεν τοῖχος αὐτοῦ καθὼς καὶ οἱ τῶν δύο ἐκατέρωθεν πλευρῶν ἦσαν ἀνευ θυρῶν· μόνον δὲ ἡ πρὸς νότον βλέπουσα μακρὰ πλευρὰ ἦτο ἀνοικτὴ, σχηματίζουσα πρόσοψιν μήκους 44 μέτρων μὲ 15 δωρικοὺς κίονας. Τὸ ἐσωτερικὸν ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν στοῶν ἢ πτερύγων, ἧτοι μιᾶς μεσαίας ὑψηλοτέρας καὶ τῶν δύο ἐκατέρωθεν χαμηλοτέρων, ἀπαράλλακτα δηλονότι ὅπως ἐκτίζοντο κατόπιν αἱ Βασιλικαὶ τῶν Ρωμαίων καὶ αἱ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσαι ἐκκλησίαι τῶν χριστιανῶν. Πέντε σειραὶ κίωνων βαστάζουν τὴν ὀροφήν, ἧτοι τρεῖς μὲν σειραὶ ἰωνικῶν κίωνων τὴν τῆς μέσης στοᾶς, μία δὲ δωρικῶν τὴν ἐκατέρας τῶν δύο χαμηλοτέρων στοῶν.

*

Τὸ Γερμανικὸν ἀρχαιολογικὸν ἱνστιτούτον ἠρεύνησε πάλιν τὰ ἀρχαιότερα ἧτοι προϊστορικὰ στρώματα τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Λευκάδα, εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὁ κ. Dörpfeld τοποθετεῖ τὴν πόλιν τοῦ Ὀδυσσεῶς. Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τόπους εὐρέθησαν προϊστορικὰ λείψανα, μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν αἰώνων ἐκείνων ἀγγεῖα. Ἀξιοσημεῖωτα εἶναι εἰς τὴν Ὀλυμπίαν τὰ μεταξὺ Πέλοπελου καὶ Ἑραίου (καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ μητρώου) εὐρεθέντα λείψανα ἕξ προϊστορικῶν κατοικιῶν μετ' ἀγγείων καὶ οἰκιακῶν σκευῶν. Τέσ-

σάρα τῶν κτισμάτων ὁμοιάζουν κατὰ τὸ σχέδιον πρὸς τὰ δύο πλευρικά διαμερίσματα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Βουλευτηρίου, ὅπερ σύγκειται ἐκ διπλῆς ἐπιμήκους αἰθούσης, ἑκατέρας μὲ ἡμικυκλικὴν ἀψίδα. Εἰς δύο τῶν ἀψιδοειδῶν τούτων κτισμάτων τὸ ἀψιδοειδὲς μέρος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἐπιμήκους χώρου δι' ἐγκαρσίου τοίχου.

*

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, εἰς τὸν περὶ τὸ Μοσχάτον τόπον, εἰς τὸ Σούνιον τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὴν Νάξον, εἰς τὴν Εὐβοίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν. Ἐξηκολούθησε δὲ καὶ τὰς σπουδαίας καὶ δαπανηρὰς πρὸς στερέωσιν καὶ ἀναστύλωσιν τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως ἐργασίας, ἴδια δὲ πέρυσι τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τῶν Προκυλαίων.

Εἰς τοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων τόπους ἡ ἐργασία κατ' ἀνάγκην προβαίνει βραδέως ἕνεκα τῶν ἐπιβαλλομένων δαπανηροτάτων ἀπαλλοτριώσεων οἰκιῶν καὶ γηπέδων. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Θησείου εὐρέθησαν θεμέλια οἰκοδομημάτων καὶ ἐπιγραφαί, ἧτοι ψηφίσματα ἀναφερόμενα τὸ μὲν εἰς ἐπαίνους ἀρχόντων, τὸ δὲ εἰς νομοθετικά μέτρα. Τὰ οἰκοδομήματα ἐταύτισεν ἄλλοτε, ἀνασκάψας ἐνταῦθα τὸ 1897, ὁ κ. Dörpfeld πρὸς τὴν Βασιλείον Στοάν. Αἱ δὲ νῦν εἰς μέγα βάθος εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ ἀναφέρουν ὡς τόπον δημοσίευσως τὸ Στρατήγιον, τὸ Πρυτανεῖον, δύο δὲ τὸ Μητρώον. Ἐπειδὴ αἱ τελευταῖαι αὗται εὐρέθησαν εἰς τοσοῦτον βάθος, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πιθανὸν ὅτι μακρόθεν μετεφέρθησαν, φαίνονται ἀποδεικνύουσαι τὴν ἐγγύτητα τοῦ ἱεροῦ τῆς Μητρὸς, ὅπερ ἴσως μέλλει πολὺ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐξακρίθωσιν τῆς τοπογραφίας τῆς ἀγορᾶς.

Εἰς τὸν παρὰ τὸ Μοσχάτον τόπον ἡ ἀνασκαφὴ ἠκολούθησε τὴν ὑπὸ ἰδιοκλήτου ἀνεύρεσιν ἀξιολογητάτου ἀναγλύφου, κατατεθέντος εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, καὶ εὐρέθησαν θεμέλιά τινα ναοῦ ὡς φαίνεται.

Εἰς τὸ Σούνιον ἐξηκολούθησεν ἡ ἔρευνα εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐκεῖ ναοὺς.

Εἰς τὴν Νάξον εὐρέθησαν πάλιν τάφοι τοῦ Κυκλαδικοῦ αἰῶνος.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν τὸ παρὰ τὴν Γεραιστὸν ὡς ἱερὸν (καὶ δὴ ὡς Ποσειδῖον) θεωρούμενον κτίσμα ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι διπλοῦν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν οἰκοδόμημα ὀχυρωτικόν. Τὸ νεώτερον τῶν δύο φαίνεται κτισθὲν κατὰ τὸ τέλος τοῦ πέμπτου αἰῶνος, τὸ δὲ ἀρχαιότερον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔκτου. Εἰς δὲ τὴν Κάρυστον εὐρέθη ναὸς Ρωμαϊκὸς τῶν χρόνων τῶν Ἀντωνίνων, περίπτερος, ἄγνωστον τίνος Θεοῦ.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν τὰ εὐρήματα ἦσαν τοῦτο μὲν συνοικισμοὶ προϊστορικοὶ ὅμοιοι παρὰ τοὺς γνωστοὺς ἐνταῦθα τοῦ λεγομένου νεολιθικοῦ αἰῶνος, τοῦτο δὲ στήλαι τινες πάλιν ἐπιτύμβιαι ζωγραφισταί, καθὼς αἱ προπέρυσι σπουδαιόταται ἐκεῖ εὐρεθεῖσαι.

Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν αἱ ἀνασκαφαὶ εἰς τὰ Μαζαρακάτα ἀπεκάλυψαν πολλοὺς μυκηναϊκοὺς τάφους καὶ εἰς αὐτοὺς πολυάριθμα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα κτερίσματα, ἐν οἷς καὶ χρυσᾶ κοσμήματα. Οἱ τάφοι εἶναι λαξευτοί, κείμενοι εἰς δεκαπέντε σπήλαια, λαξευμένα καὶ ταῦτα εἰς τὸν βράχον. Πολλοὶ τῶν σκελετῶν διατηρήθησαν ἀκέραιοι καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ ἐν Ἀργοστολίῳ μουσεῖον.

Εἰς τὴν Αἰτωλίαν τοῦ μὲν Θέρμου αἱ ἀνασκαφαὶ συνετέλεσαν εἰς ἀκριβεστέραν ἐξήγησιν τῶν κτισμάτων, τὰ ὅποια προηγουμένως παρετηρήθησαν ἐνταῦθα εἰς τὰ ὑποκάτω τοῦ ναοῦ τοῦ ἔκτου αἰῶνος στρώματα, τοῦ ἐβδόμου ἢ ὀγδόου αἰῶνος καὶ ταῦτα. Εἰς τὸν Θέρμον ἐκτίσθη πέρυσι καὶ μουσεῖον. Ὅχι μακρὰν δὲ τοῦ τόπου τούτου εἰς χωρίον Κρῦο Νερό, εἰς τὰς ὑπηρείας τοῦ Παναιτωλικοῦ, ἀνευρέθησαν λείψανα ἱεροῦ τῆς Συρίας Ἀφροδίτης, μεταξὺ δὲ αὐτῶν δωδεκάς ἐνεπιγράφων λίθων. Αἱ ἐπιγραφαὶ (ἀπελευθερώσεις δούλων ἐκ τοῦ δευτέρου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος) περιέχουσι πληθὺν ὀνομάτων ἀγνώστων τὸ πλεῖστον Αἰτωλικῶν ἀρχόντων καὶ πόλεων, μαρτυροῦσι δὲ ἀσφαλῶς περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ αὐτόθι ἱεροῦ καὶ τῆς παρακειμένης πόλεως, ἧτις ἐκαλεῖτο Φίστυον. Ἡ ἀνασκαφὴ τάφων εἰς τὸ ἀρχαῖον Τριχόνιον (σήμερον χωρίον Γαβαλοῦ) ἔφερεν εἰς φῶς ἀσήμαντα ἀγγεῖα, χρυσᾶ δὲ τινα κτερίσματα ἐν Καλυδῶνι (κάστρον Κούρταγα), ὅπου ὑπὸ τὰ ὀχυρώματα τῶν ἑλληνικῶν χρόνων εὐρέ-

θησαν και λείψανα πύργου του μυκηναϊκού περιδόλου της πόλεως. Και επιγραφαι (ψηφίσματα προξενίας) εβρέθησαν αὐτόθι ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Λαφρίας Ἀρτέμιδος. Ἡ ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Στρατοῦ (σήμερον Σωροβίγλι) ἀνασκαφή δὲν ἔφερε τίποτε εἰς φῶς, οὔτε ἡ ἐν τῇ νεκροπόλει τῶν Κορόντων τῆς Ἀκαρνάνιας, τῆς ὁποίας οἱ πλούσιοι τάφοι ἐσυλήθησαν καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν πρὸ ὀλίγου χρόνου διὰ συστηματικῆς αὐτόθι ἀνασκαφῆς ὑπὸ τῶν χωρικῶν τοῦ παρακειμένου χωρίου Χρυσοβίτσης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΙΞΙΣ¹

ΥΠΟ ΓΕΡΑΡΔΟΥ ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ

Νευρικός πονοκέφαλος δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ἀνοίξω τὰ μάτια. Κατὰ τοῦτο μόνον εἶμαι κάπως ἀπογοητευμένος, ὅτι τὸ ξενοδοχείον μας περικυκλῶνεται ἀπὸ τὰς οἰκίας τῆς πόλεως καὶ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ εἰσχωρήσῃ κανεὶς εἰς τοὺς μονήρεις ἐκείνους δρόμους, οἱ ὅποιοι μὲ ἐδελέαζαν ἀπὸ τὸ πλοῖον καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι τόσον ἀναγκαῖοι διὰ τὸν ἰδικόν μου τρόπον τῆς ζωῆς. Μικρὸς περίπατος εἰς μερικοὺς δρόμους τῆς πόλεως Κερκύρας μὲ ἀναγκάζει νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐδῶ ὑπάρχουν πολλοὶ ἐπαῖται καὶ πολλοὶ σκύλλοι. Μία ἐπαῖτις Κορφιώτισσα, εὐρωστος γυναῖκα μὲ ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν, κρατοῦσα τὸ παιδί εἰς τὸν βραχίονα μου ζητεῖ ἐλεημοσύνην καὶ ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ἀντιτάξω νικηφόρως τὴν σκληρὰν μου καρδίαν εἰς τὰ πύρινα βλέμματα τῶν ἰκετευτικῶν ὀφθαλμῶν τῆς.

Βλέπω εἰς τὰς πλατείας καὶ τοὺς δρόμους τοὺς πρώτους Ἑλληνας ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι μὲ τοὺς μαύρους τῶν πώγωνας, τὰ μακρὰ ῥάσα καὶ τὰ ὑψηλὰ καλυμμαύχιά των ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς ἐξ Ἀνατολῶν Μάγους. Οἱ ὀλιγάριθμοι ξένοι περιδιαβάθουν μὲ τὴν κεφαλὴν συμμαζευμένην, διότι τὸ ψυχὸς εἶναι ἐπαισθητόν. Εἰς τὸ ἄνω πάτωμα μιᾶς οἰκίας εἶναι σχολεῖον. Τὰ παιδιά, μέσα εἰς τὸ δωμάτιον, τραγουδοῦν. Οἱ διδάσκαλοι γελαστοὶ κυττάζουν ἔξω τῶν παραθύρων, ζωηρὰ συνομιλοῦντες. Αἱ φωναὶ τῶν τραγουδούντων ἔχουν μᾶλλον ψυχρὸν γερμανικὸν χαρακτήρα, καὶ ὄχι τὸν φλογερὸν ἰταλικόν, μὲ τὸν ὅποιον εἴμεθα συνηθισμένοι εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς τόπους. Ἐνίοτε τραγουδεῖ καὶ κανεὶς διδάσκαλος εἰς τὸ ἀνοικτὸν παράθυρον μὲ εὐθυμον τόνον.

Ἡ πόλις Κέρκυρα εἰς τὸ ὠραιότερόν της τμήμα χωρίζεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν διὰ μεγάλης χλωύδους πλατείας. Εἶναι ἕκτα-

¹ Συνέχεια ἐκ σελ. 171.

κτος εὐχαρίστησις νὰ περιδιαβάζη τις ἐδῶ. Ἐν μνημεῖον τοῦ Καποδίστρια καὶ μαρμάρινον περιφερὲς ναῖδριον χάνονται σχεδὸν μέσα εἰς τὴν χλοερὰν ἔκτασιν. Πρὸς τὴν θάλασσαν τελειώνει ὁ πλατὺς αὐτὸς χώρος εἰς βραχίωδη γλῶσσαν, τὴν ὁποῖαν σκεπάζουν ὀχυρώματα ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Βενετῶν. Δὲν ἀπαντῶ σχεδὸν κανένα ἄνθρωπον. Ὁ πρωῖνός ἥλιος ἐξαπλώνεται ἐπάνω εἰς τὴν πρασίνην ἐπιφάνειαν, ἐν ἀρνάκι βόσκει κοντά μου. Βλέπω ἓνα κοῦρκον νὰ στρέφεται περὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ φωνάζη τὸ γκλού — γκλού — γκλού του ἐγγὺς τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν οἰκιῶν, τῶν ὁποῖων τὰ ἀπειράριθμα παράθυρα εἶναι ἀνοικτὰ καὶ στέλλουν εἰς τὸν ἀναφυκτικὸν ἀέρα τὸ ἄσμα δὲν ἤξεύρω κ' ἐγὼ πόσων καναρινῶν.

Τὸ ἀπόγευμα πηγαίνομεν μὲ ἄμαξαν εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγεστάτη. Φραγκοσυκιᾶς ἀποτελοῦν ὑψηλοὺς φράκτας ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ. Εἰς τὰ κράσπεδα αὐτῆς βλέπομεν ἀνεμώνας, ἀνθη μὲ νέον καὶ θαυμάσιον θέλγητρον. Διατί τάχα φαντάζονται οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀνθη μὲ ἰδιότητος ζήτων ἢ ἀνθρώπων καὶ δὲν θεοποιοῦν μᾶλλον αὐτὰ; Τὰ μικρὰ αὐτὰ θεῖα ὄντα, τῶν ὁποῖων τὸ τρυφερὸν θέλγητρον προκαλεῖ τόσας ἐπιφωνήσεις γλυκείας τέρψεως, ἐμφανίζονται τόσῃ πολυπληθέστερα, ὅσον ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὸ παράλιον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου.

Τὸ βλέμμα ἐκτείνεται κατόπιν ἐπάνω εἰς λιβάδια μὲ χλωρὰν πρασινάδα, ἣ ὁποῖα κατὰ διαστήματα φαίνεται ὡς χιονισμένη ἀπὸ στιβάδας μὲ μαργαρίτας. Εἰς τὴν χλοερὰν αὐτὴν ἔκτασιν, ἣ ὁποῖα ἔχει βόρειον χαρακτήρα, φύονται μεμονωμένα κυπαρίσσια, καὶ ὀπισθεν χαμογελαῖ μεσημερινὸς κολπίσκος, ἣ λίμνη τοῦ Χαλκιοπούλου. Εἰς τὸν πορθμὸν, ὅστις τὴν λίμνην αὐτὴν συνδέει μὲ τὴν θάλασσαν, ἀνακύπτει μικρὸς βράχος, περιβαλλόμενος ἀπὸ τοίχους καὶ κυπαρίσσια. Οἱ τοῖχοι εἶναι μοναστηρίου. Τὸ ὄλον ὀνομάζεται Ποντικονῆσι καὶ περὶ αὐτοῦ λέγουν ὅτι εἶναι τὸ πλοῖον τῶν Φαιάκων, τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ ἀπεβίβασε τὸν Ὀδυσσεῆα εἰς τὴν Ἰθάκην, ἐπιστρέφον ἀπελιθώθη ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς αὐτὸν σχεδὸν τὸν λιμένα.

Λιβάδια καὶ ὠργωμένα χωράφια μᾶς συνοδεύουν ἀκόμη. Εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐργάζονται εὐρύστηθοι Ἑλληνίδες, φέρουσαι τὴν

πολύχρωμον ἐγχωρίαν στολήν. Μικροί, δασύτριχες, κατεσκληρότεες ἔπποι βόσκουν εἰς τὰ μεσοχώρα καὶ μεταξὺ τῶν ἐλαιοδένδρων, εἰς πετρώδη πλάγια. Μικροσκοπικὰ γαϊδουράκια μεταφέρουν μεγάλα βάρη καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰ ἢ εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ζώου κάθεται καὶ ὁ ὄνηλάτης.

Πλησιάζομεν ὄλον ἐν βουνώδεις τόπους. Οἱ ἐλαιῶνες προσδίδουν εἰς τὴν χώραν σοβαρὸν χαρακτήρα. Οἱ πολύτρητοι κορμοὶ τῶν γηραιῶν δένδρων φαίνονται ὡς νὰ εἶναι ὑφασμένοι ἀπὸ ἀστιλπνον ἄργυρον.

Μεταξὺ τῶν κλάδων τῆς κορυφῆς αὐξάνουν μικρόφυτα καὶ παντοειδῆ ἀγριάνθεμα.

»

Τὸ Ἀχιλλεῖον τῆς αὐτοκρατορίας Ἐλισάβετ ἐγείρεται ἐπὶ ὑψηλοῦ τόπου, εἰς θέσιν δεσπόζουσαν τῆς νήσου καὶ τῆς θαλάσσης. Τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κήπου στενεύει ὀλίγον καὶ μικραίνει, μάλιστα ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν, ἣ ὁποῖα πέριξ του ἐκτείνεται εἰς τὰ βάθη. Ἰκκεῖνο δὲ ἀκριβῶς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασσαν, εἶνε πολὺ ἀπότομον. Ὁ σεβασμὸς τῆς εὐγενοῦς γυναικὸς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἔχει τι τὸ ὑπέροχον, ἂν καὶ ἀκριβῶς τὸ γνῶρισμα τοῦτο δὲν εὐρήκεν ἐνταῦθα διὰ τοῦ γλυφάνου τῶν καλλιτεχνῶν τῆς σήμερον ἀνταξίαν ἔκφρασιν. Τοῦ Χάϊνε τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἡμίσειαν ὄραν μακρύτερα, κάτω παρὰ τὴν ἀκτὴν, δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν, ἐπειδὴ ἤδη νυκτῶνει.

Ἡ ἀσύγκριτος Εὐγενῆς μεταξὺ τῶν γυναικῶν τοῦ προσφάτου παρελθόντος, ἣ ὁποῖα, ἀφοῦ ματαίως ἐζήτησεν εἰς τὸν κόσμον μας κᾶτι τι ὁμοῖόν τῆς, παρεδόθη εἰς τὴν μοναξίαν τῆς, δὲν ἠδύνατο βέβαια νὰ εὐρη μόνη τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκφρασιν τῆς προσωπικότητός τῆς. Δυστυχῶς δὲ καὶ ἐδῶ ἔπλασαν φύσεις ὑπηρετικαὶ ἐν συνόλῳ τὴν ἔκφρασιν ἐκείνου ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον αὐτὴ ἐζήτηε ν' ἀποφύγη. Καὶ μόνον ἣ θέσις, ὁ κόσμος, ἣ ὑπέροχος λάμψις καὶ σοβαρότης, εἰς τὴν ὁποῖαν κατέφυγε, παρέχουν ἀκόμη πλήρη μαρτυρίαν περὶ τῆς φύσεώς τῆς.

»

Εἶναι ἡ 30ῆ Μαρτίου. Ἡλιος λαμπρὸς καὶ ζεστός, παντοῦ φῶς ἀποτυφλῶνον. Ἡ πρώτη εἶνε γελαστή, δροσερὸς ὁ ἀήρ. Ἡ πόλις

είνε γεμάτη από τὰς φωνὰς τῶν πλανοδίων πωλητῶν. Πολλοὶ πλαγιασμένοι, κατὰ τὰς 9 τὸ πρωῖ, εἰς τὸ ἄκρον δημοσίας πλατείας, εἰς τὴν λιακάδα. Βλέπω ὀλόκληρον οἰκογένειαν, καλοκαθισμένην εἰς τὸν τοῖχον κήπου, πιθανῶς ἕνεκα τῆς ἀνάγκης νὰ ζεσταθῇ, ἐπειδὴ αἱ νύκτες εἶναι ψυχραὶ καὶ τὰ ὑπόγεια, ὅπου οἱ πτωχοὶ κατοικοῦν, δὲν θερμαίνονται. Τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἀπολαμβάνουν μὲ ἀγαλλίασιν, καθὼς τὸ θάλπος τῆς θερμάστρας.

Εἰς τὴν προκυμαίαν τῆς αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ εἶναι ἀκόμη μεγαλειτέρα ἢ λάμπις τοῦ φωτός, ἐμπρὸς εἰς τὸν ὠραῖον κόλπον. Ἡ προκυμαία ἔγινεν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ εἶναι ὁ ἀπογευματινὸς περίπατος τῶν Κερκυραίων. Σιτολίζεται μὲ ὠραίας σειρὰς δένδρων, τὰ ὅποια ἄλλα εἶναι ἀειθαλῆ καὶ ἄλλα σκεπάζονται ἤδη ἀπὸ πρῶτον τρυφερὸν πράσινον φύλλωμα. Τὰ παιδιὰ ἔφεραν τάπητας ἀπὸ τὰς οἰκίας των καὶ τοὺς ἤπλωσαν εἰς τὴν χλόην μεταξὺ τῶν δένδρων.

Ἄριστερά μου δὲν ἔχω πλέον τὴν καταγάλανον, ἀκτινοβολοῦντα κόλπον μὲ τὰς καταλεύκους σκηνὰς τῶν ὀρέων τῆς Ἡπείρου ὀπισθὲν του, ἀλλ' ἐκτεταμένα περιβόλια, καὶ τὰ βήματα μου φέρω μακρύτερα, τὸ πλεῖστον ὑποκάτω ἐλαιοδένδρων, ἕως ὅτου βλέπω ἔμπροσθέν μου κάτω εἰς τὸ βάθος τὸ Ποντικογῆσι. Ἀντικρὺ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν μικρὸν ποταμάκι, ὅπου δέχονται ὅτι εἶναι ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπλησίασε τὴν ἀκτὴν καὶ συνήντησε τὴν Ναυσικᾶν.

Τοῦ Γκαῖτε τὸ σχεδίασμα περὶ τῆς Ναυσικᾶς μὲ παρακολουθεῖ:

«Τι φωνές εἰν' αὐτές ποῦ μὲ καλοῦν ἀπ' τὸν ὕπνο;
ὡσάν κραυγές καὶ δυνατές γυναικῶν ὀμιλίες
σ' τῆς ἀκοῆς μου ἐβόησαν τὸ μισόφωτο.
Ἐδῶ κανένα δὲν βλέπω. Μὴ σ' τοὺς θάμνους παίζουν οἱ Νύμφες;
ἢ μὴ τῆς ὀροσερῆς ὁ ψιθυρὸς αὔρας
σ' τὲς καλάμιες τοῦ ποταμοῦ σιγοπαίζοντας
ἀνθρώπων φωνές γιὰ τὸν δυστυχὸν ἐμένα μιμεῖται;
Ποῦ ἦλθα; εἰς ποῖαν ἄρα γε χώραν
τοῦ γαιοσειάτου μὲ ἔφρεν ὁ θυμός;»

Ἐπιστρέφων εἰς τὴν πόλιν, περνῶ ἀνάμεσα ἀπὸ δάσος πορτοκαλεῶν, ροϊδιῶν καὶ βάτων. Μᾶς συναντοῦν καὶ εὐκάλυπτοι

ἐξόχου ὠραιότητος μὲ τὰς μεγάλας κηλίδας ἐπάνω εἰς τοὺς κορμούς των. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ γυρίζουν ἀγελάδες εἰς τὴν παχείαν χλόην ὑποκάτω χαμηλῶν πορτοκαλεῶν. Μικρὰ σπιτάκια, ἄσυλα τῆς πενίας, κρύπτονται μεταξὺ τῶν πυκνῶν κήπων. Παιδιὰ ἐπαιτοῦν μὲ εὐθυμον ὄψιν, τυλιγμένα εἰς τὴν ρυπαρότητα.

Πηγαίνομεν ἐμπρὸς πάντοτε μεταξὺ φρακτῶν, οἱ ὅποιοι αὐξάνουν ἄγριοι καὶ σκεπάζονται ἀπὸ ἀνθη. Ἐκτὸς τῶν βάτων παρατηρῶ καὶ γηραιὰς λευκακάνθας μὲ χονδροὺς κορμούς. Αἱ μαργαρίται, ὡσάν χιόνι ἀπλωμένα εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ὀδῶν καὶ τὰ λιβάδια, σχηματίζουν λευκοὺς, χαριτωμένους τάπητας διὰ τοὺς πτωχοὺς. Πτωχὰ ἀγροτικά σπίτια περιφράσσονται ἀπὸ ἀθανάτους, εἰς τὰ φύλλα τῶν ὀπλοῶν εἶναι ἀπλωμένα κουρέλια διὰ νὰ στεγνώσουν, καὶ πλησίον τοιούτων κατοικιῶν ἀνέρχεται ὀσμὴ τῶν ἀπορριμμάτων αὐτῶν. Εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς γῆς βλέπω μόνον ἄνδρας. Αἱ γυναῖκες κάθονται ἄεργοι εἰς τὸν ἥλιον.

Γέρων βοσκὸς ἔρχεται ἀπ' ἀντικρὺ μου, γενειοφόρος ἄνθρωπος, ἐπιμελημένος καὶ καθαρὸς. Φέρει κρητικὴν ἐνδυμασίαν, καπέλλον ψάθινον. Πέντε αἰγες, ὄχι περισσότεραι, τρέχουν ἐμπρὸς του. Κρεμασμένα βροντολογοῦν τὰ τενεκεδάκια, εἰς τὰ ὅποια ἀρμέγει καὶ μετρεῖ τὸ γάλα.

✽

Κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου περνῶ τὴν ὠραν εἰς τὸν ὠραῖον, ἀγριοβλαστάνοντα κῆπον, ὅστις ἀνήκει εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι ἐξόχος ἀγρία φυτεία μὲ τὰ γηραιὰ κυπαρίσσια του, τὰς ἐλαίας καὶ τοὺς εὐκαλύπτους, χωρὶς νὰ λογαριάσωμεν τοὺς ἀνθηροὺς θάμνους, εἰς τὴν σκιάν τῶν ὀπλοῶν κινούμεθα. Θὰ ἦτο κρῖμα ἴσως, ἀν τὸν κῆπον τοῦτον συχνὰ ἐπεσκεπτετο ὁ Βασιλεὺς, διότι μὲ καλυτέραν περιποίησιν θὰ ἔχανε πολὺ ἀπὸ τὰ τωρινὰ του θέλγητρα. Τὰ γιγαντιαῖα δένδρα ταλαντεύονται πολὺ εἰς τὸν ἄνεμον καὶ ἀκούεται ὁ μαλακὸς, ἀναρριπιζόμενος θόρυβός των, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναμιγνύεται ὁ μεταλλικὸς ἦχος τῆς θαλάσσης.

Ἐπαταῖ συνέχεια

Μετάφρασις Γ. Σ.

Ἐξεδόθησαν πρὸ ὀλίγου χρόνου τὰ τέως ἀνέκδοτα Ἀπομνημονεύματα τοῦ Λαμαρτινοῦ. Ὁ μέγας ποιητὴς εἶχε τῆ ὄντι ἀρχίσῃ νὰ γράφῃ τὰς ἀναμνήσεις του, ἀλλὰ δὲν ἔλαβε καιρὸν καὶ νὰ τὰς ἀποπερατώσῃ. Λιηγεῖται μόνον τὰ συμβάντα τῶν εἰκοσιπέντε πρώτων ἐτῶν τοῦ βίου του μὲ γοητευτικὴν ἀληθῶς τρυφερότητα. Ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τούτων εἶδομεν ἐνταῦθα τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ πρώτου ἔριτος τοῦ ποιητοῦ.
Σ. τ. Σ.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΕΡΩΣ ΤΟΥ ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΥ

Ἐζη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ Μακὸν μία νέα κόρη δεκαπέντε ἢ δεκαἕξ ἐτῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐστρέφοντο τὰ βλέμματα ὀλοκλήρου τῆς πόλεως, τόσο ἦτο ἐλκυστικὴ ἢ καλλονὴ τῆς, τὰ μεγάλα τῆς προτερήματα καὶ τὰ ἀνεπίδεικτα χαρίσματα τῆς. Ὄνομάζετο Δεσποινὶς Π... Ἰσογγένευεν ἐκ μητρὸς μὲν πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ τόπου, ἐκ πατρὸς δὲ πρὸς τὴν τάξιν τῶν ἀστῶν, ὥστε καὶ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ τῆς μεσαιᾶς τάξεως ἐθεώρουν καύχημά των τὴν νέαν κόρην, ἣτις ἦτο πάντοτε δεκτὴ μετὰ κολακευτικῆς διακρίσεως εἰς τοὺς οἴκους ἀμφοτέρων τῶν κοινωνικῶν μερίδων. ἔῤιχεν ἀδελφόν, ἄνθρωπον κοινόν, ὅστις ἐφαίνετο συγκεντρώσας ἐν ἑαυτῷ ὅλας τοῦ πατρὸς τὰς ταπεινάς ἕξεις, πλὴν τῆς τιμιότητος, τὴν ὁποίαν ἐκείνος εἶχεν εἰς μέγαν βαθμόν, ἐν τῇ ἢ λεπτότητι τοῦ μητρικοῦ γένους εἶχεν ἀναπαραχθῆ ἐν τῇ ἀδελφῇ. Ὅθεν ἐκείνην μόνην ἠγάπα ἢ μήτηρ. Ὁ πατήρ οὐδέποτε ἐνεφανίζετο εἰς τὴν αἴθουσαν, ἀλλ' ἔζη μεμονωμένος εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ὁ ἀδελφὸς συναναστρέφετο τὴν παραλυμένην νεολαίαν τῆς πόλεως. Ἦτο τελείως εὐγενῆς ἢ μήτηρ καὶ ἐντελῶς πληθεὶς ὁ πατήρ. Ὑπῆρχον οὕτως εἰπεῖν δύο οἴκοι ἐν τῇ οἴκῳ, οἱ δὲ ἐπισκεπτόμενοι τὴν μητέρα ἐφαίνοντο ἀγνοοῦντες τὸν πατέρα, ἂν καὶ ὁ πατήρ ἦτο ἄνθρωπος χρηστότατος καὶ ἀξίος σεβασμοῦ. Τοιαῦται ἀντιφάσεις ἀπαντῶσιν ἐνίοτε εἰς τὰς μικρὰς πόλεις.

Ἡ Δ^ῆ Π... ἀπέδιδεν ἐν τῇ σκεπτικῇ τῆς καλλονῇ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἀλλοκότου ταύτης μοίρας. ἔῤιχε τὸ λεπτότερον καὶ τὸ μάλλον αἰθέριον ἀνάστημα σουλφίδος, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ὄνειρευθῆ ποιητῆς δημιουργῶν διὰ τῆς φαντασίας του χαριτωμένον Ἰνδαλμα. Ἐχόρευεν ὅπως τὰ ὑδροχαρῆ ἐκεῖνα νευρόπτερα

ἐντομα, τὰ ὁποῖα μόλις προσφάουσιν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Οἱ πόδες αὐτῆς, προωρισμένοι νὰ ὑποβαστάζωσι μίαν σκιάν, ἐνόμιζες ὅτι δὲν ἠγγιζον εἰς τὴν γῆν εἰμὴ διὰ νὰ λάβωσιν ἐκείθεν τὴν ὄθησιν τῆς κινήσεως. Ὅσάκις εἰς τὸν χορὸν ἢ ὀρχήστρα ἔδιδε τὸ σύνθημα τοῦ βάλς, ἐσχηματίζοντο ἀμέσως κύκλοι ὀλόγουρά τῆς, αἱ γυναῖκες ἤρχοντο διὰ νὰ ζηλεύσουν, οἱ ἄνδρες διὰ νὰ θαυμάσουν· ἐκείνη ἐφαίνετο ὅτι δὲν κατελάμβανε καθ' ὅλου τί συνέβαινε. Ἦτο τόσο φυσικὴ ἢ χάρις τὴν ὁποίαν εἶχεν, ὥστε μόνη ἢ φύσις ἦτο ἢ χάρις. Ἡ ὠραία κεφαλή τῆς ἢ ὑποβασταζομένη ὑπὸ χαριτωμένου λαίμου δὲν ἔβλεπε παρὰ τὸ ἄκρον τῶν ποδῶν τῆς, ὡς διὰ νὰ ἐνθυμηθῆ ὅτι ἀνήκεν ἀκόμη εἰς τὴν γῆν. Αἱ χαμηλωμένοι μακροὶ βλεφαρίδες τῆς τὴν ἔκαμνον νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς ἄγαλμα τῆς Αἰδοῦς. Οἱ ἡμικλειστοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς, ἢ ὠχρὰ καὶ διαφανῆς χροιά τοῦ προσώπου τῆς προσέδιδον εἰς τὴν ὄψιν ἰδιάζουσαν ἔκφρασιν, ἢ ὁποῖα ἀδύνατον ἦτο νὰ λησμονηθῆ.

Ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς κόρης ταύτης ἐπεφάνη εἰς ἐμὲ κατὰ πρῶτον ὁ τύπος τῆς τελείας ὠραιότητος καὶ ἐνώπιόν τῆς ἤκουσα τοὺς πρώτους παλμοὺς τῆς ἀγάπης. Ἠσθάνθην τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὴν διάθετον αἴθουσαν τοῦ χοροῦ διὰ νὰ ἀναπνεύσω τὸν ψυχρὸν ἀέρα παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ ἐπανέλθω ἔπειτα, ὅταν ἢ μουσικὴ ἀνήγγειλε τὸν δεύτερον χορὸν, ἔπειτα πάλιν νὰ ἐξέλθω καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθω, ἕως οὗ οἱ ἄλλοι νέοι, οἵτινες γελῶντες εἶχον ἐννοήσῃ αὐτὰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐξόδους καὶ εἰσόδους μου, ἐφώναζον ἐπὶ τέλους μακρόθεν ἀνακαλοῦντές με εἰς τὴν αἴθουσαν:

— Ἡ Δ^ῆ Π. θὰ χορεύσῃ.

Ἐκείνη τὸ ἀντελήφθη, διερχομένη δὲ πρὸ ἐμοῦ μου ἔρριψεν ἐν πρῶτον βλέμμα, βλέμμα μακρὸν, λοξὸν βλέμμα εὐγνωμοσύνης, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε· σὰς εἶδον καὶ φέρω μαζί μου τὴν εἰκόνα σας κατὰ τοὺς στροβιλισμοὺς τοῦ χοροῦ. Ἐπὶ ὄντι δέ, ὅσάκις διήρχετο ἐνώπιόν μου, τὸ αὐτὸ βλέμμα μὲ ἐχαιρέτιζε μὲ τὴν αὐτὴν προσήλωσιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισεν ἢ γνωριμία.

Ἐξῆλθον μεθυσμένος ἐκ τοῦ χοροῦ ὅταν ἐτελείωσε. Τὴν συνώδευσα μέχρι τῆς κατοικίας τῆς ὀπισθεν τῆς πολυαριθμοῦ

συναδελφίας τῶν νέων, οἱ ὅποιοι τὴν ἠκολούθουν. Ἀντελήφθην ὅτι, ἀφ' οὗ τοὺς ἀπεχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθησαν, ἐζήτει ἀκόμη διὰ τῶν ὀφθαλμῶν κάποιον νὰ διακρίνη ὑπὸ τὸν θόλον τῆς πύλης τοῦ οἴκου τῆς. Δὲν ἐτόλμων οὔτε νὰ προχωρήσω οὔτε νὰ φύγω, ἔμενον ἀκίνητος. Ἡ θύρα, ἣ ὅποια ἦγεν ἀμέσως εἰς τὰς βαθμίδας μιᾶς γυριστῆς κλίμακος, ὅπως εἰς πλείστας οἰκίας τοῦ Μακίων, ἠνοιχθη. Στραφεῖσα διὰ νὰ μὲ ἴδῃ παρεπάτησε καὶ ἐκλονήθη εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα. Ἡ μήτηρ τῆς τρομάξασα ἤρχισε νὰ φωνάζῃ. Ὁρμησα νὰ τὴν ἀνεγείρω καὶ τὴν ὑπεστήριξα μὲ τοὺς βραχίονάς μου. Ἡθελον ἀμέσως νὰ φύγω, ἀλλ' ἡ μήτηρ μὲ ἐκράτησε λέγουσα:

Ἄ! κύριε, δὲν εἶναι σωστὸν νὰ σᾶς ἐκφράσωμεν μὲ ἓνα ἀπλοῦν μόνον χαιρετισμὸν τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Παρακαλῶ νὰ ἔλθετε μέσα, ἀφ' οὗ ἡ τύχη σᾶς παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς μὲ τρόπον τόσον ὑποχρεωτικόν. Ἡ κόρη μου εἶναι σύμφωνος μαζί μου καὶ εἰς τὸν προσεχῆ χορὸν θὰ χορεύσῃ μαζί σας τὸν πρῶτον τετράχορον.

Ἀνέβην ὀπισθεν αὐτῆς καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἐπῆρα τσαῖ, τὸ ὅποτον παρετέθη διὰ νὰ συνέλθῃ ἡ νέα κόρη ἐκ τῆς συγκινήσεως.

Ἡ περιπέτεια αὐτὴ συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ στενωτέραν τὴν γνωριμίαν μας πλείοτερον ἢ ἐνὸς αἰῶνος συνήθεις σχέσεις. Ἐζήτησα τὴν ἀδειαν νὰ ἐπανέλθω τὴν ἐπομένην ἡμέραν νὰ μάθω πῶς ἐπέρασεν ἡ δεσποινίς. Μὲ πολλὴν χάριν μου τὸ ἐπέτρεψεν ἡ μήτηρ, συνήνεσε δὲ μὲ ἐν βλέμμα καὶ ἡ κόρη. Ἐξῆλθον ἐξαλλος ἀπὸ χαρὰν. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἔβλεπον ἀπὸ τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας τῆς τὸ ἀναμμένον φῶς, τὸ ὅποτον ἐφώτιζε τὰ θέλγητρά τῆς βραδέως ἀπογυμνούμενα ἀπὸ παντὸς κοσμήματος, καὶ ἔπειτα βυθιζόμενα εἰς τὰ χορευτικὰ ὄνειρα τῆς νυκτός. Ἐπανῆλθον μόνος καὶ πολὺ ἀργὰ εἰς τὴν οἰκίαν μου. Δὲν ἠδυνήθην νὰ κοιμηθῶ. Ἡ καρδιά μου ἐξεχειλιζεν ἀπὸ χαρὰν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, καθ' ἣν ὥραν ἡ αἴθουσα τῆς Κυρίας Π. . . ἠνοιγέτο διὰ τοὺς φίλους τῆς, πιστὸς εἰς τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἔσπευσα νὰ πληροφορηθῶ περὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ χθεσίου ἀτυχήματος. Εὐρον τὴν δεσποινίδα μόνην εἰς τὴν αἴθουσαν.

Καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα τόσον αὐτῇ ἐφοδεῖτο μήπως δὲν ὑπάγω εἰς ἐπίσκεψίν τῆς, ὅσον ἐγὼ ἤμην πρόθυμος νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ. Συμβαίνει πολλάκις δύο καρδία νὰ συνεννοῶνται χωρὶς νὰ ὁμιλοῦν καὶ ἄριστος μεσάζων νὰ εἶναι ἡ συμπάθεια. Δὲν ἐκάμαμεν καρμίαν ἐκδήλωσιν ἀγάπης, ἀλλ' ἡ ἀγάπη ἠμίλει μόνη τῆς. Ἐν τῷ μεταξύ ἦλθεν ἡ μήτηρ. Μὲ ἐδέχθη ὡς ἓνα παλαιὸν οἰκογενειακὸν φίλον. Δὲν εἶχεν ἐπίσκεψιν μὲ τὴν μητέρα μου, διότι δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτὴν κοινωνικὴν τάξιν, ἀλλ' ὁμῶς τὴν ἐγνώριζε, τὴν ἐσέβετο δὲ καὶ τὴν ἐξετίμα ὅπως ὀλόκληρος ἡ πόλις διὰ τὴν ἐρασιμότητα καὶ διὰ τὰς ἀρετάς τῆς, ἀλλ' οἱ θεοὶ μου καὶ αἱ θεαὶ μου ἦσαν τόσον αὐστηροὶ εἰς τὰς σχέσεις των, ὥστε δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀνάμιξιν τῆς παλαιᾶς ἀριστοκρατίας μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς νέας τάξεως κατὰ τὰς οἰκογενειακὰς ἡμῶν ἐορτάς. Αἱ δύο αὐταὶ κοινωνικαὶ τάξεις δὲν ἐβλέποντο εἰμῇ εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Δημαρχείου, ὅπου ἐγίνοντο μεγάλαι δεξιώσεις, ἐκεῖ δὲ κατ' ἀνάγκην καὶ ἀνεμιγνύοντο.

Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἶχον γίνῃ ὁ εὐνοούμενος τῆς μητρός, ὁ φίλος τῆς θυγατρός, ὁ οἰκεῖος τῆς οἰκογενείας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ ὀλόκληρος ἡ πόλις, διότι παντοῦ πλέον ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς τρυφερᾶς φιλίας, ἣτις εἶχεν ἐκδηλωθῆ μεταξύ τῆς Δδος Π. . . τῆς βασιλίσσης τῶν χορῶν καὶ τοῦ ἀξιεράστου νέου τοῦ Μιλλῶ, ὅστις εὐθύς ὡς τὴν εἶδε τὴν εἶχε μετὰ πάθους ἀγαπήσῃ. Οἱ ἄνδρες ἐμειδίων διὰ τὴν σχέσιν ταύτην, αἱ γυναῖκες ἔλεγον ὅτι δὲν ἠπόρουν καθ' ὅλου δι' αὐτήν. Αἱ χάριτες τῆς κόρης, τὰς ὅποιας ἔκαμνον καταφανεστέρας αἱ θαυμάσιαι κινήσεις τοῦ χοροῦ, καὶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ ἀλλου, τὰ ὅποια ἐξετιμῶντο ἤδη πολὺ ὑπὸ τῆς νεολαίας, προσέδιδον πολλὴν πιθανότητα εἰς τὸ διπλοῦν τοῦτο αἰσθημα. Μόνη ἡ οἰκογένειά μου δὲν ἔβλεπε τίποτε ἢ προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἔβλεπε τίποτε.

Τοιοιουτρόπως παρήρχετο ὁ εὐτυχῆς καὶ μυστηριώδης χειμῶν, ὁ ὅποτος εἰς ἐμὲ δὲν ἐφαίνετο μακρότερος μιᾶς ἡμέρας.

Ἐν τούτοις εἶχεν ἔλθῃ ἡ ἀνοιξίς καὶ τὸ πρῶτον πρασίνισμα τῶν λειμώνων ἔδιδε καὶ τὰς πρώτας ἀποχρώσεις εἰς τὰς ἰτέας τῶν δασῶν. Περίπατοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐφροντίζομεν νὰ συν-

αντώμεθα καθ' ἐκάστην ἐκτὸς τῆς πόλεως, εἶχον διαδεχθῆ τὰς μουσικὰς ἐσπερίδας τῆς Κυρίας Λ. . . Εἰς τοὺς περιπάτους συνώδευε τὴν Κυρίαν Π. . . μία φίλη της, πρὸς τὴν ὅποیان φιλοφρόνως συνωμίλει διὰ τὸν δίδω καὶ εὐκαιρίαν τὸν συνομιλῶ καὶ ἐγὼ μὲ τὴν Δα Π. . . Ἡμεῖς δὲ ἐπωφελοῦμεθα ἐλευθέρως ἀπὸ τὰς θερμὰς ἐκείνας ὥρας, τὰς ὅποιας μᾶς παρεσκεύαζεν ὁ ἔρως καὶ καθ' ὅς εἴμεθα ἐντελῶς σχεδὸν μόνοι, χωρὶς καμμίαν συνάντησιν. Καὶ ὅμως ἔτυχε πολλάκις τὸ παρατηρήσωμεν κάποιον, ὅστις ἐφαίνετο ἐνεδρεύων εἰς τὴν γωνίαν ἐνὸς φράκτου τοῦ ὠραίου χωρίου Ἀγίου Κλήμεντος, καὶ ὅστις μᾶς ἐχαιρέτιζε παρατηρῶν ἡμᾶς μετὰ τινος περιεργείας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, τὸν ὅποιον ἐξ ὀνόματος μόνον ἐγνώριζα, ἦτο πολὺ γνωστός εἰς τὴν πόλιν. Ἐθεωρεῖτο ὅτι ἦτο ἄλλοτε φίλος τῆς οἰκογενείας Π. . . Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς ἓν ὠραῖον κτήμα τοῦ χωρίου καὶ ἔζη ἐκεῖ ὑπὸ πάντων θεωρούμενος ὡς φιλόσοφος ἀσχολούμενος μόνον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν μελέτην. Ἐγὼ πρὸ πάντων ἐφαίνετο ὅτι ἦμην τὸ ἀντικείμενον τῆς προσοχῆς του. Αἱ συναντήσεις αὗται μὲ ἀνησύχουν ὀλίγον, ἐσκεπτόμην δὲ ὅτι ἴσως εἶχε καὶ αὐτὸς μάθη τὰς σχέσεις μου πρὸς τὴν Δα Π. . . καὶ ὅτι ἤθελεν ἴσως ἐξετάζων μετὰ προσοχῆς τὸ ὑποκείμενόν μου τὸ βεβαιωθῆ ἂν ἐφαινόμην τῇ ὄντι ὠριμος ὥστε τὸ καταστήσω εὐτυχῆ τὴν κόρην. Δὲν εἶχον ἐκδηλώσῃ τοὺς φόβους μου πρὸς ἐκείνην διὰ τὴν ὅποιαν τοὺς ἠσθάνομην, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνα τὸ φωτισθῆ.

Μετὰ τινος ἡμέρας ἡ Κυρία Π. . . μοι εἶπεν ὅτι ὁ Κ. Φ. Κ. εἶχε τὴν συνήθειαν τὸν συνεορτάζει κατ' ἔτος τὴν ἀνοιξιν μετ' αὐτῆς, τῆς θυγατρὸς της καὶ τινων στενῶν φίλων, δι' ἐνὸς ἀγροτικού προγεύματος εἰς τὸ κτήμα του, τὰς τιμὰς ἔκαμνεν ἡ σύζυγός του μὲ τὰ ἀνθη τοῦ κήπου του, τὰ αὐτὰ τῆς ἐπαύλεως του καὶ τὸ φημισμένον γάλα τῶν ἀγελάδων του· ὅτι εἶχε γράψῃ προσκαλῶν αὐτοὺς διὰ τὴν ἐπομένην Κυριακὴν καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ἤξευρεν ἐξ ἐπάνειλημμένων συναντήσεων ὅτι ἦτο εἰς αὐτὰς εὐάρεστος καὶ οἰκεία ἡ συντροφιά μου, ἐζήτησε τὴν ἀδειαν τὸν προσκαλέσῃ μετ' αὐτῶν καὶ ἐμέ, ὅτι ἐπομένως τὴν παρεκάλει τὸν λάβῃ τὴν καλωσύνην τὸν φροντίσῃ αὐτὴ περὶ τῆς προσκλήσεώς μου. Ἐχάρην ἐγὼ ὑπερβολικὰ, διότι ἔμελλον τὸν λάβω

μέρος εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐκείνην ἑορτὴν καὶ ἐκ τούτου συνεπέρανα ὅτι τὸ ἐξωτερικόν μου δὲν ἀπήρεσκεν εἰς τὸν ἰδιαιτερόν ἐκείνον σύμβουλον τῆς οἰκογενείας. Παρατήρησα ὅτι τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην συνεμερίζετο καὶ ἡ Δε Π. . . Προητοιμάσθημεν διὰ τὴν ἀγροτικὴν ταύτην διασκέδασιν. Ἡ Κυρία Λ. . . καὶ ἡ Κυρία Χ. . . , αἱ δύο φίλαι τῆς Κυρίας Π. . . , εἶχον ἐπίσης προσκληθῆ. Οὐδεὶς ἄλλος ἀνὴρ ἦτο προσκεκλημένος ἐκτὸς ἐμοῦ. Ἡ ἐξαίρεσις αὕτη μὲ ἐκολάκευσε καὶ τὴν ἐθεώρησα ὡς καλὸν οἰωνόν.

Ἦλθεν ἐπὶ τέλος ἡ Κυριακὴ, καὶ ἡ Κυρία Π. . . μετὰ τῆς θυγατρὸς της, αἱ δύο φίλαι καὶ ἐγὼ, ἐξήλθομεν ἐκ τῆς πόλεως, εἰς χωριστοὺς ὁμίλους, διὰ τὸ μὴ ἐλκύσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Μακῶν, δὲν συνηνώθημεν δὲ ὅλοι μαζὶ παρὰ εἰς ἡμισείας λεύγας ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν προαστείων, εἰς βαθέα καὶ στενὰ ἀνθισμένα μονοπάτια, τὰ ὅποια κατὰ τὰ μέρη ἐκείνα καταλήγουσιν ὅλα εἰς τὸν οἰκίσκον τοῦ κ. Φ. Κ. Ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὴν θύραν τῆς γοητευτικῆς ἐκείνης κατοικίας.

Ὁ Κος καὶ ἡ Κα Φ. Κ. μᾶς ἐπερίμεναν καὶ μᾶς ὑπεδέχθησαν ὡς τοὺς μόνους ξένους, τοὺς ὁποίους ἐδέχοντο καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἡ κυριωτέρα ὑποδοχὴ ἔγινεν εἰς ἐμέ.

— Κύριε, μοῦ εἶπεν ὁ φιλόσοφος, καλῶς ὠρίσατε εἰς τὸ ἐρημητήριόν μου, καὶ ἀφοῦ εἰσθε φίλος τῶν Κυριῶν, θεωρεῖτε καὶ ἡμᾶς ὡς φίλους σας, διότι δὲν ἔχομεν ἄλλους πλέον ἀγαπητοὺς εἰς τὸ Μακῶν.

Ἐπειτα δὲ λαμβάνων ἀπὸ τοῦ βραχίονος τὴν Δα Π. . . ἐνῶ ἡ σύζυγός του εἰσήγε τὰς ἄλλας κυρίας ἐντὸς τῆς κατοικίας, ὠδήγησεν αὐτὸς τὴν νέαν κόρην καὶ ἐμέ τὸν ἐπισκεφθῶμεν τὰς δενδροστοιχίας, τὰ ρυάκια, τὰ κιόσκια τῶν κήπων του, τὰ ἀνθη καὶ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, τὰ ὅποια ἀπετέλουν τὰ ὄρια τοῦ κτήματος.

— Τί θαυμασία διάτρισή! ἀνεκράξαμεν ἀλληλοδιαδόχως ἡ Δε Π. . . καὶ ἐγὼ, τί εὐτυχία θὰ ἦτο τὸν κατὸν τὸν παράδεισον!

— Ναί, ἐπανελάμβανεν ὁ γέρον, ἀλλὰ διὰ τὸ εἶναι τελεία ἡ εὐτυχία δὲν ἔπρεπε τὸν εἶναι δύο οἱ κατοικοῦντες. Ἡ φύσις δὲν

ἔδωκε τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ τὴν ἀπολαύουν μαζί.

Ἡ Δίε Π... ἐκοκκίνισε κλίνουσα τὴν κεφαλὴν καὶ παρατηροῦσά με μὲ κρύφιον βλέμμα. Ἐκοκκίνισα καὶ ἐγώ, ἀλλ' ὁ γέρον προσηγοιήθη ὅτι δὲν ἐνόησε τίποτε καὶ ἐξηκολούθησε νὰ συλλέγη διὰ τὴν σύντροφόν μου ἰφραγκοστάφυλα κόκκινα καθὼς ἐκείνη, τὰ ὅποια ἔρριπτεν εἰς τὴν ποδιάν της.

Ἡ συνομιλία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέμιξα καὶ ἐγὼ ὀλίγας λέξεις, ἐγένετο βαθμηδὸν οἰκειότερα μεταξύ αὐτῆς καὶ τοῦ γέροντος. Ἐπὶ τέλους δὲ διηύθυνε τὰ βήματά του πρὸς ἓν μικρὸν κτίριον καλαμοσκεπές, ὅπου εἶχε παρατεθῆ τὸ πρόγευμα.

Ἐισήλθομεν μετ' αὐτοῦ καὶ ἀπεθαυμάσαμεν τὰ κόκκινα ὀπωρικά, τὰ ὠραία γαλακτερά, τὰ θαυμάσια τυρία τοῦ Ἀγίου Κλήμεντος, τὰ οἰκιακὰ γλυκύσματα, τὰ ὅποια εἶχε παρασκευάσῃ ἡ σύζυγός του, καὶ τοὺς μαύρους καὶ λευκοὺς οἴνους, προϊόντα τῶν ἀμπέλων του.

— Ἄς καθίσωμεν, παιδιὰ μου, μᾶς εἶπεν, ὅσῳ νὰ ἔλθουν καὶ αἱ κυρίαί, καὶ ἄς συνομιλήσωμεν οἱ τρεῖς μας, χωρὶς νὰ μᾶς ἀκούουν. Τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον περισσότερο σᾶς τέρπει εἰς τὸ ἀγροτικόν μου ἐρημητήριον, νέε μου; μὲ ἠρώτησε μὲ τόνον φιλικόν.

— Ἡ εὐτυχία ὅτι εὐρίσκομαι εἰς αὐτό, ἀπεκρίθην.

Ἡ Δίε Π... μὲ ἐκύτταξε καὶ ἐκοκκίνισε πάλιν.

— Ἀλλά, ἐπανέλαθεν ἐκεῖνος, εἶναι ἄρα γε ὁ ὠραίος ἥλιος ὁ ὅποιος κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν τοῦ ἔτους λάμπει πανταχοῦ; εἶναι τὰ ρέοντα ὕδατα, τὰ ὅποια σκιάζουν αἱ λεπτοκαρφαί, καὶ τὰ ὅποια εἶναι ἐπίσης καθαρὰ καὶ ἐκτὸς τοῦ κτήματός μου; εἶναι τὰ ἄνθη καὶ τὰ ὀπωρικά τὰ ὅποια ἤμπορεῖ τις νὰ εὕρῃ καὶ εἰς τὸ Μακίων;

— Ὅχι, ἀπεκρίθην, ὅλα αὐτὰ τῷ ὄντι εἶναι καὶ ἄλλοῦ τόσο ὠραία ὅσον καὶ ἐδῶ.

— Ἐ λοιπόν! δὲν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὅποια σᾶς κάμνουν τὴν στιγμὴν αὐτὴν τόσο εὐτυχῆ, ὥστε φαίνεσθε ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἰσθε εὐτυχέστερος. Τί εἶναι λοιπόν; Καὶ διὰ νὰ σᾶς κάμω νὰ τὸ ἀνακαλύψετε μόνος σας, ἴσως ἀφίνω νὰ σκεφθῆτε ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ· θὰ μοῦ τὸ εἴπητε ὅταν ἐπιστρέψω.

Ἐν τῷ μεταξύ θὰ ὑπάγω νὰ εὕρω τὰς συνοδοιπόρους σας, αἱ ὅποια ξεκουράζονται.

Καὶ ἐξῆλλοε μὲ τὸ ὕφος μιᾶς ἀποκρύφου συναινέσεως.

Ἐδὲ κατ' ἐμὲ ὁμολογῶ ὅτι ἤμην χιλιάκις εὐτυχέστερος παρ' ὅσον εἶχον εἶπη, ἀλλὰ καὶ χιλιάκις πλέον στενοχωρημένος ἢ πλέον φοβισμένος παρ' ὅσον ποτὲ ὑπῆρξα εἰς τὸν βίον μου. Ἐὰν βλέμματά μου, οἱ στεναγμοί μου, αἱ περιποιήσεις μου εἶχον πολλὰς ἐκδηλώσῃ εἰς τὴν Δία Π... τί ἠσθανόμην δι' αὐτὴν, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ στόμα μου ἔκαμε τὴν ἐξομολόγησιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν τώρα μὲ ἠνάγκαζε νὰ κάμω ἡ συνομιλία μας μὲ τὸν γέροντα. Ἐκάλυφα μὲ τὰς χεῖρας τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ εἰσιώπων.

— Πηγαίνωμεν! μοῦ εἶπε μὲ τρέμουσαν φωνὴν ἡ θελκτικὴ κόρη, καὶ ἐσηκώθη νὰ φύγῃ.

Ἐδὲ κίνημα ἐκεῖνο ἔκοψε τὴν ἄλυσιν, ἣτις ἕως τότε συνεκράτει τὴν γλῶσσάν μου.

— ὦ ὄχι! ἀνέκραξα ἐπὶ τέλους, ἐμποδίζων αὐτὴν νὰ φύγῃ καὶ ριπτόμενος εἰς τοὺς πόδας της, δὲν θὰ φύγωμεν πρὶν ἢ ἐξηγηθῆ ἡ καρδία μου. Μὴ μὲ κυττάζετε, ἀλλ' ἀφήσατέ με νὰ σᾶς εἶπω τί μὲ κάμνει ἐδῶ τόσο εὐτυχῆ· δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀνοιξίς, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε τὰ δένδρα, οὔτε τὰ ἄνθη, οὔτε τὰ νερά, ἀλλὰ μόνον τὸ ὅτι εἶμαι μαζί σας καὶ ὅτι ἠμπορῶ ἐπὶ τέλους νὰ σᾶς εἶπω· Σᾶς ἀγαπῶ!

Μοῦ ἀπεκρίθη μὲ ἓνα στεναγμόν:

— Ἄς φύγωμεν· ἀφοῦ δὲν σᾶς λέγω τίποτε, ἐνοήσατε τὴν ἀπόκρισίν μου.

Ἐξῆλθομεν μετὰ τὴν διπλὴν αὐτὴν ὁμολογίαν, μὲ τὸ πρόσωπον χρωματισμένον ἀπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἐξομολογημένου ἔρωτος, καὶ συνηγήσαμεν εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ τὸν γέροντα συνομιλοῦντα μὲ τὴν Κυρίαν Π... τὴν παλαιάν του φίλην. ἠθελήσαμεν νὰ ἀλλάξωμεν δρόμον, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶδε τὴν ταράχην μας καὶ μᾶς εἶχε καταλάβῃ.

Δὲν ἐλέχθη πλέον τίποτε μεταξύ μας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλ' ἠλπίζομεν ὅτι περιστάσεις ἀπροσδόκητοι παρασκευαζόμεναι ὑπὸ τῆς φύσεως ἢ τῆς Προνοίας θὰ μᾶς ὠδήγουν εἰς τὴν εὐτυχίαν ἐκείνην, τῆς ὁποίας δὲν εἶχομεν ἴδῃ παρὰ τὴν

εικόνα μόνον κατά τὴν ἀγροτικὴν ἐπίσκεψιν, ἣτις εἶχε λύση τὴν γλῶσσάν μας.

Αἱ ἐλπίδες μας σχεδὸν διεψεύσθησαν μετ' ὀλίγης στιγμᾶς. Τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἤμεθα μαζί εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Κυρίας Π. . . καθήμενοι ὁ εἰς πλοῦτον τοῦ ἄλλου ἐπὶ ἑνὸς σοφᾶ, ἐν ᾧ ἡ μήτηρ ἐνεδύετο εἰς τὸ πλαγινὸν δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ἡ θύρα, κλειστή, ἔβλεπε πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ σοφᾶ. Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ὁμιλῶμεν σιγὰ ἐκ φόβου μήπως τὰ μυστικά μας ἀκουσθῶσιν ὑπὸ τῆς μητρὸς, μᾶς ἠνάγκαζε νὰ καταπνίγωμεν τὴν φωνήν μας διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν αἱ ἐξομολογήσεις μας. "Ὅτι ἐλέγομεν ἦτο ἐντελῶς ἀθῶον, ἀλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ σχεδὸν ἀφωνος ἀθωότης τῆς συνομιλίας μας ὀλίγον ἔλειψε νὰ μᾶς καταστρέψῃ. Ἡ μήτηρ, ἣτις βεβαίως ἤκουεν ὀπισθεν τῆς θύρας, ἐνόμισεν ὅτι ἡ σιγὴ μας ἦτο ἴσα ἴσα σύμπτωμα ἀσχημοσύνης. Ἐν ᾧ ἐγὼ εἶχον ἐστραμμένα τὰ νῶτα πρὸς τὸ δωμάτιόν της καὶ ἔλεγα σιγὰ σιγὰ πρὸς τὴν θελκτικὴν κόρην τὰς ἐλπίδας ἐκείνας, τὰς ὁποίας ὁ γέρων μὲ εἶχεν ἐνθαρρύνῃ νὰ συλλάβω, ἤνοιξεν ἡσύχως τὸ θυρόφυλλον, καὶ ἤσθάνθη αἶφνης μίαν χεῖρα νὰ πίπτῃ μὲ ὄλον τὸ βάρος τῆς ὀργῆς ἐπὶ τῶν μαλλίων, τὰ ὁποία ἐπεκάλυπτον τοὺς ὑγροὺς ὀφθαλμούς μου, ἐν ᾧ μὲ τὴν ἄλλην χεῖρα ἀπεμάκρυνε βιαίως τὴν κεφαλὴν τῆς θυγατρὸς της.

— Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι, ἀνέκραξε μὲ συγκεκριμένη φωνήν, ἡ ἀθωότης τὴν ὁποίαν μοῦ ὑπεσχέθητε καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχα τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐμπιστευθῶ; Ἐξω ἀμέσως, κύριε, φύγετε καὶ σεῖς δεσποινίς, μὴ παρουσιασθῆτε πλέον χωρὶς ἐμὲ ὅπουδήποτε ἤθελεν ἐμφανισθῆ ὁ νέος οὗτος, ὁ ἀνάξιος τῆς ἐμπιστοσύνης μου.

Ἐσηκώθην ταπεινωμένος καὶ ἐρυθριῶν ἕνεκα τῆς ἀδίκου ἐκείνης ὀργῆς. Ἡτοιμαζόμεν νὰ ἀπέλθω διαμαρτυρόμενος καὶ διακηρύττων ὅτι πάντοτε ἐσεβάσθην τὴν ἀγνότητα τῆς κόρης καὶ τὴν ἐστίαν τῆς μητρὸς, ἡ κόρη κλαίουσα διεμαρτύρετο ἐπίσης διὰ τὰς προσβλητικὰς ὑπονοίας τῆς μητρὸς της, ὅτε μετανοοῦσα διὰ τὴν σπουδὴν τὴν ὁποίαν εἶχε δεῖξῃ, ἀνεγνώρισεν ἡ Κυρία Π. . . τὸ λάθος της καὶ μᾶς ἐξέφρασε τὴν λύπην της. "Ὅλα ἡσύχασαν. Ἐπρεπε τώρα ἐγὼ νὰ συγχωρήσω. Ὁρκίσθημεν νὰ τηρήσωμεν σιγὴν καὶ νὰ ἐξακολουθῶμεν νὰ ἀγαπώμεθα

ἀδελφικῶς. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ ἠπατημένη ὀργὴ μιᾶς μητρὸς ἠγανάκτησε καὶ μετενόησε κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν στιγμὴν. Ἡ ἀγάπη μας, ἐντελῶς ἀγνή, ἔμεινεν ὅ,τι ἦτο καὶ ὅ,τι πάντοτε ὑπῆρξε· τὸ ὄνειρον δύο καρδιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀνεγνώριζον εἰς ἑαυτὰς ἄλλο πταῖσμα παρὰ μόνον τὸν ἔρωτά των.

Ἐν τούτοις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν διεδίδατο εἰς τὴν πόλιν ἡ σχέσις μας, τὴν ὁποίαν ὄλοι εὑρισκον πρόωρον, ἂν καὶ φυσικὴν. Ἡ φήμη ἔφθασε καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς οἰκογενείας μου. Ἡ μήτηρ μου μοῦ εἶχεν ἤδη κάμῃ λόγον. Ἀπεκρίθην ὀρκιζόμενος ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀγαπήσω γυναῖκα τελειότεραν. Ἐκείνη δὲν μὲ ἐμέμφθη μὲ τρόπον σκαιόν, συνεφώνησε πρὸς ἐμὲ ὡς πρὸς τὰ θέλητρα τῆς Δδος Π. . ., ἀλλὰ φιλικῶς μοῦ παρέτήρησεν, ὅτι δὲν εἶχομεν ἀκόμη τὴν προσήκουσαν ἡλικίαν διὰ σοβαρὰν σχέψιν περὶ γάμου οὔτε ἐγὼ οὔτε ἐκείνη, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ παρέλθωσιν ἱκανὰ ἔτη ὅπως βεβαιωθῶμεν, ἂν ἡ ὄριμότης τῆς ἡλικίας καὶ ἡ σύνεσις τῶν δύο οἰκογενειῶν θὰ ἐπέτρεπε τὴν πραγματοποιήσιν τῶν πόθων μας. Ἡ ἀπόκρισις τῆς μητρὸς μου εἶχε καταπραῦνη, χωρὶς νὰ τὴν ἀποσβέσῃ, τὴν δύναμιν τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης μας. Τὸ ἀληθὲς φάρμακον τῶν ἀπερισκέπτων ἐλπίδων τῆς ἀκρας νεότητος συνίσταται ὄχι εἰς πεισματικὸν ἀγῶνα, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπίμονον ἐλπίδα καὶ τὴν ὑπομονήν. Τοῦτο ἐδοκίμασα καὶ ἐγὼ μετ' ὀλίγον. Εἶχον ἀνάγκην ἐνὸς φυσικοῦ ἀντιπερισπασμοῦ. Ἡ οἰκογένειά μου τὸ ἐνόησε καὶ διηυκόλυε τὸν ἀντιπερισπασμὸν τοῦτον κατὰ τρόπον, ὅστις ἐφαίνετο ὄλως τυχαῖος.

Ἡ κόρη μιᾶς ἐξαδέλφης τῆς μητρὸς μου εἶχε νυμφευθῆ εἰς τὸ Λυών. Μετ' ὀλίγον τὸ νεαρὸν ζεῦγος ἔμελλε νὰ ταξιδεύσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ περάσῃ ἐκεῖ τὴν σελήνην τοῦ μέλιτος. Λόγοι ἐμπορικοὶ ἐχρησίμευον ὡς πρόφασις εἰς τοὺς νεονύμφους διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν εἰς τὸ Μιλᾶνον καὶ εἰς τὸ Λιβόρνον δύο μεγάλους ἐμπορικοὺς οἴκους διευθυνομένους εἰς τὰς δύο ἐκείνας πόλεις ὑπὸ συγγενῶν, ἀνταποκριτῶν τῶν οἴκων τοῦ Λυών. Συνεφώνηθη νὰ τοὺς συνοδεύσω. Ἠλθον νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν μητέρα μου εἰς τὸ Μιακὼν καὶ νὰ καθορισθῇ καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναχωρήσεώς μας.

Ἡσθάνθη ἐγὼ μεγάλην χαρὰν διὰ τὸ ταξίδιον αὐτὸ τῆς Ἰταλίας. Ἄφυνα, δι' ὀλίγους μόνον μῆνας, τὴν Δθα Π. . ., μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ τὴν ἐπανίδω πιστὴν πάντοτε, καὶ δὲν εἶχον ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ ἐπανέφερον εἰς αὐτὴν καὶ ἐγὼ καρδίας ἀγωνίως ἀφωσιωμένην. Ἡ δοκιμασία ἦτο μικρά, ἡ δὲ εὐτυχία ἀσφαλής. Ἡσυχολήθη ἐπὶ τρεῖς μῆνας νὰ μάθω τὰ ἰταλικά, ἐπιδοθεὶς μὲ πολὺν ζῆλον εἰς τὸν Ἀριόστον, τὸν Τάσσον, τὸν Ἀλφιέρην καὶ ἄλλα τινὰ νεώτερα συγγράμματα. Περὶ τὸ τέλος τῆς ἀνοιξέως ἀνεχωρήσαμεν.

Εἰς τὴν Νεάπολιν εὔρον μίαν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸ Μακῶν, τῆς ὁποίας δὲν ἀνεγνώρισα τὸ γράψιμον. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, προερχομένη ἀπὸ τὸν γέροντα ἐκεῖνον, τὸν φίλον τῆς Κυρίας Π. . ., ὅστις ἕως τότε εἶχεν ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἐρωτάς μας, ἔλεγε τὰ ἑξῆς:

«Κύριε, ἡ ἡλικία σας μὲ εἶχε κάμη νὰ πιστεύω ὅτι ἡ κλίσις σας πρὸς τὴν Δθα Π. . ., διὰ τὴν ὁποίαν κλίσιν ἤμην καὶ ἐγὼ εὐτυχῆς ὡς φίλος τῆς οἰκογενείας, θὰ ἠδύνατο μετὰ τινα ἔτη νὰ καταλήξῃ εἰς συνοικέσιον μέλλον νὰ καταστήσῃ εὐτυχεῖς καὶ τοὺς δύο σας. Ἡ ἀναχώρησίς σας καὶ ἡ παρατεταμένη ἀπουσία σας, ἔδωσαν εἰς ἐμὲ ἀφορμὴν νὰ σκεφθῶ ὠριμώτερον καὶ ἐγέννησαν εἰς τὸ πνευμά μου δισταγμούς. Ἡ Δις Π. . . εἶναι πολὺ νέα, καὶ σεῖς ἐπίσης· δὲν εἰσθε ἐλεύθερος καὶ δὲν δύνασθε νὰ ἐγγυηθῆτε περὶ τῆς θελήσεως τῶν γονέων σας. Εὐρίσκομαι λοιπὸν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σας δηλώσω ἐξ ὀνόματος τῆς μητρός της, ὅτι ἐζητήθη εἰς γάμον ὑπὸ ἑνὸς νέου γειτονικῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ περιουσία ὑπόσχονται εἰς αὐτὴν ὅτι σεῖς ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν θὰ ἠμπορήτε νὰ τῆς ἐξασφαλίσητε. Λάβετε τὴν καλωσύνην, Κύριε, νὰ ἐξετάσητε μόνος σας ἐν συνειδήσει τὸν ἑαυτὸν σας καὶ νὰ μοῦ εἴπητε ἂν ἐγγυᾶσθε ὅτι θὰ ἔχετε πάντοτε διὰ τὴν νεαρὰν κόρην τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα εἶχετε καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀπομακρύνσεώς σας ἀπὸ τὸ Μακῶν, καὶ ἂν ἡ οἰκογένεια Π. . . ἠμπορεῖ νὰ εἶναι βεβαία ὅτι θὰ εἰσθε εἰς θέσιν νὰ τηρήσητε ἀπέναντί της τὰς αὐτάς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας εἶναι τώρα πρόθυμος ἄλλος νὰ ἀναλάβῃ. Θὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν καταφατικὴν σας ἀπόκρισιν. . .

Δέχθητε, Κύριε, κτλ. κτλ.».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣτις βεβαίως δὲν ἐγράφη ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Κυρίας καὶ τῆς Δθος Π. . ., μὲ ἔβαλεν εἰς μεγάλην ταραχὴν. Ἐσκέφθη ἐπὶ τινὰς ἡμέρας. Οὔτε ἐλεύθερος ἤμην οὔτε κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου. Δὲν ἠδύναμην παρὰ μόνον νὰ ἀγαπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠδύναμην, ἄνευ ἀσυνεσίας, νὰ ἐγγυηθῶ περὶ τῆς συναινέσεως τῆς οἰκογενείας μου εἰς ἓν συνοικέσιον, περὶ τοῦ ὁποίου μίαν μόνον ὑπόσχεσιν ἦτο δυνατόν νὰ δώσω, ὅτι δηλαδὴ πάντοτε τὸ ἐπεθύμουν. Ἐγράψα λοιπὸν μίαν ἐπιστολὴν εἰλικρινῆ, συνετὴν, ἣτις ἀνέθετεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν Δθα Π. . . τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν περὶ τῆς τύχης μας.

Ἐμαθον ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον ὅτι ὑπανδρεύετο τὸν νέον. . . Ἐλυπήθη, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνα νὰ ἐννοήσω ὅτι οἱ γονεῖς της εἶχον δίκαιον νὰ μὴ θυσιάσουν εἰς τὰ ὀνειροπολήματα τῆς δεκαεπταετοῦς ἡλικίας της τὸ μέλλον τῆς ἀξιεράστου θυγατρὸς των. Γοιουτοτρόπως ἐτελείωσε τὸ ὄνειρον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἄλλο ἦτο εἰμὴ μόνον μίαν γοητευτικὴν ἀλλὰ βραχεῖα εὐδαιμονία τῆς φαντασίας.

Ἐπανείδον τὴν Δθα Π. . . μετὰ τριάκοντα ἔτη, ὅχι ἄνευ λύπης, ἀλλ' ἄνευ πικρίας. Ὑπάρχουν ἐμφανίσεις, τῶν ὁποίων μόνος προορισμὸς καθὼς φαίνεται εἶναι νὰ γεννώσιν ὄνειρα εἰς τὴν πρώτην νεότητα. Ἐν ἀπὸ τὰ φανταστικὰ ταῦτα πλάσματα ἦτο καὶ ἡ κόρη ἐκείνη. Ὑπῆρξεν εὐτυχῆς καὶ ἤξιζε νὰ συζευχθῇ ἀνδρα καλλίτερόν μου. Ἐγὼ ἤμην ἀκόμη παιδίον, ἀλλ' ἤμην εἰλικρινῆς καὶ τίμιος.

Μετάφρασις Σ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Τὴν Κυριακὴν, 12 Ἀπριλίου, ἐγένετο ἡ ἐτήσια συνέλευσις τῶν ἐταίρων τοῦ Οἴκου Τυφλῶν, ἐν τῇ παρὰ τὴν Καλλιθέαν Σχολῇ Τυφλῶν. Κατὰ τὴν συνέλευσιν παρίστατο καὶ ἡ προστάτις τοῦ ἰδρυμάτος Πριγκήπισσα Μαρία. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς λογοδοσίας τῆς Ἐφορίας, οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς, 12 τὸν ἀριθμὸν, ἐπέδειξαν τὰς γνώσεις αὐτῶν καὶ τὴν καθ' ὄλου κτηθείσαν ἐν τῇ Σχολῇ μόρφωσιν. Κατὰ τὸν δημοσιευθέντα ἰσολογισμόν ἡ περιουσία τοῦ Οἴκου Τυφλῶν ἀνέρχεται σήμερον εἰς δραχμὰς 193.158.45.

— Ἐδημοσιεύθη ὁ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθεὶς νέος νόμος περὶ διδακτικῶν βιβλίων, ὁ μεταρρυθμιζὼν κατὰ τι τὸν πρὸ διετίας ψηφισθέντα τοιοῦτον. Διὰ τοῦ νέου νόμου δίδεται δικαίωμα εἰς τὸν Ἰπουργὸν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως νὰ προκηρύξῃ ἐκ νέου διαγωνισμόν δι' ὅσα βιβλία δὲν ἐνεκρίθησαν κατὰ τὸν πρῶτον ἀνεργηθέντα, μεταβάλλεται δὲ καὶ ὁ τρόπος τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐπιτροπειῶν τῶν κριτῶν.

— Ἀντὶ τοῦ ἀποδιώσαντος Μάρκου Δραγούμη μέλος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων ἐξελέχθη ὁ καθηγητῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος.

ΑΓΓΛΙΑ

Δύο νομικαὶ διατάξεις προστατευτικαὶ τῆς νεανικῆς ἡλικίας ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους. Διὰ τῆς μιᾶς ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς γονατεὺς νὰ εἰσέρχωνται εἰς καπηλεῖα ἢ οἶνοπνευματοπωλεῖα μετὰ τῶν τέκνων τῆς ἡλικίας κατωτέρας τῶν 14 ἐτῶν.

Ἀπαγορεύεται ἐπίσης ἡ εἰς καπηλεῖα εἰσοδος παιδίων ἡλικίας κατωτέρας τῶν 16 ἐτῶν. Διὰ τῆς ἄλλης διατάξεως ἀπαγορεύεται τὸ κάπνισμα εἰς παιδία μὴ συμπληρώσαντά τὸ 16ον ἔτος, τιμωροῦνται δὲ καὶ οἱ πωλοῦντες εἰς ταῦτα καπνὸν ἢ σιγαρόχαρτον. Οἱ ἀστυφύλακες δύνανται νὰ ἐρευνῶσι τὰ θυλάκια παιδίων καπνίζόντων, τὰ δὲ ἐπ' αὐτῶν εἶδη καπνίσματος ὑπόκεινται εἰς κατὰσχέσιν.

— Μέχρι τοῦδε οὐδὲν αὐτόγραφον τοῦ Σαιξπήρου ὑπῆρχε πλὴν ἕξ υπογραφῶν του. Ἐσχάτως δὲ ἡ λογιὰ Ἀγγλῆς Thummi-Kintzei, μετὰ ἐπισταμένως μελέτας καὶ ἐρεῦνας, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ἡ διαθήκη τοῦ Σαιξπήρου ἢ φυλαττομένη ἐν Λονδίῳ, δὲν ἔχει γραφῆ ὑπὸ συμβολαιογράφου, ὡς ἐνομιζέτο, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου δραματοῦργου.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἐραστία εἶναι ἡ διάδοσις τοῦ τηλεφώνου εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Εἰς τὴν Ν. ὸρκην λειτουργοῦσι 310.000 τηλεφῶνα, μετὰ τῶν ὁποίων διαμείδονται καθ' ἡμέραν 1.250.000 συνομιλίας. Τὸ Σικάγον ἔχει 156.000, ἡ Φιλαδέλφεια 104.500 καὶ ἡ Βοστώνη 101.000.

— Κατὰ δημοσιευθεῖσαν στατιστικὴν ὁ πληθυσμὸς τῆς Βραουλίας ἀνέρχεται εἰς 17.318.556, τῶν ὁποίων 8.825.636 ἄνδρες καὶ 8.492.920 γυναῖκες.

— Ἡ παραγωγὴ γαιανθράκων κατὰ τὸ 1907 ὑπερέβη τὸ ἐν διασεκατομμύριον τόννων. Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι ἔδωκαν σχεδὸν τὸ ἡμισυ τοῦ ποσοῦ, 429 ἑκατομμύρια τόννων. Κατόπιν ἔρχονται: ἡ Ἀγγλία 268 ἑκατομμύρια, ἡ Γερμανία 141 ἑκα-

τομμύρια, ἡ Γαλλία 36 ἑκατομμύρια, τὸ Βέλγιον 25 ἑκατομμύρια. Τὸ ὑπόλοιπον προέρχεται ἀπὸ τὸν Καναδῶν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὰς Ἰνδίας. Τὰ γαιανθρακωρυχετὰ τῆς Ρωσίας, τῆς Κίνας καὶ αὐτῆς τῆς Ἰαπωνίας εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των.

— Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος φεβρουαρίου ἐστάματῆσεν ἡ ῥοῆ τῶν καταρρακτῶν τοῦ Νιαγάρα ἐνεκα τῶν παγετῶν. Τὸ αὐτὸ συνέβη κατὰ τὸ 1848 καὶ τὸ 1903. Ἐξ ἀφορμῆς τούτου ὁ Καναδὸς ἐπιστήμιον Σπένσερ ὑπολογίζει τὴν ἡλικίαν τῶν περιφύμων καταρρακτῶν εἰς 40 χιλιάδας ἐτῶν.

ΒΕΛΓΙΟΝ

Τὸν μᾶλλον τοῦ 1910 θὰ συνέλθῃ ἐν Βρυξελλαῖς Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Οἰκογενειακῆς Ἀγωγῆς. Τοῦ Συνεδρίου τούτου ἐκλήθη ἐπισημῶς ὅπως μετάσῃ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἣτις ὤρισεν ἀντιπρόσωπόν της τὸν κ. Γ. Ἀθανασάκη, Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων.

— Ὁ ἰατρὸς Dariz, ἐπόπτης τριῶν σχολείων τῶν Βρυξελλῶν, ἐνήργησεν ἐρευνᾶν περὶ τοῦ χρόνου τοῦ ὕπνου τῶν μαθητῶν. Ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης γενομένης ἐπὶ 1002 παιδίων, ἡλικίας 7-14 ἐτῶν, ἐξηκριβώθη ὅτι 22 μόνον κατακλίνονται εἰς τὰς 6 1/2 μ. μ., 64 εἰς τὰς 7, 61 εἰς τὰς 7 1/2, 162 εἰς τὰς 8, 159 εἰς τὰς 8 1/2, 186 εἰς τὰς 9, 135 εἰς τὰς 9 1/2, 112 εἰς τὰς 10, 57 εἰς τὰς 10 1/2, 18 εἰς τὰς 11, 4 εἰς τὰς 11 1/2 καὶ 4 τὸ μεσονύκτιον. 18 παιδία δὲν κατάρθωσαν νὰ δώσωσι σαφεῆ ἀπάντησιν. Τὸ συμπέρασμα τοῦ ἰατροῦ εἶναι ὅτι τὰ περισσότερα παιδία κατακλίνονται ἀργότερα τοῦ πρέποντος καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν κατακλινομένων βραδύτερον τῆς 10 ὥρας παρατηροῦνται ἀνωμαλίας τῆς βγείας.

ΓΑΛΛΙΑ

Τὸ δεῦτερον διεθνὲς συνέδριον τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως θὰ συνέλθῃ

ἐν Παρισίοις τὸ προσεχὲς ἔτος. Τὴν ἐπιτιμὸν προεδρίαν αὐτοῦ ἀπεδέχθη ὁ Γάλλος Ἰπουργὸς τῆς Παιδείας.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατὰ δημοσιευθεῖσαν στατιστικὴν ὑπὸ τῆς «Παιδαγωγικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ Βερολίνου ὁ μέσος ἔρος τῆς ζωῆς τῶν Σαξόνων δημοδιδασκάλων εἶναι 45 ἔτη 6 μῆνες καὶ 6 ἡμέραι.

— Ὁ γερμανὸς χημικὸς Hermann Blau ἐφευρετρόπον κατασκευῆς φωταερίου συμπιεζομένου ἐντὸς μεταλλίνων κυλίνδρων καὶ μεταφερομένου ὅπου δῆποτε πρὸς φωτισμὸν ἰδίως ἐπαύλων καὶ ἀγροικιῶν. Τὸ φῶς αὐτοῦ εἶναι ζωηρότατον, καθαρὸν καὶ ἀβλαβές, ἡ δὲ ἐγκατάστασις ἀπλῆ καὶ ὀλιγοδάπανος. Εἰς πολλὰ χωρία τῆς Γερμανίας ἤρχισεν ἤδη ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου τούτου φωτισμοῦ.

ΔΑΝΙΑ

Κατὰ τὰς παρελθούσας θέρινὰς διακοπὰς 15.000 μαθηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς Κοπεγχάγης περιηλθον δωρεὰν τὴν Δανίαν σιδηροδρομικῶς. Εἰς 2.100 μαθητὰς ἐδόθησαν δωρεὰν εἰσιτήρια ἀκτοπλοίας ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀτμοπλοικῶν ἐταιρειῶν.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Τὸ ἕκτον Διεθνὲς Ψυχολογικὸν Συνέδριον θὰ συνέλθῃ εἰς Γενεύην τὴν 3ην προσεχὸς ἀυγούστου ν. ἔ. καὶ θὰ διαρκέσῃ μέχρι τῆς 7ης συμπεριλαμβανομένης. Μεταξὺ τῶν ὑπὸ συζήτησιν θεμάτων εἶναι: ἡ μέτρησις τῆς προσοχῆς, ἡ ψυχολογία τῶν ὀρησκευτικῶν φαινομένων, ἡ μεθοδολογία τῆς παιδαγωγικῆς ψυχολογίας κλπ.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Ὁ κατὰ τῶν ὑπανδρευομένων διδασκαλισσῶν διωγμὸς ἤρχισεν καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ. Τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἀμστελδάμου ἀπεφάσισεν ὅπως πᾶσα διδασκάλισσα ὑπανδρευομένη θεωρητῆται ὑποχρεωτικῶς παρη-

τημένη της υπηρεσίας. Κατά της τριαύτης αποφάσεως έμεινοψηφήσαν εν τῷ συμβουλίῳ οἱ φιλελεύθεροι καὶ οἱ σοσιαλισταί.

ΡΩΣΙΑ

Ἴνα ἀποδείξῃ ὅτι τὸ κάπνισμα δηλητηριάζει τὸν ἀνθρώπινον ὄργανισμόν ὃ ἐν Πετρούπολει ἱκτρὸς Ἰεδρόφσκη ἐξετέλεσε πειράματα ἐπὶ ζῴων. Δι' εἰδικοῦ ὄργανου ἐπέβαλεν εἰς κονίλους νὰ ἀναπνέωσι καθ' ἑκάστην ἐπὶ 6-8 ὥρας καπνὸν καιομένων οἰγάρων. Μετὰ μίαν ἑβδομάδα τὰ ζῴα ἤρχισαν νὰ παρουσιάζωσι φαινόμενα ἀνησυχίας, ἠδῆξε τὸ σίαλον τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ ἐδάκρυον οἱ ὀφθαλμοί. Κατόπιν ἐξη-

σθένησαν καὶ μόλις ἐβάδιζον σπρόμενα. Βραδύτερον τὰ συμπτώματα ταῦτα ἐξέλιπον, ἀλλ' ἀνεφάνη ἀνορεξία καὶ ἀδυναμία μεγάλη. Μετὰ δύο μῆνας δύο κόνικλοι ἀπέθανον, ἡ δὲ γενομένη μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τῆς καρδίας ἀπέδειξεν ἀλλοιώσεις τοῦ ὄργανισμοῦ. Ἄλλοι κόνικλοι ἐξῆσαν ἐπὶ 5 μῆνας, τὸ δὲ βάρος τοῦ σώματος αὐτῶν ἠλαττώθη κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὰ πειράματα τοῦ Ρώσου ἱατροῦ ἀπέδειξαν ὅτι τὰ ζῴα συνηθίζουσιν εἰς τὸν καπνόν, ἀλλ' ὅτι αἱ παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις τῆς καρδίας εἶναι ὅμοια: πρὸς τὰς τῶν καθ' ὑπερβολὴν καπνίζόντων ἀνθρώπων. Ὁ Ἰεδρόφσκη προτίθεται νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ πειράματα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ἄλλων ζῴων.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

Ἀγγλικά:

National Review (Λονδίον, Μάρτιος). — Ἡ ναυτικὴ κρίσις, ἄρθρον ἀνωγύμως δημοσιευθέν, τὸ ὁποῖον ἐγέννησε μέγαν σάλον ἐν Ἀγγλίᾳ, διότι ἀποδεικνύει τὸν ἐκ Γερμανίας κίνδυνον τῆς κατὰ θάλασσαν ὑπεροχής.

Fortnightly Review (Λονδίον, Ἀπρίλιος). — Ἡ ἱστορία καὶ ὁ θρόνος περὶ Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας ὑπὸ G. Ferrero. — Παραλληλισμὸς τοῦ Καβούρ καὶ τοῦ Βίσμαρκ ὑπὸ W. R. Thayer.

Contemporary Review (Λονδίον, Ἀπρίλιος). — Περὶ τῆς Κληρονομικότητος ὑπὸ F. Palmer Bennell.

Ἀμερικανικά:

Forum (N. Ὑόρκη, Μάρτιος). — Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Βάγνερ πραγματευόμενος ὁ Fr. R. Burton, συγκρίνει τὰς ὑποθέσεις τῶν μουσικῶν τοῦ δραμάτων πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῶν συγχρόνων ἰδίως μελοδραμά-

των, φρονεῖ δὲ ὅτι ἡ μουσικὴ ἀρμοζεῖ εἰς τὰ ἐκ μύθων καὶ παραδόσεων θέματα, ἐνῶ εἶναι ὅλως ἀκατάλληλος διὰ σκηνᾶς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Ἄς συγκρίνῃ τις τὸ μεγαλεῖον τοῦ «Λόεγκριν», τοῦ «Ὀλλανδοῦ», τῆς «Βαλκυρίας» πρὸς τὰς ἐμφανίσεις τῶν πεζοτάτων καὶ κοινοτάτων κοινωνικῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ μεταβάλουν εἰς ἔργα τέχνης οἱ σύγχρονοι μουσουργοί!

Review of Reviews (N. Ὑόρκη, Μάρτιος). — Ὁλόκληρον τὸ τεῦχος εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ρούσβελτ καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡς προέδρου.

Γαλλικά:

Correspondant (Παρίσιοι, 10 Μαρτίου). — Ἐκατὸν ἔτη πολωνικῆς ἱστορίας ὑπὸ E. Hennet de Goutel. Ὁ ἀρθρογράφος φρονεῖ ἐν συμπεράσματι ὅτι ἡ μέλλουσα εὐημερία τῆς Πολωνίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συνδιαλλαγῆς αὐτῆς πρὸς τὴν Ρωσίαν. — Ὁ G. Foussegrivo συνοψίζει καὶ παραβάλλει τὰς γνώμας διαφό-

ρων συγχρόνων συγγραφέων ἰδίως Γάλλων περὶ Ἐρωτος, Οἰκογενείας καὶ Γάμου. (25 Μαρτίου). — Ἐπὶ τῇ ἐκατονταετηρίδι τῶν Μαρτύρων τοῦ Σατωβριάνδου κριτικὴ μελέτη τοῦ L. Séché.

Grande Revue (Παρίσιοι, 10 Μαρτίου). — Ὁ βίος τῶν Φλωρεντινῶν καλλιτεχνῶν κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα ὑπὸ G. Renard. — Συνέχεια τῶν Βερολινῶν ὡρῶν ὑπὸ G. Lecomte. (25 Μαρτίου). — Περὶ τῶν νέων τάσεων τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ H. Schoen. Αὐταὶ ἀκδηλοῦνται ἰδίως διὰ τῆς ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον καὶ πρακτικώτερον μεταρρυθμίσεως τῶν σπουδῶν. — Ἐγκώμιον τοῦ νέου ἀκαδημαϊκοῦ P. Ποαγκαρὸς ὑπὸ V. Margueritte.

Mercure de France (Παρίσιοι, 16 Μαρτίου). — Ἡ μεταφυσικὴ τοῦ ἔρωτος ὑπὸ E. Rey. Ἐπίκρισις ἰδία τῶν θεωριῶν τοῦ Σοπενχάουερ. — Σκέψεις τοῦ M. de Noisay περὶ τοῦ Παρελθόντος, τοῦ Παρόντος καὶ τοῦ Μέλλοντος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. (1 Ἀπριλίου). — Ἐπίκρισις τῆς Ἀδστριακῆς πολιτικῆς ὑπὸ P. Quillard ἐπιγράφοντος τὸ ἄρθρον του οἱ Σέρβοι καὶ ἡ αὐτοτρογγυρικὴ αὐτοκρατορία.

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 1 Ἀπριλίου). — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Γαμβέρτα ὑπὸ P. B. Cheusi. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ μέγας πολιτικὸς ἀγὴρ ἀπὸ τοῦ 1882 προσηθίνατο τὸν θάνατόν του. — Περὶ τῆς γυναικὸς εἰς τὸ θέατρον πραγματευόμενος ὁ H. Point ὑπόστηρίζει ὅτι ἡ γυνὴ ἀδικεῖται διὰ τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐμφανίσεων, εἰς ἃς ἰδίως ἀρέσκονται οἱ σύγχρονοι δραματικοὶ συγγραφεῖς.

Revue de Deux Mondes (Παρίσιοι, 15 Μαρτίου). — Περὶ τοῦ ἀγγλοποιητοῦ Κίπλιγκ καὶ τῶν λόγων τῆς μεγάλης δημοτικότητός του ὑπὸ F. Roz. — Ὁ P. Villey πραγματεύεται, λόγιως τυφλὸς αὐτός, περὶ τῆς διανοητικῆς ἐργασίας τῶν τυφλῶν. (1 Ἀπριλίου). — Περὶ τῆς νομοθεσίας τῶν φρενοβλαβῶν ὑπὸ J. Roubinovich ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐσχάτως γενομένης μεταρρυθμίσεως τοῦ σχετικοῦ νόμου ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἥτις πρό-

καίται νὰ ὑποβληθῇ καὶ εἰς τὴν Γερουσίαν. Ἄρθρον ἀξιὸν μελέτης καὶ ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ἔχοντας ἀτελεστάτην σχετικὴν νομοθεσίαν.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 15 Μαρτίου). — Περιγραφή τῶν Μουσείων τοῦ Βερολίνου ὑπὸ L. Réau, καὶ ἀφήγησις τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς θαυμασίας ἀνελιξεως αὐτῶν.

L'Action nationale (Παρίσιοι, Φεβρουάριος). — Ἐπίκρισις τοῦ σχεδίου τοῦ νέου Δασμολογίου, ὡς ἐπιζημιῶν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὑπὸ J. Guyot. — Περὶ τῆς κρισίμου καταστάσεως τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας τῆς Γαλλίας ὑπὸ C. Challet.

Réforme Sociale (Παρίσιοι, Μάρτιος). — Ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ A. Dorff. Ὁ ἀρθρογράφος κρίνων ἐκ τῆς παρούσης κοινωνικῆς καταστάσεως ἐν Γερμανίᾳ φρονεῖ ὅτι ἡ ἀδξῆσις τοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Revue politique et parlementaire (Παρίσιοι, 10 Μαρτίου). — Περὶ τοῦ δυνατοῦ γαλλογερμανικῆς συνεννοήσεως πραγματευόμενος ὁ R. Millet ἀνασκοπεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ 1870 γερμανικὴν πολιτικὴν.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 15 Μαρτίου). — Ἀπαριθμησις τῶν γενομένων ἀνακοινώσεων εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ μήχους ὑπὸ L. Marchis. — Περὶ τῶν προόδων τῆς Ἐσπεράντο γράφων ὁ A. Cottou θεωρεῖ ταύτας καταπληκτικὰς ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος καὶ προσιωνίζεται τὸ μέλλον τῆς διεθνούς ταύτης τεχνητῆς γλώσσης ἐξησφαλισμένον.

Science au XIXe Siècle (Παρίσιοι, 15 Μαρτίου). — Πραγματεία περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ Dr Verneau ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐσχάτως ἀνακαλυφθέντος προϊστορικοῦ σκελετοῦ.

Γερμανικά:

Deutsche Revue (Στουτγάρδη, Ἀπρίλιος). — Περὶ τῶν πολιτικῶν χωρῶν ὑπὸ Nordenskjöld. Ὁ διάσημος ἐξερευνητὴς ἐξετάζει εἰς τίνας

είναι δυνατόν να περιέλθῃ ἡ κυριότης τῶν χωρῶν τούτων εἰρηνικῶς καὶ οἶονεὶ δικαιοματικῶς καὶ συμπραίνει, ὅτι διὰ πλείστους λόγους οἱ Ἄγγλοι εἶναι οἱ ἐνδεδειγμένοι κύριοι.

Maerz (Μόναχον, Μάρτιος). — Περιγραφή τῶν Βιβλιοθηκῶν διὰ τοὺς νέους εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας καὶ τοῦ θαυμαστοῦ ὄργανισμοῦ των, ὑπὸ E. Schulze. Πλείστα δημόσια βιβλιοθήκαι ἔχουσιν ἴδιον τμήμα περιέχον βιβλία διὰ νέους καὶ διὰ παιδία. Δὲν ἀφίεται δὲ ἀνευ ὁδηγίας ἢ ἐκλογῆ τῶν ἀναγνωσμάτων, ἀλλὰ διὰ σχετικῶν διαλέξεων τῶν βιβλιοθηκῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γυναικῶν, ἐξαιρούνται τὰ ἄξια συστάσεως βιβλία καὶ κινεῖται καταλλήλως ὁ πρὸς ἀνάγνωσιν πόθος τῶν ἀνηλικῶν πελατῶν.

Sozialistische Monatshefte (Βερολίον, 25 Μαρτίου). — Ὁ R. Michels πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἐδμόνδου Λεαμίτον.

Ἰταλικά :

Nuova Antologia (Ρώμη, 15 Φεβρουαρίου). — Ὁ Ὀθέλλος τοῦ Σαιξπήρου καὶ αἱ ἰταλικά πηγαι, ἐξ ὧν ἤντηλῃσε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀριστοουργήματός του - ὁ Ἄγγλος δραματουργός, ὑπὸ C. Segré. — Βιογραφία τοῦ Παραινῆ ὑπὸ A. Manassero ἐκ νέων πηγῶν. Ὁ βιογράφος τοῦ διασήμευ βιολιστοῦ ἀναφέρει ὅτι πολλαὶ τῶν μουσικῶν συνθέσεων αὐτοῦ, ὡς καὶ χειρόγραφα τοῦ μέγους ἀκόμη ἀγνοῖσθαι εἰς Γαλιον πλησίον τῆς Πάρμας, πρόκειται δὲ ταῦτα νὰ ἀγοράσῃ ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις. — Περιγραφή τῶν μεγάλων ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων ὑπὸ A. Berhardy.

Rassegna Contemporanea (Ρώμη, Φεβρουάριος). — Στίχοι ἀνέκδοτοι τοῦ Carducci.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Παναθηναϊα. (Ἀθῆναι, 31 Μαρτίου). — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀγῶνος. — Ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ ὑπὸ Σ. Δε-Βιάζη. — Ἐὶς Νεοελληνικὸν Θέατρον ἀπὸ τοῦ 1844-1854 ὑπὸ N. Λάσκαρη. — Ἡ διαθήκη μου ποιήματα Γ. Σουρῆ.

Παιδαγωγικὸν Δελτίον (Ἀθῆναι, τεύχος Β' καὶ Γ'). — Παιδαγωγικὰ ζητήματα ὑπὸ N. Ξεαρχοπούλου. — Ἐκπαιδευτικὰ σύμμικτα ὑπὸ K. Ἀμάντου. — Ἀνάγνωσις τοῦ προομιῶν τοῦ «ὕπερ τοῦ ἀδυνάτου» λόγου τοῦ Ἀνατοῦ ὑπὸ Δ. Λάμψα.

Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας (Ἀθῆναι, Μάρτιος). — Βελτιώσεις τῆς ἡμιοροπαγωγῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Π. Παπαγεωργίου. — Αἱ ἀσθένειαι τῶν φυτῶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1908 ὑπὸ Σ. Ἰασεμίδου. — Γεωργικὰ Χρονικά. — Πρακτικαὶ συμβουλαί. — Στατιστικά. [Ἡ ἔτησις συνδρομῆ τοῦ Δελτίου, τοῦ ἐποιοῦ ἢ ἐκδοσις ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1909, εἶναι δρ. 6 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ φρ. χρ. 7 διὰ τὸ Ἐξωτερικόν].

Ἡ Νίκη (Ἀθῆναι, Μάρτιος). — Ἑλληνικοὶ Ἀγῶνες. Παναθηναϊκῶν ὑπὸ K. Ζησίου. — Περὶ τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου ὑπὸ A. I. Φέτση. — Ἀθλητικὴ ζωή. [Ἡ γυμναστικὴ αὐτῆς Ἐπιθεώρησις ἤρξατο ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1909 κατὰ μῆνα. Συνδρομῆ ἔτησις δραχ. 5 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ φρ. χρ. 6 διὰ τὸ Ἐξωτερικόν].

Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (Ἀλεξάνδρεια, Ἰανουάριος-Φεβρουάριος). — Ὁ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραῖου Κώδιξ τῆς Ὀκτατεύχου ὑπὸ Γρηγορίου Παπαμχαήλ. — Ἀνέκδοτον Σιγῆλλον Γρηγορίου τοῦ Ε' ὑπὸ Δημ. A. Πετρακάκου.